

Štev. 14

XXVIII.

19. julija
1990

Cena: 10 din

YU ISSN 0353-4405

TV-15 je oznaka za osrednjo partizansko kurirsko postajo v Občicah v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Jutri podelijo nagrade vstaje slovenskega naroda

Ljubljana: jutri, 20. julija, bodo ob 11. uri v prostorih predsedstva Republike Slovenije podelili letošnje nagrade vstaje slovenskega naroda. Prejmejo jih: Vojan Rus, Bogdan Osolnik, Milan Filipčič ter Bojan Adamič med posamezniki in odbor za »Pohod po poteh svobodne Ljubljane,« kot skupina.

Iz zapisa žirije povzemamo nekaj podatkov: ZZZ NOV Slovenije je ustanovila to nagrado leta 1966, v zadnjih letih pa ji je dodala še posebno priznanje (diplomo) za skupinske stvaritve. Tako je bilo doslej podeljenih 129 nagrad vstaje in 38 priznanj.

Letošnjo žirijo so sestavljali: Milena Bokša-Bac, Rudolf Hribnik-Svarun, Zdravko Klanjšček, Vladimir Laković, Gregor Moder, Jože Šifrer, Jože Šmit, Olga Vipotnik in Sergej Vošnjak. Sklenili so, da prejme nagrado za življenjsko delo na področju filozofije **dr. Vojan Rus**, ki je prispeval velik delež tudi na področju politologije, sociologije, teorije mednarodnih odnosov in drugod. Med tridesetimi njegovimi objavljenimi znanstvenimi deli posebjaj omenjajo »Etiko in socializem«, »Nadaljevanje naše poti« ter »Na kriznih križpotjih«. Menijo, da bodo ta njegova dela ostala izziv za strokovnjake pri odkrivanju novih poti naše družbe.

Bogdan Osolnik prejme nagrado vstaje slovenskega naroda za knjigo »Z ljubeznijo skozi surovi čas« literariziran zapis o hudem vojnem času. **Milan Filipčič** prejme nagrado za levji delež opravljenega dela za zbornik o koncentracijskem taborišču Dora Mittelbau in tako dodaja še en dokument ter pričevanja o nacističnih taboriščih, pa tudi o hladnokrvni preračunljivosti zaveznikov.

Bojan Adamič prejme nagrado za suito »Iz mojega dnevnika«, kjer z govornico glasbe uokvirja tri obdobja svojega (in našega) življenja.

O odboru za »Pohod po poteh svobodne Ljubljane« so zapisali, da že 34 let organizira ob 9. maju spominske in športne prireditve, ki vključujejo veliko število udeležencev ter tako na najširše sprejemljiv način spominjajo na dan osvoboditve slovenskega glavnega mesta in celotne Evrope.

Letos se je s tradicionalnim pohodom Ljubljana pridružila tudi mednarodni akciji evropskega gibanja zdravih mest.

Vsem našim bralcem želimo lep praznik, dan vstaje slovenskega ljudstva.

Letos je predvidoma, vsaj tako se o tem odloča večina v naši družbi, zadnjič na 22. julij. Tudi ZZZ NOV Slovenije predlaga, naj bi ga odslej praznovali na 27. april, ki je tudi dan OF.

Iz vsebine

Str. 2: Gospodarska vprašanja še vedno v senci političnih

Str. 3: Izza kongresa

Str. 5: Izrael med sanjami in resničnostjo

Str. 12: Cetinje, mesto preteklosti

Veliko vsega na kupu

Tiha in tudi javno izražena žalost že, sprava pa ostaja po moje še kar naprej stvar civilizacijskega dometa vsakega posameznika in razuma, ki mora umiriti srce; vendar ne sme iti za pozabo, kvečjemu za oprostitev greha, če funkcioniramo po svetopisemskem načelu, da naj tisti, ki je brez njega, prvi vrže kamen. Sicer pa vse prave lučke spomina ne gorijo na grobovih, ampak globoko v nas. One dejanske, na robu brezna so predvsem manifestativno dejanje, žal porabljeno tudi za potrebe dnevne politike.

Velika večina borcev in nekdanjih pripadnikov narodnoosvobodilnega gibanja je nekako težko prenašala pravne priprave, saj so veliki večini po krivici podžrali to zrcalo krivde zmagovalcev, medtem ko tistim nekaj, ki jim sporočilo res velja, spričo kože, ki je že zdavnaj podplat postala, morda celo prav pride, da se krivdo razteza takorekoč na vso generacijo osvoboditeljev Slovenije.

V Beogradu pa se je sestala na kongresu jugoslovanskih borcev množica delegatov (brez Slovencev), da bi še enkrat spregovorila javnosti v takorekoč nespremenjeni petinštiridesetletni terminologiji »ne bomo dovolili«, »borili se bomo do zadnjega«, »šli bomo na barikade«, »ne damo avnojske Jugoslavije, bratstva in enotnosti«... še sreča, da so se slovenski borci zavedli nevarne bližine kongresnih anahronizmov in niso sodelovali v tej žalostni paradi vznesenih velikih besed, ki spričo razdrtega doma avnojske Jugoslavije izzveni kot poskus sveta modrih, da bi se z vilami ubranili povodnji.

Sicer pa nove vlade po svobodnih volitvah jahajo zmagovalnega konja in so ga že dodobra zapenile dirajoč po starih poteh slasti vladanja. Kakor nekdanj zdravosilno jedro kompartije, drži zdaj Demos ljudem kazalec pod nos in nekaterim prišepetava, naj malo »zbolijo« in odstopijo. V tem pogledu – nič novega v deželi Šentflorjanski. Upati je le, da bo še par histeričnih dejanj gospoda pravosodnega ministra odplaknilo s političnega vrha in še koga, ki zdaj dela očitno sramoto že samemu Demosu in posameznim strankam v njem, ki si menda vendar niso predstavljale takšne podobe vladanja. Peščica najvztrajnejših v Demosu je namreč prav perfidno izsilila iz poslancev famozno deklaracijo ki, tako je videti, v balkansko-jugoslovanskem kontekstu ne služi nobenim modrim korakom k urejanju suverenosti, zato pa seveda prispeva k uresničevanju tistih vizij, ki jim je v prvi vrsti do »sesuvanja«, ne glede na posledice. Tega principa so se otrešli celo slovenski mladinci, ki so medtem že odrasli in dobro vedo, da načelo »vse je treba sesuti« lahko pripelje le do tega, da bi morali res prav vse začeti s točke nič – kakor takoj po vojni, ko smo v navalu navdušenja nad zmago pometli z množico dobrih stvari iz preteklosti – iz svoje nacionalne biti pa iztrgali dobršen del tistega, čemur se pravi narodova dediščina.

K temu seveda takoj pritaknem vprašanje o šibki, komaj šepetajoči opoziciji, ki dela tako nekako, hodeč po prstih, kot bi ne bila iz prejšnjih časov navajena vladnih hodnikov in sejnih sob, pa tudi glasnejših tonov.

Ni še dolgo, (komaj leto ali dve), ko smo upravičeno šibali folklorno-romantične ikonografije buditeljskih akcij tipa Gazimestan, zdaj se, morebiti na malo višjem nivoju in v imenitni zgodovinski scenariji, pojavljajo

novi doneski z replikami romantičnih podob iz časa pomladi narodov in z začetka tega vrtoglavega stoletja – ki pa se pravkar izteka! Na Dubrovniških poletnih igrah izstopajo iz Vlahovčeve slike zgodovinske osebe hrvaške preteklosti, ljudstvu spregovori Ljudevit Gaj, tam nekje poleg je ban Jelačić, pa Stanko Vraz... Tudman vzneseno ploska in množica z njim. Odrske luči drsijo po fasadi Knežjega dvora in zbujaajo v klenih Hrvatih to čudovito občutje ponosa. Celo Kučan nekam vzneseno s pogledom zajadra tja nekam, proti trdnjavi Minčeta... Zdaj bi morali še mi Slovenci sešiti lanene kostume in prirediti kakšen zgodovinski prizor na Gosposvetskem polju... To nam še manjka, da bi zaokrožili romantični »gefühl«, ki ga skušajo sicer prizadevni televizijci nadoknaditi s posnetki številnih maš (in se morebiti tako odkupiti novi oblasti, ki jih je »napičila« že koj na začetku vladanja). Nasploh se človek takole razžalosti, ko opazuje to prerivanje z leve na desno in nazaj, to težo svobode, ki kar naenkrat terja od ljudi, da morajo misliti z lastno glavo in se po svojem znanju ter vesti odločati za tisto, kar jim je najbolj »po duši«.

Vsi retrogradni pojavi (ali že kar procesi) v nacionalno vznesenost z vsemi polemikami o grbih, panterjih in črno-belih poljih pa ob neusmiljenem svetu, ki ga prav nesramno vrti denar in edinole denar, izgledajo kot ogledalca in bleščiče španskih konkvistadorjev, ki so jih iznajdljivo pomolili pod nos navdušenim Indijancem – potem jim pa tačas, ko so se oni gledali v zrcalca, pobrali vse zlato, kraljestva in svobodo – z grbi vred.

Ker se v Sloveniji zadnji čas obnašamo približno tako, kot da smo svoje želje po spremembah v ustavi že izvršili, kot da nas zvezna ustava nič več ne tišči, nas drugi z različnimi sredstvi spominjajo, da temu še ni tako, med drugim tudi z »rednimi vajami« in nizkim preletavanjem nadzvočnikov (kje je že bilo nazadnje tako?).

Sicer pa v Jugi narašča splošna paranoja enih do drugih. V Beogradu mi vsi po vrsti, kdor utegne, zatrjujejo, da na Makarsko riviero in na Dubrovniško res ne bodo več hodili, da bi polnili Tudmanove blagajne. Raje gredo v Španijo in Grčijo ter tam popokajo svoje devizne prihranke. Sploh pa, da se je nevarno voziti prek Hrvaške, ker da nikoli ne veš, kdaj ti bo kakšen ustaš od zadaj porinil nož med rebra... O Slovencih se šaljijo, da »bo prav nerodno«, če bodo morali prek »moje dežele« v Trst in ob tem pri vsaki rečici moliti potni list... Toliko o čveku. Sicer pa je res, da živi naše glavno mesto še vedno nekako v svojem utečenem prestolniškem toku, kjer se po vladnih palačah sprehajajo z dolgočasni varnostniki (nikoli nisem prav vedela, komu jih služi tako veliko), da se državni uslužbenci, stari mački, ki so »zamenjali« že veliko gospodarjev, prizanesljivo smehljajo ob tej ali oni politični novici, ki očitno zanje, ki »so videli že skoraj vse«, ni nič novega.

Skratka, ves svet je zajela (seveda z natančnimi izračuni, da se to spleča), množica mirovnih korakov. Celo zadržte in konzervativne Američane je končno zapustila Mccartijevska paranoja zoper komunistično nevarnost in zadržta železna lady mora popuščati svojim evropskim sogovornikom, mi moramo pa doživljati celo vrsto sramot na mednarodnem prizorišču in unisono požreti obsodbo zaradi srbske aneksije zadnjih ostanov kosovske avtonomije. Pri tem pa najvišja slovenska vladna telesa komaj kaj milostno izjavijo, kot da bi že živeli v neki drugi državi, oziroma, kot da bi mednarodna vesoljna javnost po nekaj intenzivnih obiskih slovenskih politikov čisto natančno vedela, da mi s tem nimamo nič.

Bojana Žokalj – Jesih

Gospodarska vprašanja še vedno v senci političnih

»Tudi mi nismo padli z lune«, je pred dnevi v pogovoru z voditelji vseh parlamentarnih strank na Slovenskem dejal podpredsednik zvezne vlade Živko Pregl in tako zavrnil nekatere ocene, češ da »zvezna vlada ne vidi, kaj se okoli nje dogaja in kaj se je že zgodilo«. Pogovor (mimogrede sklical ga je predsednik skupščine dr. France Bučar, vodil pa – na presenečenje nekaterih predstavnikov opozicijskih strank – dr. Jože Pučnik) naj bi pripomogel k odpravi ali razjasnitvi nekaterih spornih vprašanj in nesporazumov med Slovenijo in ZIS, ki so, kot je rekel Pregl, predvsem posledica neobveščenosti. Pogovor, za katerega pa nisem prepričan, da je dosegel cilj, omenjam zgolj kot izhodišče za razmišljanje o razlikah in stičnih točkah med novo slovensko oblastjo in zvezno vlado, zlasti na ekonomskem področju.

Toda najprej je treba razčistiti temeljno neekonomsko nesoglasje, ki obremenjuje te odnose in ki vpliva na kakršnokoli ekonomsko razpravo. To je, da slovensko vodstvo, oziroma »jastrebe« v njej moti, da zvezna vlada sploh še obstaja in povrh tega celo še kolikor toliko funkcionira (kot zvezna ustanova). Ali, kot je dejal prvi

mož Demosa, »naj zvezna vlada končno že začne zapuščinško razpravo, potem pa se razidimo kot prijatelji ali kvazi-prijatelji«. Na drugi strani pa zvezna vlada, kljub vsem slovenskim sklepom, deklaracijam, političnim stališčem, itd., sklepa, da je Slovenija še vedno v Jugoslaviji in da je torej še vedno tudi slovenska vlada, kolikor je pač hrvaška, srbska, črnogorska, makedonska itn.

Vladajoče slovenske stranke bi torej najraje videle, da se zvezna vlada umakne (česar ta sama od sebe seveda ne namerava storiti), preveč ostrega spora ali »odcepitev« od nje pa si tudi ne upajo tvegati. Vsaj ne še zdaj.

V tako ohlajenih političnih odnosih pa je težko ugotoviti, kje so razhajanja glede ekonomskih vprašanj med zvezno vlado in novo slovensko oblastjo. Še posebej, ker slovenska vlada svojih opredelitev še ni operacionalizirala. Težko bi našli razlike v deklariranih ciljih in temeljnih opredelitvah. Tako slovenska kot zvezna vlada govorita o tržnem gospodarstvu, reprivatizaciji družbene lastnine, integraciji z Evropo. Razlika je morda v pristopu k posameznim problemom in v intenzivnosti (radikalnosti)

njihovega reševanja, kjer se slovenska vlada zavzema za hitrejšo in bolj radikalno rešitve, čeprav jih niti sama še nima pripravljenih, medtem ko zvezna vlada nekoliko bolj zastopa načelo postopnosti, tudi zaradi tega, ker se mora ozirati na druge slabše razvite republike, kjer ti procesi tečejo še veliko počasneje kot na severu. Toda res je še nekaj: namreč, da zvezna vlada že sprejema konkretne ukrepe kljub zavzemanju za postopnost, medtem ko slovensko govorjenje o hitrih in radikalnih rešitvah za zdaj ostaja samo – govorjenje.

Na področju preoblikovanja družbene lastnine oz. reprivatizacije tako zvezna kot slovenska vlada še tavata v megli. Zvezna vlada je z zakonom o družbenem kapitalu in s predlogom o prodaji podjetij preko t. i. delavskih delnic ugriznila v to kislno jabolko. V Sloveniji je slišati precej očitkov na omenjeno rešitev kot tudi splošnih očitkov zvezni vladi, da še vedno ne ponudi »pravega modela«, toda tudi slovenska vlada glede tega prav nič ne ponuja. V obtoku so bile sicer različne zamisli, od prof. Ribnikarja zamisel o pokojninskih skladih, na predlog obrtnikov o razdelitvi delnic družbenih podjetij vsem zaposlenim

ali kar vsem prebivalcem in predlog liberalcev in nekaterih drugih, da bi družbeno lastnino najprej poddržavili, potem pa jo odprodali. Toda vsi ti modeli imajo – ob nekaterih dobrih – predvsem veliko slabih plati. Sicer pa, Marković je slovenskemu vodstvu posredno dal vedeti, da se lahko pri reprivatizaciji odloči za svojo pot.

Na drugih sistemskih področjih spet zadanemo ob temeljno razhajanje, kje naj se odloča. Marković je očitno opustil namero o centralizaciji davčnega sistema in politike, ki sta in bosta ostala v pristojnosti republik, ki pa ju bodo ob morebitnem vstopanju v Evropo tako ali tako prisiljene povsem spremeniti. Na področju ekonomskih odnosov s tujino velikih načelnih nasprotovanj ni, edino kar Slovenija zameri zvezi je, da se republika sama ne more zadolževati v tujini in ne more dati garancij. Toda to ni toliko odvisno od Markovića temveč od Mednarodnega denarnega sklada, ali bo pripravljen to dopustiti, medtem ko zakonska možnost podjetjem, da se sama zadolžujejo, tako ali tako malo velja, zaradi političnih nestabilnosti v državi. Tudi na področju monetarnega sistema, odkar ni inflacije in odkar ta ni več instrument najrazlič-

nejših prelivanj ni bistveni razlik, če seveda odmislimo željo, da bi denar tiskali v Sloveniji in sami uravnavali denarne tokove in če ne upoštevamo pripomb o pretirani omejitvenosti denarne politike, kar pa je že postala floskula, ki pa nas lahko kaj hitro opeče z novo inflacijo.

Seveda pa ne smemo pozabiti na glasne očitke o prelivanju denarja iz Slovenije v druge dele države in neenakomerni porazdelitvi bremen Markovičevih ukrepov. Gre predvsem za pripombe na tečajno in fiskalno politiko. Precejšen tečaj dinarja naj bi spravil v težave izvozno gospodarstvo in ker je tega največ v Sloveniji, najbolj Slovenijo. Po eni strani je torej, toda ob tem bi morali upoštevati nekaj dejstev: prvo je, da Slovenija več uvaža kot izvažajo, drugo, da bi se v primeru drugačnega tečaja vzpostavilo drugačno – na višji ravni – razmerje med cenami in tečajem in tretje, da bi sprememba tečaja pomenila konec decembrskega modela in zelo verjetno vrnitev hiperinflacije. Drugi, veliko bolj upravičen očitek se nanaša na fiskalno politiko. Zvezna vlada sicer poudarja, da je zvezni proračun realno vse manjši, kar pa je glede na metodologijo izračunavanja družbenega proizvoda zelo vprašljivo. Dejstvo je, da se zvezna vlada (še) ni hotela ali ni mogla spopasti s številnimi vnaprej zagotovljenimi pravicami uporabnikov zveznega proračuna, da gre kljub realnemu zmanjševanju deleža še vedno preveč za vojsko in borbevske pokojnine in vojaške in-

valide ter manj razvite. Hkrati pa je iz Narodnega banke prenesla na proračun nekatere obveznosti do kmetijstva in gospodarstva. Slovenija je prepričana, da plačuje realno več kot druge republike, čeprav se ni moč upreti vtisu, da nam še nihče, ne v Sloveniji in ne v zvezi, glede teh prelivanj ni pripravljen natočiti čistega vina (beri: natančnih izračunov). Verjetno bi se izkazalo, da nekateri podatki, ki krožijo v javnosti, služijo manipulaciji z njo in da preradi vidimo le tista sredstva, ki se odteka, ne pa tudi tistih, ki preko najrazličnejših oblik preteka nazaj. Lep primer za to je odločitev v zvezi s skladom za manj razvite, ki je, kot vse kaže, povzročila več škode kot koristi. Je že tako, da v napetih političnih razmerah tudi sicer eksaktni podatki služijo predvsem političnim ciljem.

Seveda pa je med slovenskim gospodarstvom in vlado na eni strani in Markovičevim kabinetom in njegovimi ukrepi na drugi še vrsta razlik v pogledih, predvsem glede izpeljave nekaterih ukrepov. Ni vse, kar zvezna vlada počne strokovno brezhibno in najboljše, kot niso vse zahteve in pripombe slovenskega gospodarstva in vlade upravičene in usmerjene v učinkovito tržno gospodarjenje. Je pa na dlani, da bi bila zgolj strokovna razprava o ekonomski politiki bistveno drugačna (lažja), če je ne bi obremenjevala politična razhajanja, pri razčiščevanju le-teh pa vsaj za zdaj argumenti in strokovnost (še) nimajo veliko vpliva.

Drago Balazič

Srbske muke – in junaštva

Po valu majskih in junijskih protestov srbske opozicije se je konec minulega meseca sešla skupščina Srbije. Nepoučeni so pričakovali, da bodo delegati, izvoljeni na »najbolj demokratičnih« volitvah« končno sprejeli republiški večstrankarski zakon. To se seveda ni zgodilo, čeprav uzakonjenje političnega pluralizma srbske enopartijske oblasti obljublja že od maja letos. Skupščinsko zasedanje je bilo namreč prizorišče za nastop Slobodana Miloševića, ki je predlagal referendum o predlogu za sprejetje nove srbske ustave. Dogodki za tem so se nato vrstili z bliskovito hitrostjo. Samo šest dni pozneje so prebivalci Srbije že glasovali, a o čem jih večina prav gotovo sploh ni vedela. Navkljub vsem zahtevam opozicijskih voditeljev, da bi morali volilcem omogočiti izrekanje o njihovem predlogu, po katerem naj bi večstrankarske volitve za ustavodajno skupščino sklicali čimprej, je bil ponujen le predlog uradnih srbskih oblasti: **najprej ustava, šele nato pa volitve.**

Kdor je bil proti – če gre verjeti uradnim podatkom, takih ni bilo prav veliko – je bil proti Srbiji; za kosovsko alternativo – bil je izdajalec srbskega naroda. Svoje je prispeval tudi tvorec razpitega Memoranduma srbske akademije znanosti Dobrica Ćosić. Z zvrhano mero licemerja je na predvečer referenduma pozval Srbe, »poštešno Albanec« in druge prebivalce republike, naj z zgodovinskim DA

rešijo Srbijo in ne nasedajo pozivom srbske opozicije. Kajti, kot pravi Ćosić, kdo jamči, da so njihove zahteve legitimne, da imajo podporo naroda. Cinizem svoje vrste torej, ko pa vemo, da prav to – razpis volitev, opozicija v Srbiji zahteva že več mesecev. Njihovih zahtev sicer tako in tako nihče, razen beograjske Borbe ter časopisov v Sloveniji in na Hrvaškem, ne objavlja. Podobno so bile tudi vse izjave voditeljev kosovske alternative v beograjskem tisku opremljene z ustreznim ideološkim predznakom.

V tednu po objavitvi izidov referenduma, ki je v srbskem primeru pokazal, da ni nujno najbolj demokratična oblika izražanja politične volje, se je za zaprtimi vrati znova sešla srbska skupščina in med drugimi sprejela zakon o ustavitvi dela kosovske skupščine in vlade. Dogodki, ki so sledili na ulici pred pokrajinsko skupščino, kjer so delegati albanske narodnosti istega dne kot slovenska skupščina Deklaracijo o suverenosti, sprejeli Deklaracijo o suverenosti pokrajine, so znani. Sam vrstni red potez srbskega režima na eni strani in odzivov kosovske alternative na drugi, pa dokazuje, da izjave srbskih guvernerjev v pokrajini o slovensko-šiptarski navezi in nujnem suspenzu kosovskih organov, ki da so hoteli razglasiti republiko (morda res?), niso nič drugega kot čisto natolcevanje. **Predsedstvo države, skupaj z zveznim ustavnim sodiščem, kot vr-**

hovni ustavni arbirer niti v drugem julijskem poizkusu ni zmoglo pogledati resnici v oči. Z zaprtih sej so javnosti sporočili, kako zaskrbljeni so zaradi sprejetja slovenske Deklaracije, po drugi strani pa dali legitimnost odločitvam srbskega oblastnega aparata, ki mu je bilo tako tudi prek zveznih institucij dano dokazovati, da je pri reševanju kosovske krize končno na pravi poti. V resnici pa se ni zgodilo prav nič takšnega, kar bi lahko pripomoglo k zmanjšanju napetosti v pokrajini, kjer od vseh institucij oblasti »učinkovito« dela samo še nasilni aparat države; tokrat srbske, in samo v tem je razlika od vseh, že okušenih oblik izrednih razmer v minulem obdobju. Nadzor nad množicami izgublja tudi kosovska alternativa, podobno kot se vse bolj marginalizira opozicija v Srbiji. Ze tako šibko konstitucijo konkurence enopartijskih oblasti je vsaj za hip še bolj oslabilila združitev srbskih komunistov in socialistov. Ustvarjen je privid o nastajanju novega, čeprav kako drugače kot v tesni navezi s partijo frontniki nikoli niso delali. Najbolje je zgodovinski dogodek, kot so združitev poimenovali partnerji sami, označil vodja Srbskega gibanja obnove Vuk Drašković. Gre za poroko, je dejal, s katero bi se moralo pozabavati mednarodno pravo, če že pristane, da to ni problem, zrel za domače strokovnjake. Kako se lahko vzameta brat (CK ZKS) in sestra (RK SZDL), je vprašal in dodal: »Če že, potem je sila smešna poroka med dvema partnerjema istega spola!«

Maratonci, dodajamo mi, tečejo zadnji krog.

Bojan Veselinović

Čeprav v Demosu, so Zeleni lahko drugačni

Zeleni Slovenije so svojo nedavno skupščino imeli v Mariboru. Ni slučajno, da so edini od slovenskih strank imeli sestanke svojega najvišjega organa izven republiškega središča. S to potezo so namreč hoteli poudariti regionalizem, zahtevo po skladnejšem razvoju slovenskih regij, ki je ena osrednjih točk njihovega programa. Skupščina, ki je imela v oklepaju naslov volilna, je tudi z izvolitvijo novega predsednika Mariborčana Bojana Brumna pokazala svojo regionalno usmerjenost: novi predsednik Zelenih bo edini predsednik kake slovenske stranke, ki ne bo predsednikoval v Ljubljani. Ostal bo kar v svojem okolju v Mariboru.

Kljub temu, da naj bi bila skupščina predvsem volilna, so tudi na tej skupščini prišli v ospredje vsebinski problemi delovanja stranke. Volitve novih organov so bile samo njihova posledica. Zeleni so del zmagovite koalicije Demos, mnogi njihovi vodilni možje in žene so na odgovornih mestih v vladi, skupščini in drugih organih, zato se ne morejo več aktivno posvečati sami stranki. Odstop dr. Dušana Pluta, nespornega voditelja Zelenih Slovenije, je sprožil kar precej nasprotovanj, vendar je dr. Plut pojasnil, da si stranka, kakršna so Zeleni, ne more privoščiti koncentracije moči pri posameznikih. Treba je sprejeti načelno menjavanje vodilnih ljudi. Zato je tudi raje dr. Plut sam odstopil, preden bi si nabral preveč politične moči.

Kljub temu, da so se Zeleni že pred časom iz gibanja oblikovali v stranko in da so pristopili k Demosu (kar se je mnogim zdela sporna poteza) torej ostajajo drugačna, zelena, stranka.

Organizirajo se drugače kot druge stranke, v ospredje postavljajo ekološke probleme, ne pa »čistih« političnih kot druge stranke. Celotno odločitev, da bodo svoj profesionalni aparat z dveh povečali na štiri ljudi, je med delegati na skupščini Zelenih dvignila precej prahu, češ, za sto odstotkov smo povečali našo birokracijo. Seveda so štirje zaposleni v stranki v primerjavi s sto in več v nekdanjih družbenopolitičnih organizacijah sila malo; in celo med novimi strankami, ki imajo bistveno manj profesionalcev, so Zeleni daleč zadaj po številu zaposlenih. Ampak, je bilo slišati, ta denar bi lahko koristneje porabili za ekološke programe.

Med temeljnimi nalogami Zelenih še naprej ostaja zaprtje jedrske elektrarne v Krškem. Prav po njihovi zaslugi je Demos sprejel to zahtevo v svoj program in tudi v program nove vlade. Zeleni vztrajajo na svojih zahtevah iz predvolilnega boja, kot so: čiščenje zraka in vodnih virov, sanacija termoelektrarn, moratorij za hidromelioracije, posege v najboljša kmetijska zemljišča, širjenje smučišč brez ekosistemske presoj. Pri tem bodo vztrajali, so se odločili, tudi za ceno glasovanja proti vladnim predlogom, čeprav so v vladi tudi njihovi člani, če bodo vladni

predlogi v nasprotju z njihovimi temeljnimi opredelitvami.

Zeleni so kaj pisana društva, ljudje najrazličnejših svetovnonazorskih in političnih opredelitev, ki pa jih družijo opredelitev za čistejšo okolje. Njihova notranja različnost jih včasih tudi hromi, še posebej, kadar se je treba odločati o povsem političnih zadevah, kakršna je bila denimo Deklaracija o suverenosti Slovenije. Tu so se na skupščini pokazale silne razlike med prisotnimi delegati; medtem ko so eni odločno podpirali deklaracijo, so ji drugi odločno nasprotovali.

»Zeleni Slovenije smo morali odrasti v enem letu,« je dejal dr. Dušan Plut. Seveda, še pred časom opozicijska stranka, ki je komaj dobro začela, je takorekoč čez noč postala stranka na oblasti. In zdaj šele počasi dojemajo, kaj pomeni biti na oblasti. Še posebej, če so na oblasti Zeleni, kar se ni zgodilo še nikjer na svetu. Ker pa so na oblasti kot del Demosa, se bojijo, da se ne bi utopili v njem in izgubili lastno identiteto, zato si želijo izboriti samostojnejše mesto znotraj Demosa. In če kaj je bila mariborska skupščina Zelenih tisti korak, ki je Zelenim vtila novo zavest o samih sebi, o tem, da so lahko drugačni, tudi če so na oblasti.

In če že govorimo o drugačnosti: Zeleni iz oddaljenih krajev so se v Maribor pripeljali skupaj, z avtobusom. En avtobus namreč mnogo manj onesnaži kot pa sto avtomobilov.

Marko Pečauer

11. kongres ZZB NOV Jugoslavije

Zvečine po starem

Enajsti kongres ZZB NOV Jugoslavije je desetega julija 1990 ob 9. uri začel svoje delo v Domu JLA v Beogradu. Odprl ga je dosedanjí predsednik te organizacije **Risto Džunov**. Po himni je zasedlo svoja mesta delovno predsedstvo, nato so se z minuto molka spomnili vseh padlih in umrlih tovarišev. Hip zatem je Džunov obvestil kongres, da slovenskih delegatov ni v dvorani, ker niso prispeli.

temo še nadaljeval, češ da so slovenski delegati opozarjali na neprikladen čas kongresa in se v pripravi kongresnih dokumentov zavzemali za temeljitejšo preobrazbo borčevske organizacije, ki bi bila skladnejša s spremembami in procesi demokratizacije naše družbe, pa tudi potreb po novem dogovarjanju o skupnem življenju narodov in narodnosti Jugoslavije. Opozarjali so na nesprejemljivost tistih sta-

z obžalovanjem ter dodal, da mu je še posebej žal zato, »ker smo dosegli polno soglasje glede dokumentov, vključujoč poslovnik o delu kongresa, na katerega ni bilo nikakršnih pripomb z njihove strani. Ti dokumenti bi morali biti temelj našega skupnega dela v prihodnjem obdobju, in bili smo prepričani, da bomo to še enkrat potrdili na kongresu...«

Risto Džunov je v nadaljevanju menil, da obstajajo nepremišljene izjave na vseh straneh in vseh okoljih, pri čemer nobeno ni imuno na te pojave.

Po pozdravih številnih vidnih gostov, predstavnikov različnih zveznih organov in po predstavitvi dnevnega reda, se je na govorniškem odru pojavila **Milka Kufrin** in predlagala, naj bi na kongres povabili **Jovan Broz**. Takoj za njo pa je s prav kratko negativno repliko posredoval Mihajlo Švabić. Potem so glasovali in se strinjali z dnevnim redom, ne pa tudi s predlogom Milke Kufrin. Nato so izvolili kongresna delovna telesa in kongres je s polno paro začel svoje delo.

V novoizvoljeni zvezni odbor so bili izvoljeni vsi predlagani slovenski delegati: **Jože Božić** (178 glasov od 303), **Lado Kocijan** (178 glasov), **Marjan Lenarčič** (187 glasov), **Marjan Marković** (178), **Ivanka Milovanović** (184 glasov), **Ela Ulih-Atena** (174 glasov in **Stane Vrhovec** (173 glasov). V nadzorni odbor je bil s 175 glasovi izvoljen **Franc Branišelj**, za novega predsednika ZZB NOV Jugoslavije je bil izvoljen **Radomir Raško Vukosavić**, Črnogorec, za sekretarja pa **Dragomir Moračić**, magister prava iz Srbije.

Za razpravo se je prijavilo 65 delegatov, kar so zaradi dolžine nekaterih razprav, komaj zmogli spraviti pod streho še naslednji dan kongresa, ko so začeli z delom že ob osmi uri jutraj.

Večina je sicer z razumevanjem potrdila nov, veteranski značaj borčevske organizacije, vendar so, žal, vse preprosto ponavljali nekatere misli iz prejšnjih kongresov, ki jih je čas prerastel. Tako je, naj naštujemo nekaj primerov **Slavko Magdić** v imenu borcev goransko-primorske regije, poudaril, da ostajajo, tako kot so bili leta 1941, tudi leta 1990 dosledni partiji, revoluciji in Titu. Dejal je tudi, da bodo pod to zvezdo umrli, saj je le ta simbol naše revolucije, naše zmage... peterokra-ke je naša. Milan Mićović je načenjal vprašanje dvomljivosti številke o pobitih in umrlih v Jasenovcu in se zgražal nad minimalizacijo tamkajšnjih grozodejstev. **Grego-**

rij Zakovski je opozoril, da je še leta 1948 v isti dvorani pozdravil borce – vojaške invalide in jih pozval v skupen boj proti Informbiroju. Tokrat pa je pozval vse borce k razkrinkovanju programov različnih strank in gibanj, ki vodijo k rušenju avnojske Jugoslavije, **Aleksandar Nikolić** se je spraševal, kje je tista revolucionarnost, ki je krasila borce in revolucionarje v času vojne. Spraševal se je tudi, ali bodo res dovolili, da nekatere sile v Evropi, ki so bile v času vojne proti lastnemu ljudstvu, in jim je bilo po vojni sojeno, odmevajo pri nas.

Miće Plavšić je opozoril na dejstvo, da so še najmanj govorili o mladini, o naših naslednikih torej, ki jih bo ali pa jih že prevzema drugi val Draškovičev, Sešljjev, Tudi-manov in številnih drugih. Oponesel je soborcem molk, oziroma reagiranja po kotih. Menil je, da bi bilo treba veliko tega komentirati, od Slovenije prek Hrvaške in novih pojavov črke U, pa do Srbije, in središča Beograda, kjer se pojavljajo četniške kokarde. **Sreten Marković** je dejal, da so bila leta 1941–1945 boj za boljši jutri, za ideale miru in svobode, za bratstvo in enotnost... za enotno in nedeljivo borčevsko organizacijo. Vse to bi morali tudi danes, je poudaril Marković, v mirnem času braniti. Dotaknil se je tudi bolj konkretnih stvari in omenil vprašanje participacije zdravih, pri čemer je posebej poudarjal težak položaj na vasi, kjer si borci še težje z lastnimi materialnimi sredstvi plačujejo zdravila na prostem trgu. **Pero Menkov** je ob vprašanju negovanja revolucionarnih tradicij ugotavljal, da je dandanes veliko blatenja NOB, kar prihaja predvsem iz malomeščanskih vrst in je pod vplivom novih strank. Spraševal se je, kaj vendar dela tisk in kaj delajo mediji, in zakaj se ni našel nihče, ki bi branil osebnost

Izjava izvršnega odbora republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Izvršni odbor republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je na današnji seji sklenil, da se delegati iz Republike Slovenije ne bodo udeležili 11. kongresa ZZB NOV Jugoslavije, ki se začne jutri v Beogradu.

Na osnovi pooblastila nedavne skupščine borčevske organizacije Slovenije se je za to odločil, ko je preučil nove okoliščine, ki bodo vplivale na njegov potek, način sprejemanja odločitev in njihovo odmevnost v sedanjih političnih razmerah v Jugoslaviji.

Slovenski delegati Zveze združenj borcev so že v pripravi na kongres opozarjali, da bi ga bilo bolje preložiti na ustrenejši čas. Ob pripravi kongresnih dokumentov so se zavzemali za temeljito preobrazbo borčevske organizacije, ki bi upoštevala nastale spremembe v procesu demokratizacije naše družbe in potrebo novega dogovora o sožitju narodov in narodnosti Jugoslavije. Opozarjali so na nesprejemljivost tistih stališč v Statutu in Programski deklaraciji, ki podrejajo samostojnost republiških borčevskih organizacij odločitvam na zvezni ravni.

Samostojnost republiških borčevskih organizacij tudi ni upoštevana v poslovniku za delo kongresa, ki predvideva sprejemanje odločitev z večino glasov in tako omogoča preglasovanje.

Slovenski delegati ne želijo sodelovati pri sprejemanju odločitev, ki bi bile v nasprotju z vlogo, ki jo ima naša organizacija v življenju svoje republike. Borci podpiramo proces polne afirmacije Republike Slovenije kot države, ki so ji bili položeni temelji že v času NOB z zgodovinskimi sklepi zbora odposlancev v Kočevju oktobra 1943. in potrjeni na II. zasedanju AVNOJ.

Na kongresu se ne želimo izpostavljati napadom tistih, ki ne kažejo nikakršne pripravljenosti, da bi tak razvoj v Sloveniji skušali doumeti, temveč ga prikazujejo kot separatizem ali celo izdajo Jugoslavije.

Prav to je bilo slišati v zadnjih dneh tudi od nekaterih vodilnih funkcionarjev ZZB NOV Jugoslavije.

Preveč cenimo vojno tovarištvo iz NOB, da bi dopuščali zlorabo teh čustev za to, da se z njimi manipulira v dnevnih politikih in da se naša organizacija skuša podrežati interesom tistih sil, ki zanikajo najpomembnejše pridobitve NOB: svobodo, enakopravnost in suverenost slovenskega in vseh drugih narodov Jugoslavije.

Vsem delegatom na 11. kongresu sporočamo in zagotavljamo, da je borčevska organizacija Slovenije še vnaprej pripravljena sodelovati z vsemi borčevskimi organizacijami Jugoslavije po načelu prostovoljnosti in vzajemnega spoštovanja v vseh tistih vprašanjih, za katera obstaja skupni interes in pripravljenost za dogovarjanje o skupnih dejavnostih.

V Ljubljani, dne. 9. 7. 1990.

Dodal je še, da je bilo predsedstvo še dan prej trdno pričano, da bodo na kongresu sodelovali delegati vseh borčevskih organizacij iz države. Zvečer (ob 21. uri) pred kongresom je prispelo sporočilo IO ZZB NOV Slovenije s sklepom, da slovenskih delegatov ne bo. Potem so prebrali izjavo slovenskih borcev, nato pa je Džunov na to

lišč v statutu in programski deklaraciji, ki se zavzemajo za izvirna načela suverenosti federacije ter podrejanje samostojnosti republiških borčevskih organizacij sklepom na zvezni ravni. Prav tako so oporekali poslovniku o delu 11. kongresa, ki je predvideval sklepanje z večino glasov in omogočil preglasovanje.

Džunov je to komentiral

Ivan Dolničar po kongresu

»Še na jutranjem sestanku izvršnega odbora predsedstva ZZB NOV Slovenije smo se pogovarjali na začetku, kot da bomo na kongres šli in, kakor bomo šli. Res pa je, da so se prav v tistih dneh zgostili nekateri dogodki: proslava 7. julija (in Švabićev govor), Zelenovićev »prispevek« na srečanju ZRVS v Črni gori, pa Kočevski Rog in sprava... še kljub vsemu temu sem na začetku predlagal, da bi na kongres vendarle šli, nastopili s stališči slovenske ZZB NOV, da pa se ne bi spuščali v razpravo, oziroma odgovarjanje na nesprejemljiva podtika-nja. Kot predsednik slovenske borčevske organizacije naj bi na kratko povedal, zakaj in v čem se ne strinjamo s kongresnimi dokumenti. Potem smo pretehtali naše možnosti in se strinjali, da bi bili najverjetneje prisiljeni zaradi napadov na vsa naša stališča kongres zapustiti, zato smo končno sklenili, da raje ne gremo v Beograd. Menim, da smo storili prav, saj bi brez dvoma prišlo do ostrih besedi in še ostrejših napadov na nas, vprašanje je, če bi lahko bili na vse to tiho... in povzročili bi še več zapletanja, ker bi glasovali proti kongresnim dokumentom.

Morda pa bo naš neprihod na kongres spodbudil nekatere ljudi k razmišljanju o morebitni novi organiziranosti ZZB NOVJ?

Seveda, tudi mi nismo čisto brez krivde. Osnutki kongresnih dokumentov so bili na vpogled dovolj dolgo, da bi lahko tudi pri nas pripravili popolnoma nove predloge dokumentov, kakor pač mi to vidimo. Vendar za ta napor ni bilo pravega navdiha. No, zdi se, da so končni dokumenti 11. kongresa ZZB NOVJ vendarle nekoliko popravljeni in sprejemljivejši v marsičem. Po drugi strani pa bi se, če bi bili mi prisotni na kongresu, kaj hitro zataknilo pri temeljnem sporu – v besedilih, kjer je zapisano, da so republiške borčevske organizacije podrejene zveznim borčevskim organom.

Menim, da bomo morali zdaj obe plati teh vprašanj dobro pretehtati in oceniti ter navezati stike z vsemi republiškimi borčevskimi organizacijami in se z zveznim odborom pogovarjati konstruktivno. Sploh menim, da bi se borci ne smeli spuščati na področja, ki niso stvar ZZB NOV, ker nismo več družbenopolitična organizacija. Imamo svoja, borčevska vprašanja, ne moremo pa reševati strateških vprašanj celotne družbe. To seveda ne pomeni, da bi se docela odpovedali vplivanju na javnost, kadar bomo presodili, da do določenih bistvenih vprašanj zastopamo enotno mnenje borčevske populacije. In glede pluralizma v sami borčevski organizaciji menim, da se bo dogajal prav tako in toliko, kakor se bo dogajal tudi sicer v družbi.

B. Ž. J.

Kaj poudarjajo sklepi enajstega kongresa ZZB NOVJ?

- opcijo demokratičnega socializma
- zavzemanje za nadaljevanje reforme v gospodarskem sistemu
- izhajanje iz temeljnega avnojskega načela o suverenosti in enakopravnosti vseh narodov in narodnosti narodov Jugoslavije in iz zgodovinskih spoznanj o vrednotah in prednostih življenja v jugoslovanski skupnosti
- usmerjanje borcev, naj se v ustavni razpravi »upro vsem nedemokratičnim in separatističnim težnjam ter njihovim nosilcem«
- poudarjeno piše, da so naše oborožene sile direktni nadaljevalci NOVJ in NOB ter kot takšni bistveni segment suverenosti, teritorialne integritete in obrambe naše domovine – vseh narodov in narodnosti, delovnih ljudi in občanov
- ob vprašanju informiranja borcev (tako v sklepah) se zavzemajo za nadaljnje razvijanje borčevskega tiska, predvsem pa za to, da naj bi se bolj naslanjal(i) na armadna sredstva informiranja – kot so Narodna armija, Narodna odbrana in drugi
- zavzemali se bodo za prostor v javnih medijih, kjer bo mogoče na neresnice o NOB odgovarjati
- ZZB NOV se bo zavzemala in borila proti pojavom neofašizma in na področju tradicij za afirmiranje vrednot NOB ter za resnico o njem
- izhajajo iz skupnih stališč o potrebi po ustreznem zdravstvenem in socialnem varstvu borcev NOV
- namenjajo zadnji del sodelovanju z drugimi borčevskimi organizacijami, zlasti antifašističnimi v Evropi, na Balkanu in na območju Sredozemlja

Kaj je na dan vstaje srbskega naroda rekel Švabić

Ne odneha

Bilo je v Beli Crkvi pri Krupnju. Nekaj tisoč ljudi. Govoril jim je predsednik srbske borčevske organizacije Mihajlo Švabić. O tem, kaj je menil v zvezi z jugoslovanskimi notranjimi spori na kratko le toliko, da jih je (glede različnih tez o delitvi države) lociral že v leto 1941, medtem ko je menil, da sta Slovenija in Hrvaška krivi, če se v Srbiji spet

kaj napredne republike s severa ne pogledajo, kaj je bila Slovenija pred vojno, kakšno je bilo stanje na Hrvaškem. »Kaj pomeni ta pluralizem pri nas? Naša partija spodbuja in govori o pluralizmu. Tega ne smemo dovoliti. Saj nismo Bolgarija, Češka, Madžarska ali Poljska, da bi nam Amerika sodila, saj smo imeli demokratične volitve v Sloveniji in na Hrvaškem. Tako se lahko govori le za Bolgarijo. Mi pa imamo avtentično revolucijo narodnoosvobodilnega gibanja... Tovariš Kučan, predsednik predsedstva Slovenije pa je pred borci v Beltincih izjavil, da so dejstva, da je bilo minulih petinštiridesetih let izgubljenih v razvoju slovenskega naroda in naše skupnosti in da je prispevek partizanskih borcev in narodnoosvobodilnega boja nepotrebna avantura – ta Slovenija, ki je zrasla na temelju vseh naših republik.«

Rade Bulat pa je opozoril na nujnost javnega popravdjanja krivic, ki so se ljudem dogajale na Golem otoku.

B. Ž. J.

Odločni Vuk Obradović

Na redni sredini seji za novinarje je prejšnji teden vojaški tiskovni predstavnik Vuk Obradović najodločneje odgovoril vsaj na dve vprašanja: ali bodo slovenski fantje »služili vojsko« tudi na Kosovu – odgovor je bil najkrajši: **da**, o tem ni nobenega dvoma. Na vprašanje, ali bodo rehabilitirani zaporniki z Golega otoka je bil odgovor: **ne**, ker so bili sojeni po takratni veljavni zakonodaji; če so bili ibejevci, so šli za izdajalce, oziroma so veljala njihova stališča za veleizdajo Jugoslavije.

Nesorazmerno veliko število vprašanj različnih novinarskih hiš se je vrtilo okrog slovenskega obrambnega ministra in njegovih izjav, med drugim so Obradovića vprašali tudi, ali je imel Janša ingerence odpustiti dva aktivna oficirja, zaposlena na Republiškem sekretariatu za ljudsko obrambo – odgovor: **ne**, ker da je šlo za skupni dogovor.

A. J.

Globlje spremembe družbenega sistema?

Končal se je eden najtežjih kongresov KP SZ. Minuli, 28. kongres imajo opazovalci za zadnjega v takšni obliki in sestavi. Delegati so ocenili, da so reforme »po kapljicah«, ki jih ponuja Mihail Gorbačov manjše zlo, kakor pa vrnitev na staro. Ni torej presenetljivo, pravijo zahodni komentatorji, če tudi konzervativni kritiki politike generalnega sekretarja Gorbačeva niso imeli druge izbire, kakor znova izvoliti prejšnjega sekretarja.

V novem politbiroju, ki so ga izvolili s tajnim glasovanjem, sta od prejšnjega sestava samo Mihail Gorbačov in namestnik generalnega sekretarja Vladimir Ivaško. Vendar pa ljudje iz okolice Mihaila Gorbačeva še naprej ostajajo na državnih funkcijah kar zagotavlja izvajanje reform, četudi razkrajanje partije, na kar je opozoril 28. kongres, dopušča vtis, da tudi v SZ oblast vse bolj prehaja na državo, na kongrese deputatov, vrhovni sovjet in predsednika republike. Komunistična partija torej tudi v SZ počasi izgublja neomejeno moč, kakršno je imela do zdaj, pripravlja se na stanje, ko bo partija postala stranka, enaka med enakimi.

Že zdaj obstojijo znotraj partije močne struje, ki se bodo najverjetneje razile v nove, manjše stranke. Jedro, ki ga vodi dosedanj in novi generalni sekretar Mihail Gorbačov, ni več tako močno kot nekdanj, saj je kar ena četrtna kongresa glasovala proti Gorbačovu!

Uspel je predvsem zato, pravijo poznavalci razmer, ker ni imel pravega tekmeča in ker se ni pojavila neka sprejemljiva alternativa preestrojki. Glavni nasprotniki Mihaila Gorbačeva so bili znani konzervativci, zato so delegati kongresa brez večjega truda lahko ugotovili, da je vrnitev na staro slabša varianta od reform, ki jih zdaj Gorbačov deli z lekarniško tehtnico.

Reformisti znotraj sovjetske partije, ki jih vodi Boris Jelcin – iz partije je izstopil z utemeljitvijo, da mora kot predsednik ruske federacije spoštovati voljo ljudstva, ne pa ene same stranke – bodo verjetno krenili po kakšni socialnodemokratski poti. Mnogi so menili, da bo že kongres sam označil dokončni razcep med reformatorji in konzervativci, vsaj takšnega kot se je zgodil pred letom 1905 med menjševiki in boljševiki.

Vendar, na svetu, in tudi v SZ, se je že toliko vsega spremenilo, da niso potrebne nobene travmatične razcepitve. Stvari se razvijajo že same po sebi, tudi v SZ partija ni več najpomembnejši faktor življenja. Ko so strategiji konzervativne struje v partiji računali, da bodo spravili na položaj namestnika generalnega sekretarja svojega človeka, Jegorja Ligačova, če ne bodo direktno nasprotovali ponovni izvolitvi Gorbačova za generalnega sekretarja, so se temeljito uračunali. Presenetljivo podpora je dobil kandidat, ki ga je predlagal Gorbačov, to je Vladimir Ivaško, Jegor Ligačov pa je

pogorel. Ker ga ni tudi v novem centralnem komiteju, nekateri ocenjujejo ta poraz kot verjetni konec njegove politične kariere.

Na političnem prizorišču v SZ se torej pojavljajo novi ljudje, vendar pa tudi nove stranke, partija pa nazaduje. Zdaj ima sovjetska partija 19 milijonov in 500 tisoč članov, od katerih jih je 45 odstotkov delavcev, 42 odstotkov uslužbencev in intelektualcev ter 12 odstotkov kmetov. Najštevilnejši med komunisti so Rusi, teh je 60 odstotkov članstva. Moških je 74 odstotkov, čeprav pomenijo le 47 odstotkov vsega sovjetskega prebivalstva. Članstvo partije je zelo staro: samo 7 odstotkov komu-

nistov – komsomolci niso všteti – ima manj kakor 25 let, člani politbiroja pa so večinoma starejši od 60 let. Velikanska je tudi organizacijska struktura sovjetske partije: imajo 15 republiških partij, 153 regionalnih komitejev, 4000 okrožnih, mestnih in rajonskih komitejev, 440.000 osnovnih organizacij in več sto tisoč celic po tovarnah, ministrstvih, v oboroženih silah in v KGB.

Več sto tisoč funkcionarjev ima dobre plače, uživajo pa tudi posebna pooblastila. Partija kontrolira okoli 700 časopisov, njene nepremičnine pa so vredne več milijard rubljev. Partija je velikanski center moči, ki ga notranja desnica, to je konzervativci, nikakor ne želi izpustiti iz rok.

Znotraj KP SZ delujejo tri osnovne struje: reformatorska, tista okoli Mihaila Gorbačova in konzervativ-

na struja, vendar pa so vedno številnejša politična gibanja zunaj komunistične maticе, pa tudi znotraj nje je opaziti variacije. Poleg voditeljev treh osnovnih struj Jelcina (reformatorji), Gorbačova (center) in Ligačova (konzervativci) omejuje še druge voditelje, ki podpirajo to trojico ali pa vodijo oziroma nameravajo prevzeti vodstvo kakšnih drugih strank.

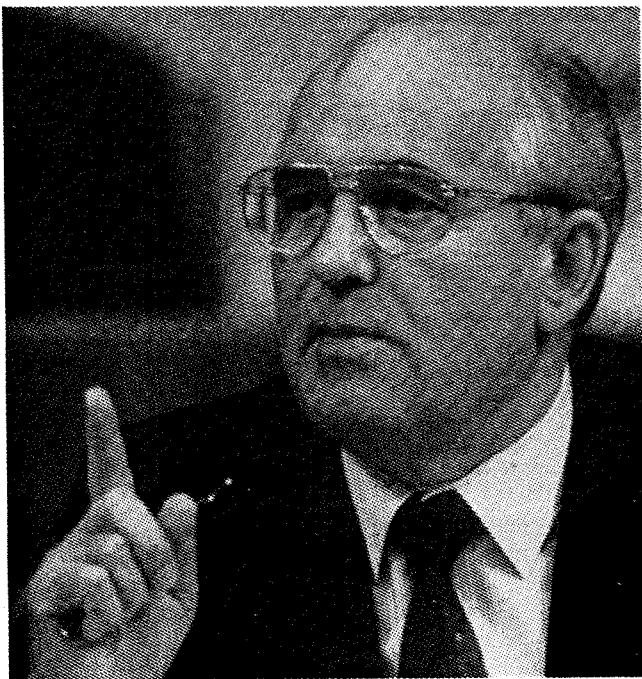
Strankarski zemljevid sovjetskega demokratičnega prizorišča se nenehno spreminja, dopolnjuje. Mnogi se strinjajo, da bo še veliko pretresov, premikov, razcepov in ustanavljanja političnih zvez, vendar pa zahodne strokovnjake, ki spremljajo razvoj v Kremlju preseneča predvsem analiza ekonomskih vprašanj največje države na svetu. Državni socializem je pripeljal prebivalstvo na rob lakote, zato je težko verjeti, da bi katerikoli razvojni program s socialističnimi oznakami lahko vzdržal kakšno daljše obdobje. Mihail Gorbačov, človek, ki ga je »Time« razglasil za človeka desetletja, pa čeprav je prišel na oblast šele pred petimi leti, doma ni tako priljubljen, kakor je drugje po svetu. Ukinitve hladne vojne ni prinesla sovjetskemu ljudem več hrane na mizo. Ali lahko Mihail Gorbačov s partijskim programom, imenovanim »Za humani in demokratični socializem« ozdravi propadli gospodarski sistem Sovjetske zveze?

Povprečna življenjska doba sovjetskega človeka je za 16 let krajša, kakor v industrijsko razvitih državah, umrljivost otrok pa je trikrat večja, kakor v kapitalističnem svetu. Dohodek na prebivalca v carski Rusiji je bil trikrat višji kot na Japonskem, zdaj pa je manj

kot eno četrtno japonskega dohodka. V kmetijstvu investirajo 30 odstotkov vseh naložb – v ZDA samo 5, 20 odstotkov za delo sposobnih ljudi dela v kmetijstvu (v ZDA samo 3 odstotki), vendar je kmetijska proizvodnja v SZ samo eno sedmino ameriške kmetijske proizvodnje.

O tem, na kakšni stopnji je tehnologija v SZ najbolj priča podatek o porabi energije na enoto proizvoda v primerjavi z nekaterimi zahodnimi državami. V SZ porabijo dvakrat več energije na enoto proizvoda, kakor v Veliki Britaniji, trikrat več kakor v Franciji in celo petkrat več, kakor v Švici. Letni državni primanjkljaj je v SZ 14 odstotkov bruto narodnega dohodka. Kaj to pomeni za gospodarstvo? Odgovor je najti v dejstvu, da v ZDA hrumijo zaradi velikega državnega deficita, pa čeprav je samo 3 odstotke bruto narodnega proizvoda!

Takšen je odsev gospodarske podobe današnje SZ. Ali Gorbačov lahko da zdravi takšnemu bolniku brez bojazni, da bo moral zaradi tega seči globlje v spremembe družbenega sistema? Minuli 28. kongres bi moral odgovoriti na ta vprašanja. Alternative preestrojki in glasnosti za zdaj ni bilo, zato bo človek desetletja prav gotovo poskušal v zadnjem desetletju drugega tisočletja dvigniti SZ na višjo razvojno stopnjo, vsaj takšno, kot jo že imajo nekatere srednjerazvite industrijske države. Uspeh bo odvisen od pomoči, ki naj bi jo dale kapitalistične države prvi državi socializma, vendar je že zdaj očitno, da pomoči ne bo brez nadaljnjih koncesij na političnem in družbenem področju. ■

Mihail Gorbačov na 28. kongresu KP SZ. Celotno konzervativno so spoznali, da je bolje znova izvoliti Gorbačova za generalnega sekretarja, kakor pa peljati partijo po starih poteh.

Jugoslovanske črne lise

Ob izidu letošnjega poročila organizacije Amnesty International je bilo rečeno, da bi bila Jugoslavija uvrščena na relativno dostojno mesto v tem poročilu, če ne bi bilo »srbske rešitve« na Kosovu in to kljub vsej neslavni zapuščini v zvezi s preganjanjem ideoloških nasprotnikov ter reduciranja človekovih pravic po nedoumljivem merilu partijske države.

»Jugoslavija, država, ki jo je Woodrow Wilson po 1. svetovni vojni sestavil iz delov Balkana«, piše Washington Post, »morda res ne gre nazaj v »balkanizacijo«, je pa dejstvo, da doživlja velika nasprotja. V južnih in vzhodnih delih Jugoslavije, ki so bili nekdanj pod turško oblastjo, je dobil nacionalizem mračne tone, še posebej v največji republiki Srbiji. Šef partije Slobodan Milošević igra na ekonomsko zavist in politično ambicijo svoje republike zato hoče obrzdati upirajoče se albansko prebivalstvo na Kosovu, ki je pod kontrolo Srbije. Represija je terjala že nekaj deset žrtev med Albanci, pokrajina pa je v plamenu.«

»Enotnost Jugoslavije je

bila v korist zahodu med hladno vojno, nadaljuje časopis in pravi, da je zdaj izginil strah pred Moskvjo, zato zahod nima več istih strateških razlogov, da bi podpiral močno, enotno Jugoslavijo. Za Jugoslavijo se je začelo težko obdobje,« pravi komentar.

Britanski Guardian primerja dogajanja na Kosovu in v Albaniji ter opozarja, da ni nobene neposredne zveze med nemiri na eni in drugi strani zaprte meje med Jugoslavijo in Albani-

jo. Skupno je morda le to, piše časopis, da sta oba »upora« posledica nezadovoljstva s komunistično ureditvijo. Dva sosedata sta očiten kontrast. Jugoslavija je bila dolgo časa najsvobodnejša in najbolj odprta med vsemi komunističnimi državami v Evropi, medtem ko je Albanija najbolj represivna in najbolj zaprta družba na celini. Toda, zgodbe o jugoslovanskih svoboščinah nimajo odmeva med kosovskimi Albanci, ki so bili v minulih desetih in ne-

kaj dnevih priče razpuščanju lastne vlade in skupščine, razbijanja vseh zborovanj ter čistke v novinarskih vrstah, kakor tudi ukinjanja vseh njihovih sredstev za množično obveščanje.

Vrsto let so Srbi opravičevali svoje trdo stališče s trditvami, da kosovski odpor srbski vladavini vodijo separatisti, ki težijo k nekakšni Veliki Albaniji. Za takšne trditve ni bilo nikoli trdnih dokazov, vendar je Slobodan Milošević gradil svojo kariero prav na njih, piše Guardian.

Londonski BBC je te dni opozoril, da je jugoslovan-

sko predsedstvo znova podprlo srbsko vodstvo v sporu – kot je rečeno – separatisti na Kosovu. Dejalo je tudi, da bodo, če bo potrebno, izvedli zvezno akcijo, s katero bi na Kosovu ohranili red. Večina v osemčlanskem predsedstvu je obsodila deklaracijo o neodvisnosti Kosova, ki so jo objavili albanski člani kosovske skupščine, zaradi česar so srbske oblasti kosovsko skupščino razpustile.

Radijska postaja Glas Amerike je poročala o razgovoru namestnika ameriškega zunanjega ministra Eagleburgerja s predsednikom slovenske vlade Lojzeter Peterletom in predsednikom republiškega komiteja za mednarodno sodelovanje Dimitrijem Ruplom. Eagleburger je razložil ameriško stališče in dejal, da je najboljša rešitev združena Jugoslavija z demokracijo v vseh njenih delih ter gospodarstvom, ki bi temeljilo na načelih svobodnega tržišča. Pristavil je, da ZDA podpirajo enotnost Jugoslavije, da pa so ustavni amandmaji notranja zadeva Jugoslavije.

Ugledna in zelo brana ameriška revija National Geographic je v najnovejši številki objavila reportažo o Jugoslaviji in Kosovu.

V tem delu opisuje konfrontacijo med Srbi in Albanci po zahtevah Albancev, da bi imeli »lastno republiko v jugoslovanski federaciji, enakopravno s Srbijo«. Po konfrontaciji, ugotavlja avtor, je prišlo nasilje. »Država je brutalno reagirala in streljala na kosovske Albance in jih – od začetka letošnjega leta – že 35 ubila,« poudarja ameriška revija.

Poseben odlomek v tujih komentarjih na dogajanje na Kosovu je odmerjen tudi razgovoru z odstavljenima generalnima direktorjema RTV Priština dr. Maljem. Ta je dejal, da jih odlok o blokiranju sredstev za množično obveščanje v albanski ni presenetil, kar so take govorice že nekaj časa krožile. »Nihče med nami pa ni pričakoval, je dejal, da bodo s takšno brutalnostjo vdrli v poslopje televizije in radia. Ljudje so bili vznemirjeni in zmedeni, niso mogli verjeti, ko je prišlo odlok skupščine Srbije, ki je navajal tri razloge za uvedbo izrednih ukrepov: kršitev samoupravnih odnosov, kršenje zakonov in povzročanje družbene škode. Nobenega od teh razlogov nisem sprejel, saj gre za očitne izmišljotine, je dejal Malje. ■

Prizor, ki se ponavlja iz dneva v dan: Protestni mimohod po glavni prištinski ulici.

Izrael med sanjami in resničnostjo

Agencijske novice že dolgo ne kažejo lepe slike o Izraelu. Po radiu in televiziji poslušamo o pravi narodnoosvobodilni vstaji Palestincev pod izraelsko zasedbo, v časopisih vidimo slike palestinskih dečkov, ki mečejo kamenje, nanje pa izraelski vojaki streljajo z brzostrelkami. Ko pa potuješ po prelepi, topli državi Židov, se sprašuješ, kje in kdaj se je v prijetno sliko pred teboj vrnila strahotna napaka. Na vsakem koraku začutiš, kako so si generacije tu prizadevale zgraditi idealno okolje za tisočletja preganjan narod. Napaka, ki sili novinarje, da ne poročajo o uspehih, ampak o tragediji, se je seveda zgodila že v izhodišču: nihče, tudi izraelski narod ne, ne more graditi idealne države in hkrati zanikati temeljnih pravic tistim, ki živijo na istem ozemlju.

Obupani Palestinci, samozavestna vlada

Tisti Palestinci, ki leta 1948 po prvi arabsko-izraelski vojni, takoj po ustanovitvi židovske države, niso zbežali k sosedom ali v begunska taborišča, so dolgo veljali za lojalne državljane Izraela. Danes pa jih ne zanima dejstvo, da najbrž v Izraelu živijo boljše kot njihovi bratje, gostje v arabskih državah. Vsi po vrsti, s katerimi sem se pogovarjala, pa naj bodo preprosti trgovci in taksisti ali pa ugledni

tisoče sovjetskih Židov, ki iz Sovjetske zveze bežijo v Izrael tudi zato, ker so jim Združene države Amerike zaprle svoja vrata. In prav demografski dejavnik je Palestinec navdajal z upanjem, dokler ni Mihail Gorbačov s svojo perestrojko odprl meje za izseljevanje. Če ne bi sovjetski Židje množično pripravljali svojih kovčkov in pristajali na letališču Ben Gurion v bližini Tel Aviva, bi bili konec stoletja Palestinci večina v židovski državi. Tako pa se židovski narod vsak dan krepi

izobrazbo. Celo napadalni ortodoksni židje, kljub maloštevilčnosti izjemno pomemben politični dejavnik v državi, so zaradi njih utišali svoje stroge zahteve v odgovoru na vprašanje, kdo je sploh lahko Žid. Zato pa se vse bolj vtikajo v vsakdanje življenje. Može v črnih plaščih in črnih klobukih, ki ves božji dan študirajo židovske svete knjige (prav v času mojega obiska v Izraelu so v časopisu Jerusalem Post objavili obširno raziskavo, kako se jim zaradi tega kvari vid), si niso samo organizirali posebnega življenja v svoji jeruzalemski ortodoksni četrti, ampak znajo ob sobotah tudi drugod kamenjati celo reševalne avtomobile, ki si drznejo voziti ob židovskem svetem dnevu. V izraelski politični uganki, ki navdaja Palestinec z obupom, so tako pomembni zato, ker je židovska država politično razdeljena na dva dela, ki sta si vsak dan bolj tuja.

Kdo kroji izraelsko politiko?

Avstrijski dramatik Franz Grillparzer je že v 19. stoletju zapisal, da vodi nacionalizem brez humanizma v navadno barbarstvo in prav to očita ena politična polovica Izraela drugi, vladajoči. Izrael je res edina demokratična država na območju, kajti nikjer v soseščini ne bi oblasti mirno gledale demonstracij za mir s smrtnimi sovražniki uradne države. Ugleden levičarski politiki, kakršen je na primer gospod Natan, nenehno tvegajo – in tudi dobijo – zaporno kazen, ko se sestajajo s politiki prepovedane Palestinske teroristične organizacije. Vsak petek v Jeruzalemu demonstrirajo ženske v črnem, ki na transparentih zahtevajo mir v Palestini. Toda ta polovica izraelskega politična odra žal še ni mogla zmagati. Še več, koalicija Likuda z majhnimi desničarskimi strankami je celo zmerne levičarje, kakršni so laburisti, po osmih letih sodelovanja potisnila v opozicijo. Samo v Izraelu se lahko zgodi, da o usodi vlade odloča človek, kakršen je stari verski voditelj Eleazar Scah. Konec marca, ko si je laburist Šimon Peres še na vse kriplje prizadeval sestaviti vlado, sta njegovo usodo zapečatila prav dva poslanca Šahove stranke Degal Hatorah, ki sta se že nagibala k sodelovanju s Peresom. Toda 97-letni rabin je sklical zborovanje, na katerem je več kot deset tisoč ljudi skoraj v transu čakalo na njegova politična navodila. Stari rabin je govoril samo petnajst minut. »Politika je ničvredna razvada,« je zaključil in od utrujenosti zaspal. Laburisti pa so morali mandatat za sestavo nove vlade prepustiti desničarskemu Likudu. Seveda pa so takšni z razumno politiko sprti dogodki samo kaplja čez rob izraelske politične krize. Na odprtem odru se res nenehno dogajajo incidenti, ki so celo predsednika države Chaima Herzoga prisilili v izjavo, da se izraelski politiki preprosto norčujejo iz demokracije. Toda v ozadju so skriti pravi vzroki izraelske politične razklano: polovica Izraelcev se dobro zaveda, da je prihodnost brez modusa vivendi s Palestinci – črna. Druga polovica pa predlaga takšne ukrepe, kot je izgon vseh Palestinec

iz države ali pa vsaj odobrava restriktivno politiko palice. Vsaj približno se ta prepada ujema z različnim izvorom izraelskih Židov. Že po tradiciji so liberalnejši in popustljivejši tisti, ki so po drugi svetovni vojni prišli iz Evrope, takoimenovani sefardi, ki so se v Izrael priselili iz arabskih držav, pa podpirajo politiko Jichaka Šamirja.

Ironija zgodovine je, da je bil pred nastankom države Izrael, prav Bližnji vzhod morda edini predel v svetu, kjer Židov niso tako zelo preganjali. Nasprotno, v arabskih

nil dialog s predstavniki Palestinske osvobodilne organizacije v Tunisu, ker so teroristi člana izvršnega komiteja PLO Abu Abasa izvedli ponesrečeni desant na telavivske plaže, se je na zasedenih ozemljih Gaze in Zahodnega brega še okrepil vpliv islamske organizacije Hamas, znane po tem, da ne priznava deklaracij PLO o priznanju Izraela in še vedno zagovarja krilatico »Izrael v morje«. Tisti, ki opozarjajo, da bo Izraeli še žal za takšnim sogovornikom, kot je Jaser Arafat, se grenko norčujejo, da je akcijo

dov tempelj ukazali jeruzalemskim prebivalcem, naj njegove ostanke prekrijejo s smetmi in šele turški sultan Sulejman Veličastni naj bi odkril židovsko svetinjo, Zahodni zid ali Zid joka, kot so ga imenovali zaradi nepopisne židovske žalosti po izgubi domovine, ki se je ohranila skozi stoletja. Šele v 19. stoletju, ko je oče sionizma Theodor Herzl objavil svojo preprosto knjigo »Židovska država«, pa so začeli evropski Židje, naveličani nenehnega preganjanja, razmišljati o vrnitvi v biblijsko domovino. In šele Adolf Hitler jim je s svojim barbarskim holocaustom v svetovni javnosti »izboljševal« moralno pravico do vrnitve

Telavivska plaža, ki so jo 30. marca poskušali zavzeti komandosi Abu Abasa

palestinski novinarji, so obupani in razočarani. Nič čudnega. Izrael je junija dobil najbolj desničarsko vlado v svoji nekaj več kot štiri desetletja trajajoči zgodovini; razvpiti politični jastreb in voditelj stranke Likud Jichak Šamir je v svoji vladi zbral takšne ljudi, kakršen je novi minister za naseljevanje Ariel Šaron, arhitekt izraelske invazije na Libanon leta 1982, ko so v sosednji državi skušali uničiti vojaško silo Palestinske osvobodilne organizacije

z novimi, svežimi in mladimi močmi iz Sovjetske zveze in samo jezni opomini iz Moskve in Washingtona še preprečujejo, da bi jih naseljevali v Gazi in na Zahodnem bregu, kjer si želijo Palestinci ustanoviti svojo državo.

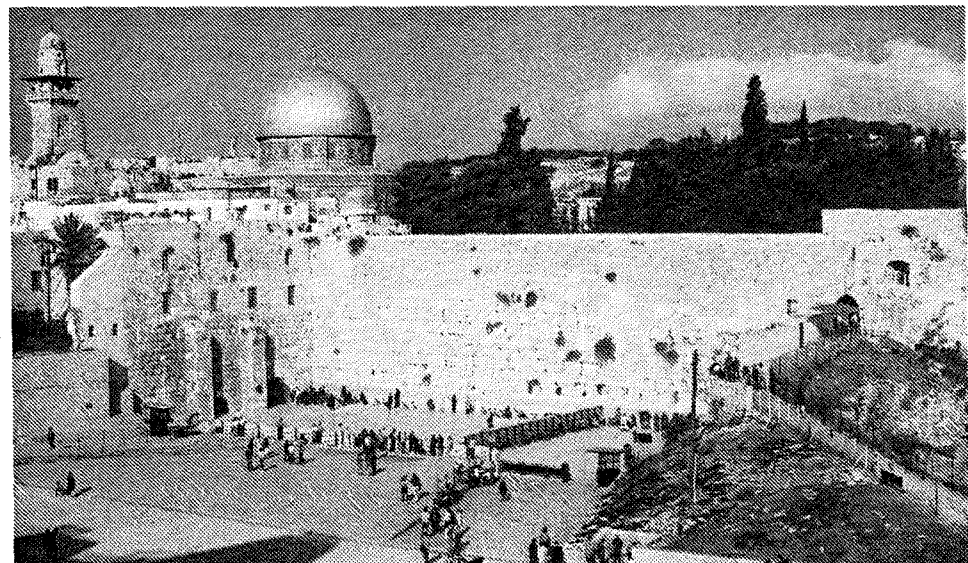
Že beseda »sovjetski Žid« zadostuje, da se v očeh palestinskega trgovca utrne iskra besa in obupa, znani palestinski novinar in politični Hanna Šiniora pa spregovori o mračnih slutnjah šestega, jedrskega in kemičnega bližnje-

Družabno življenje v kibucu

in mimogrede še s svojimi libanonskimi zavezniki izvršili takšne zločine, kakršna sta bila pokola v taboriščih Sabre in Šatile. Morda ni naključje, da bo prav Ariel Šaron poskrbel za najhujšo nočno moro, ki ta čas preganja Palestinec: ministrstvo za naseljevanje so namreč ustanovili zato, da bi poskrbeli za desetisoče, sto-

vzhodnega spopada. Nič hudega sluteči mračni predmet palestinskega besa pa ne izstopa na ulicah izraelskih mest. Najverjetneje so jih preoblekli, nastanili v sprejemnih središčih in poslali v šole hebrejskega jezika, kajti sovjetski Židje prihajajo v Izrael samo z znanjem rušičine in s pomanjkljivo versko

Zahodni zid v Jeruzalemu z Omarjevo mošejo v ozadju.

državah so bili ugledni trgovci in podobno. Izraelski sogovorniki njihovo privrženost najbolj desničarskim strankam razlagajo s podzavestnim strahom sefardov pred svojo podobnostjo z Arabci, saj so njihove navade in običaji veliko bližje arabski kulturi kot pa evropski. Najbrž pa k njihovem političnemu prepričanju pomaga tudi dej-

Abu Abasa morda plačala izraelska obveščevalna služba Mosad, tako prav je prišla Šamirjev desničarjem.

Kaj bo prinesla prihodnost?

Izraelska prihodnost je popolnoma nejasna, zato pa je sedanjost veliko lažje razum-

tve v Palestino. Dogodki po letu 1947 so bolj ali manj znani: najprej prva vojna z arabskimi državami 1948, nato druga zaradi egiptovske nacionalizacije Sueškega prekopa, potem tretja, četrta in peta, ko so hoteli v Libanonu uničiti vojaško moč PLO. Številne Izraelce je streznila prav libanonska avantura. Nenadoma so ugotovili, da so napadalci, da ubijajo nedolžne in da v napadu sosednje države ni nič svetega, obrambnega. Mnogi drugi so spregledali po začetku palestinske intifade pozno jeseni 1987, ko so morali streljati na palestinske otroke. V ozadju vsega pa je sedmi dan šestdnevne vojne 1967, ko so izraelski vojaški in politični vrhovi sklenili, da mora vojska ostati na zasedenih ozemljih, Izrael pa so spremenili v okupatorja.

Intifada teče dalje, politične rešitve žal še ni videti in na Bližnjem vzhodu so tudi v obdobju mednarodnega popuščanja možni vsi scenariji, tudi najbolj črni. Ne morem si kaj, da mi ne bi bilo žal takšnega položaja. Na vsakem koraku, ki ga narediš v Izraelu, je očitno, da so si židovski pionirji želeli zgraditi idealno državo za tisočletja preganjan narod. V vsakem drevesu na nekdanjih puščavskih tleh je toliko truda, znoja in tehnologije, v vsakem kibucu lahko prepoznaš težnje po enakopravnosti, socialistični družbi. Čeprav mora pod neizprosni zakoni gospodarstva tudi Izrael opuščati svoj socialistični model, bi bili še vedno izjemno prijetna država – če ne bi odrekli temeljnih človeških in političnih pravic svojim palestinskim prebivalcem. Kljub temu, da Izrael ni večji od dveh Slovenij, bi se prav gotovo tudi našel prostor za vse. Toda najprej bodo morali poiskati voljo za sporazumevanje.

Barbara Kramžar

Velikanski menorah (sedmerokraki svečnik) pred izraelskim parlamentom

stvo, da so v Izraelu na nižjih klinih socialne lestvice.

Veseli se samo radikanci

Vsekakor pa je v Izraelu slišati vse glasnejše zahteve, naj parlament spremeni volilni zakon, ki že leta omogoča popolno neučinkovitost Izraela v bližnjemvzhodnem mirovnem procesu in vse bolj notranje deli izraelsko družbo. Toda izraelska družba je razdeljena, volilni zakon pa samo ugotavlja dejstvo. Zato tudi najbolj optimistični Izraelci niso skrivali svoje zaskrbljenosti, ko so napovedovali izraelsko in bližnjemvzhodno prihodnost. Kajti nedvomno drži, da gre sedanji politični položaj še najbolj na roko radikalnim dejavnikom tako v Izraelu, kot v sosednjih arabskih državah in med Palestinci samimi. Potem ko je Washington sredi junija preki-

ljiva, če se ozremo nazaj v židovsko preteklost. Zgodovinski spomin prebivalcev židovske države je namreč poln preganjanj in programov, ki so nedvomno zrcalijo v današnjem strahu pred sosednjimi arabskimi državami in pripravljenosti, da za svojo državo tvegajo življenje. Zgodovinarji celo ocenjujejo, da je bil Jeruzalem, to prekrasno rojstno mesto treh največjih svetovnih religij, največkrat zavzeto mesto na vsem planetu. Morda res, morda ne, toda Židje niso nikoli pozabili uničenja svojega drugega templja iz slavnih časov svojega največjega kralja Heroda, davnega 70. leta našega štetja. Židje so se takrat razbežali po vsem tedaj znanem svetu, toda svoje vere in nesrečne usode niso nikoli pozabili. Legenda pravi, da so Rimljani, ki so porušili Hero-

Srečanje po 45 letih

Otroci z neke fotografije

Včasih smo že pisali o zgodbah, ki so se napletle skozi življenje, daleč vsaksebi, pa jih je nekaj objavljena fotografija v časopisu spet čudežno približala, jih povezala in takorekoč dvignila iz dna spomina naktered podobe, obraze in imena. Zadnjič, ko

V kočevskem pogovoru se je izkazalo, kako neverjetno znajo opazovati otroci in, kako dobro se zna spomin povezati s podobami iz otroštva. Mauharjevi so pripovedovali: »Na taveliki fotografiji, ki ste jo objavili, sta poleg Klepečeve mame z otroki še skupi-

narju stolkli, malce prežgali in si iz tistega kuhali nekakšno kavo. Vsega nam je manjkalo. Ni bilo žlic, ni bilo posode. Tudi oblačil ni bilo nobenih. Živine pa sploh že zdavnaj ni bilo več v hlevih... Ena sorodnica je imela kozo... Sem ter tja je bil

tom, presneto težaško. Še kolesa ni premogel skorja nihče v vasi... kdor pa je imel opravke drugod, je moral vzeti pot pod noge in culo na ramo, pa hajd 'po slabih makadamskih cestah v svet...

Iz manjše fotografije, kjer so si trije malčki umivali roke, so še vsi živi. »**Fanika Križeva** je učiteljica v pokoju, **Zofka Čopova** in **Anrej Čop**, sta naša sorodnika in živita danes v Slavoniji. Zofka je postala Sofija in se piše Hradovy, Andrej pa je inženir.

V Izpraznjeno Kočevje je prihajalo veliko ljudi iz raznih krajev Slovenije in od drugod. Največ jih je prihajalo iz Prekmurja, seveda pa nas je bilo tudi kar nekaj iz bližnjih vasi.«

Anica je bila nekaj časa po vojski še doma. Prvič je odšla proč, ko je šla 1948. leta v brigado – grabit seno v kmetijsko zadrugo. Sedemdesetega se jima je rodila hči in potlej se je začela razgledovati po kakšni službi. Dobila jo je v kuhinji kočev-

zbolela. Tega se komaj bežno spominjam, vendar so mi pripovedovali. Zdaj pa se je, pomislite, po toliko letih, ko sem bila zaradi nekih težav pri zdravniku, pokazalo da so mi odkrili sledove neke davno prebolele tuberkuloze...

Naš oče je bil doma s Čabranskega. Odločil se je, da gremo v Slavonijo. Tam je imel teto, ki je služila pri nekem učitelju in si je prislužila štiri jutra zemlje. Mi smo doma na Čabranskem prodali tisto malo, kar je bilo našega in šli. Poročila sem se tukaj, osnovala družino. Zdaj imam že vnuke...

Njena mati Franca, s katero smo se tudi pogovarjali, nam je malce natančneje osvetlila bedo prvih povojnih dni: »V Slavonijo smo prišli ubogi, bolj lačni kot siti, nismo imeli svoje strehe nad glavo. Dobili smo nek zasilni kvartir, mož Bogdan se je zaposlil, jaz pa sem pomagala po hišah... Potem smo si postavili prvo hiško. Merila je pet krat tri metre. In potlej je šlo počasi naprej. Otroci so rasli. Andrej, naš sin (z vaše fotografije) je bil bistre glave za učenje in se je izsolal za inženirja v Slavonskem Brodu. Zdaj je že vrsto let zaposlen v tovarni železniških vagonov. Hišo smo razširili, imamo tudi nekaj zemlje in na njej največ pšenice in koroze. Stradati ni treba nikomur več. Le mene počasi za-

Fotografiji, po katerih sledi sva se odpravila s Šelhausom.

smo objavljali fotokroniko Edija Šelhausa, smo pod eno od fotografij iz vojnega časa zapisali, naj se nam oglasijo ljudje, ki se morebiti prepoznajo. In so se nam oglasili. Takrat so bili, v hudi zimi 44-45, še drobni otroci, ki so se zgneli pred objektiv ne vedoč, da bo posnetek zares tudi ohranjen in, da bodo preživeli tisto ledeno zimo, za njo pa še tisto dolgo vojno. Poklicala nas je hčerka Mauharjevih iz Kočevja in povedala, da se je mati prepoznala, poleg tega pa da dobre ve, kdo so še preostali otroci in odrasli na posetkih partizanskega fotografa.

Tako sva nekega sobotnega dopoldneva z Edijem Šelhausom odrinila proti Kočevju. Piše se devetdeseto, torej je od fotografije minilo petinštirideset let. Kar nekam skeptično preiščujem, kaj so si utegnili o vojni in tistih dneh zapomniti nekaj drobceni otroci s fotografije.

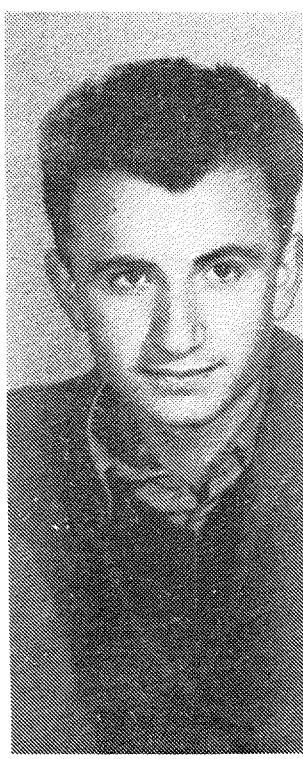
nici otrok dveh drugih družin iz vasi Padovo in še trije otroci iz sosednje vasi. Zadaj so ruševine našega doma, ki so ga menda požgali, kakor celo vas, na Anovo (julija), potem ko so nas, domačine, odpeljali v internacijo. Tisto leto je ostala vsa pšenica na poljih, pa fižol na fižolovkah – bila je odlična letina, mi pa smo v taborišču stradali... Tako sta se v pripovedi dopolnjevali Anica in Slava (Pojetovi, njihovi hiši v Padovem se reče pri Petričkovih).

»Na fotografiji smo se stisnili skupaj, saj nas je fotograf Šelhaus ujel ravno, ko smo se vračali iz internacije v Trevizu. Mraz je bil hud in kupi snega so segali čez otroške glave. Nekako smo se poskrili po kletih, ki so še ostale vsaj deloma cele. Hrane smo hodili prosit v Belo krajino. Nekaj so nam dali, nekaj smo morali pa z delom prislužiti. Sušili smo korenje, ga v mož-

na voljo partizanski zdravnik.«

Pri Pojetovih sta bila dva starejša brata pri partizanih, pa še eden... Otroci s te fotografije so se po vojni v glavnem razbežali – vendar pa so se zvečine naselili v bližnjih naseljih, kjer so dandanes različni tovarniški obrati in podjetja. Hišni gospodar Drago Mauhar, ki se je bil kmalu po vojni poročil s Petričkovno (Pojetovo) Anico, nam je vedel povedati, da se prav dobro spominja časa 1943. leta, ko je gorelo Padovo, saj je lahko iz domače vasi prek Kolpe (na hrvaški strani) opazoval, kaj se dogaja.

Revščina je bila, pravijo vsi trije naši sogovorniki – Slava, Anica in Drago. Tudi po vojni je bila še lep čas revščina. Res, da so k sreči zvečine internacijo in vojno preživeli, toda življenje je bilo zanje v tistih vaseh, bogu za hrb-

Tole je Andrej, eden od treh »pri laborju«. Fotografija je iz poročnega časa. Danes ima tudi on pet križev in čez.

Fotograf jih je dobil skupaj in jim menda rekel, naj se spravijo k tisti posodi, ki ni bila labor ampak posoda, ki smo jo prinesli s seboj iz internacije. Tam smo v takšnih skledicah dobivali brozgasto hrano...

Anica in Slava pregledujeta fotografije in nizata imena. Danes so vsi ti ljudje že dedki in babice. Vsi so že v pokoju ali blizu tega. Le prav malo pa jih je ostalo doma, na Padovem, kakor njun brat Lojze.

»Z Anico sva se spoznala na plesu,« pripoveduje Drago Mauhar, ki ga sprašujem po povojnem življenju v njihovih krajih. »Bilo je petinpetdesetega. V Srbskih Moravcih sem se izučil za strojnega ključavničarja. Tam, je bil internat in je še kar šlo. Potem sem dobil prvo službo na Reki in naslednjo v Kočevju.

skega hotela. Kasneje je delala v gostilni pri Činkolah, nato pa v tovarniški menzi Itasa...

Danes je težko naklepati in sklepati, kdo od vseh teh vaščanov revnih obkoljskih vasi bi bil ostal doma ali vsaj bližje domu, če bi kmalu po vojni ondod zgradili boljše ceste, položili vsaj sem ter tja asfalt... Naši sogovorniki so celo menili, da je najbrž slab napredek tistih krajev ožje povezan z zaprtim kočevskim območjem, ki je segalo čisto tja dol, v bližino njihovih rodnih krajev.

Najini gostitelji živijo v pravi povprečni »slovenski štimungu«: v hiši, ki so si jo v veliki meri pozidali sami, z odtegotovanjem od ust in s krediti. V vrtu je vse polno rož, na majhni njivi, ki jo tudi premorejo, pa si pridelajo najnujnejše za ozimnico in sezonsko zelenjavo. Slavko je vse domače balkonske ograje zvaril sam, kakor tudi prenekateremu sosedu, saj je to njegov »fah«. Najbrž je podobno kot Mauharjeva hiša zraslo celo naselje hiš... z veliko lastnega dela.

Želeli smo obiskati tudi učiteljico Faniko, ki pa ni bila pri volji za pogovor. Najbrž, tako so nam nakazali, zavoljo kakšne stare zamere, ki jo je imela do oblasti, oziroma do tega, kako so ob nekaterih priložnostih po vojni z njo in njenimi ravnali...

Sofijo Hradovy smo poklicali kar po telefonu v Garčin na Slavonskem. Dolga leta in desetletja je že tam, zato nas je zaprosila, naj skušamo govoriti po hrvaško. Tudi ona se je spomnila priprav na fotografiranje v zimi 44-45 leta pa da jim je majcenim otrokom, fotograf naročil, naj vsi hkrati sežejo z ročicami v posodo z vodo. »Kje so že tisti časi,« pravi nekdanja Zofka, danes Sofija. »V taborišču v Trevizu sem menda zelo

Tole pa je Sofija, ki je imela na otroški fotografiji komaj štiri leta, danes pa jih ima tudi nekaj več kot na tej fotografiji.

pušča zdravje, sicer pa sem letnik 1914.«

Pri Sofijinih, kjer imajo kar veliko kmetijo, je, tako pravijo, letos pšenica prav imenitno obrodila, ko bi bile vsaj še cene malo bolj dostojne kmetovega truda in dela...

Pa se spet vrnimo v Kočevje. Anica in Slava, (nekdanja Pojetovi) ter Anicin mož Drago Mauhar se nekam z olajšanjem spominjajo ubožnih povojnih let in blagrujejo dom, ki so si ga uredili, da je človek lahko spodobno na toplem, ko pride zima, da je v shrambi veselje pogledati vrste kozarcev z vloženo zelenjavo in sadjem in, da jim v nasmehu poroma pogled na steno, kjer so zatakne fotografije otrok in vnukov.

Pistavili so nam dišečo pravo kavo, tista iz posušenega korenja pa ostaja v daljnem spominu...

B. Ž. J.

Fotoreporter je Anici in Slavi Pojetovima podaril svojo fotomonografijo in še nekaj fotografij, kjer sta bili posneta tudi sami-kot drobni dekleti v zimi 44-45.

Politkomisar Sime zbira in komentira

Slovenski grb

Črni panter, eden številnih mogočih kandidatov za novi slovenski grb, je dokončno pogorel. Brez kanca milosti ga je dotokel dipl. ing. Franc Zajc iz Mokronoga (ki ima v svojem grbu — Mokronog, ne Zajc! nogo, po Valvazorju-mokro) 3. julija v Delu:

»Najprej o črnem panterju. Heraldiki panter je bajeslovno bitje, z elementi leva, orla, goveda, zmaja ipd. in je bil v zgodnjem srednjem veku močno razširjen. Po »Physiologusu«, grškem spisu iz zgodnjega krščanstva (ok. 1. 140 n. š.) je panter simbol Kristusa. Črni panter, ki ga nam nekateri ponujajo za novi grb Slovenije, je bolj podoben hudobni zverini in hudiču kot pa »sladkemu« panterju, ki naj simbolizira Kristusa. Zato o črnem panterju ne bi zgubljal besed, ker je preveč nejasnosti v zvezi z njegovo izvirnostjo kot simbolom Slovencev«.

Tudi meni je črni panter nesprejemljiv, vendar zato, ker je tuj simbol in ni prav nič slovenski!

Zajc je še zapisal: »Leta 1463 je cesar Friderik V. (cesar sv. rimsko-nemškega cesarstva) kranjske deželne stanove odlikoval za zasluge tako, da jim je dovolil, da lahko »na večne čase« uporabljajo namesto bele barve v belo-

nami in raznimi zvermi-bruhalci plamenov, nesprejemljivi, ker me stalno spominjajo na tlačanstvo mojih prednikov, ki so se borili proti četam, ki so imele na svojih bojnih praporih omenjene krone in zveri...«

Zato predlagam, naj bodo v slovenskem grbu Triglav, morje in lipov list, slovenska zastava pa naj ostane belomodro-rdeča, pri čemer zavestno tvegam, da se bo usulo po moji grbi...«

Vendar pa je Zajc zadel žeblico na glavo, ko je svoj dolgi spis sklenil: »Kakršni koli že bodo v prihodnje simboli slovenskega naroda, želim in upam, da bodo taki, da bomo ponosni nanje, da nas bodo vredno in dostojno predstavljali doma in v tujini. Če narod sam ne ceni sebe, svoje zgodovine in simbolov, ga tudi drugi ne bodo cenili in spoštovali!«

Duga se spreminja

Beograjska revija Duga je bila priljubljena po vsej Jugoslaviji vse do znamenite »osme seje« srbskega cekaja, ki je spravila na površje Slobodana Miloševića, ki je takrat prevzel v svoje roke krmilo Srbije in pometel s svojimi nasprotniki.

Dugin ugled pa je začel strmo padati, ko je nekritično začela poveljevat »protibirokratsko revolucijo« kot vr-

ske alternativce, med njimi tudi znanega pisatelja.

V isti številki Duge je na primer poročilo o obširni okrogli mizi z vsemi predstavniki alternative, na kateri pa se ni upal sodelovati povabljeni sekretar beograjskega mestnega komiteja ZK.

Ni pretirana ugotovitev, da so novinarji v Dugi izvedli pravcati »državni udar« in da sedaj bolj korektno poročajo o raznih dogodkih. Pri tem je zanimivo, da je Duga nekajkrat za stvari, ki jih zdaj sama poudarja, napadala pronicljivega dopisnika tržaškega Primorskega dnevnika Bogomila Samso, da je »srbofob« in »srbožder«. Sledili so grobi pritiski na vidne slovenske predstavnike v Trstu, naj zamenjajo nevšečnega dopisnika.

Drugi vidni znak sprememb v Srbiji je drugi kanal srbske TV, ki menda že objavlja vesti brez cenzure, medtem ko je prvi program še vedno nespremenjen.

Beograjski dnevnik Politika je še zvesto na strani Miloševića, ki jo je — ne brez razloga — proglasil za najboljši dnevnik. Zato v Srbiji Politiko že ljubkovalno imenujejo »Slobodanka«...

Selitiv Hrvatov

Miran Ivanišević z otoka Paga je v Hrvaškem saboru

vilegijem (prejšnjih) politikov. Vse to bi bilo v redu in prav, če ne bi tudi sam počel isto kot kritizirani politiki.

Čkrebić je namreč pozabil, da si je v vasi Voganj postavil lep vikend. To pravzaprav ni nič čudnega, čudno je le, da si je najbolj sveži borec proti privilegijem postavil vikend s sredstvi — zelenega načrta!

Zdaj pa se je Čkrebiću maščevalo, ker je pozabil na ljudski rek: ne hodi na sonce z maslom na glavi...

Mirno jagnje

Zvezni delegat Husein Hodžić je 28. junija umaknil podpis s predloga skupine delegatov, ki so zahtevali odklic zveznega delegata Janeza Lukača iz sveta Muzeja drugega zasedanja Avnoja.

V obrazložitvi Hodžičeve odločitve, poslane sekretariatu zveznega zbora je med drugim zapisano, da Janez Lukač s svojim obnašanjem ni nikoli pokazal namere rušiti Jugoslavije. Njegova pridruženje Demosu nikakor ne more biti dokaz za to, da se omenjeni delegat zavzema za odcepitev Slovenije od Jugoslavije. V primerjavi z nekaterimi republiškimi vodstvi oziroma njihovo politiko rušenja temeljev avnojske Jugoslavije je Lukač mirno jagnje, ki se ga ne smemo bati, je še zapisano v obrazložitvi. Brez komentarja...

Odrpto za četnike

Večernje novosti so 20. junija objavile sporočilo, ki ga je uredništvom poslal četniški vodja dr. Vojislav Šešelj, predsednik osrednje domovinske uprave Srbskega gibanja obnove, in v katerem je med drugim rečeno: »Da se v prihodnje v javnosti ne bi več širili nesporazumi glede prave identitete in legitimnosti, je osrednja domovinska uprava na seji 18. junija z večino glasov sprejela sklep, da se stranka preimenuje v **Srbsko četniško gibanje!**«

»Biti četnik sploh ni greh, kajti četniki so bili v vsej zgodovini srbskega naroda borci za svobodo in domovino, v boju proti Turkom so se izkazali za velike junake, prav tako pa tudi v obeh balkanskih in svetovnih vojnah.« To je v intervjuju za Večernji list 25. junija dejal dr. Vojislav Šešelj, prvi in do sedaj edini četniški vodja v povojni Jugoslaviji.

Iz razgovora povzemamo nekaj najbolj zanimivih odgovorov: »Več kot polovica Srbov, nemara celo tri četrtine, je pročetniško usmerjenih, kajti srbski narod je naposled dojel, kam so ga pripeljali komunisti.«

Morebitna zmaga njegove stranke na volitvah ne pomeni odcepitve Srbije, ker odcepitev sedanje Srbije ni možna. Po vojni so namreč ustanovili nacionalni državni Hrvatov in Slovencev, samo srbske nacionalne države niso ustanovili. Srbiji so odvzeli samo to, kar je imela pred ustanovitvijo Jugoslavije. Ostali deli Jugoslavije se s takšno »delitvijo« nikoli ne bodo strinjali, kar pa je povsem normalno.

»Niti Hrvati niti Slovenci nočejo Jugoslavije. Zakaj bi

bi grozil, če pa bi ju imel, bi to morda celo storil!

Edinemu četniškemu vodji v SFRJ moramo biti pravzaprav hvaležni za njegove odkrite besede, zaradi katerih zdaj vsaj točno vemo, kam pes taco moli...

Arabski pogovor

Spoštovanemu gospodu dr. Rajku Pirnatu, uglednemu Demosovemu republiškem poslancu in obenem slovenskemu ministru justice, ob njegovih izjavah v slovenskem parlamentu toplo priporočam — v njegovem interesu — spoštovanje starega arabskega pregovora:

»Beseda, ki jo zadržiš med ustnicami, je tvoja sužnja; ti sta, ki jo izrečeš, je tvoja gospodarica!«

Pa brez zamere.

Po starem

Skupščina SFRJ je prejela pobudo iz Foče, da naj bi federacija, republike in pokrajini zagotovile več kot polovico sredstev za izgradnjo objektov za Partizansko olimpiado, ki naj bi bila v tem bosanskem mestecu čez dve leti. Za rekonstrukcijo stadiona, izgradnjo dvorane in strelišča bi morali zagotoviti samo 56 milijonov dinarjev.

Izgleda, da se je v Foči čas ustavil...

Vaš Sime

Pometamo pred svojim pragom

Sprava

Cerkev in država (prav po tem vrstnem redu) sta govorili ljudem ob spravi, tisto nedeljo v roškem gozdu pod Krenom, besede kot so ljubezen in sovraštvo, kes in odpuščanje, vojna in mir, narod in zgodovina. Ponudili sta premislek o spravi, saj »sprave ni mogoče ukazati in izsiliti«, sprava je vendarle intimno dejanje, ki ga opravi vsakdo sam, v sebi.

Casnikiarji, moji znanci in prijatelji, so po tisti roški nedelji napisali vrsto priložnostnih čustvenih izlivov, a le redki med njimi, ki pišejo v »velike časopise«, so se spomnili, da bi morala biti prva skrb pisca navajati žrtve nasilja, ne pa žrtve kot takšne in drugačne barve izdajalce naroda.

»Kako je bilo tistega maja leta 1945, ko je bil preganjan sovražnik in njegovi zavezniki? Tedaj se je bojujoče se ljudstvo zbralo okrog svoje ljudske oblasti. Tisti čas se ne bo povrnil nikoli več...«, je zapisal Tone Kebe v časopisu, katerega odgovorni urednik je bil prav sedanji notranji minister, ki je ljudem »odprl Rog«, ali vsaj delček tistega, kar je Rog in kar je bil.

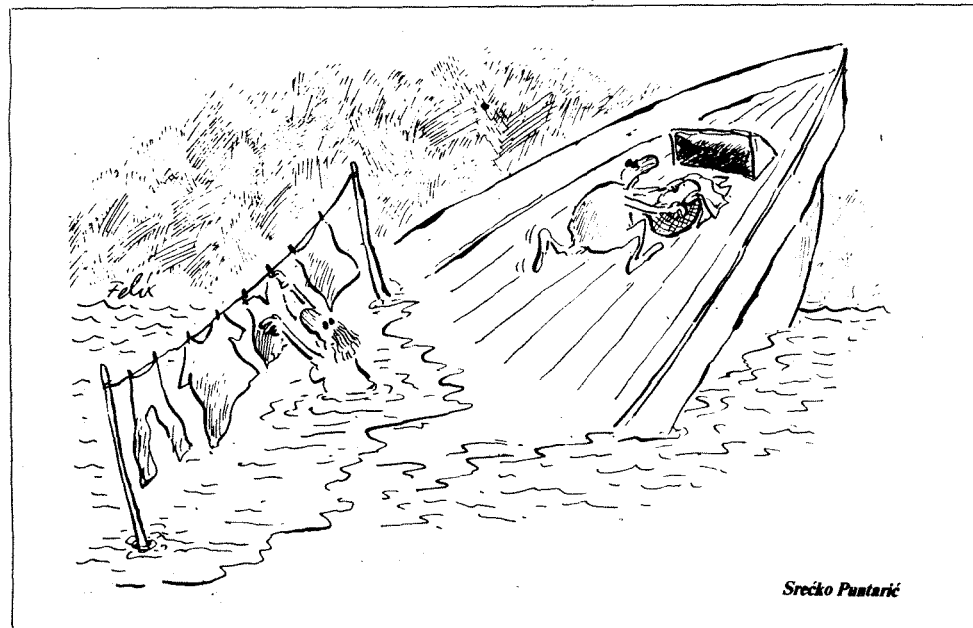
Nekateri so kar kmalu pozabili, da sta bila, denimo, Tone Fajfar in Marjan Brecelj v času OF krščanska socialista, tako kot je bil to Edvard Kocbek, ki v »Tovarišiji« o vojni vihrji piše povsem drugače kot pozneje in kot to razlaga Dimitrij Rupel, ki je tudi barve zamenjal, od krvavo rdeče do mavric demokracije po njegovi presoji. Zgodovino pišejo zmagovalci. Med roškimi strahotami je bil Kocbek zvezni minister. Ukrenil ni ničesar...

Nekoč že davno, ko sprave še ni bilo, je nek drug razglasil oznanjal, »da se naj nihče, naj bo kakršnega koli stanu, ne predrzne poučevati sveto pismo ali se pričkat o njem, niti o dvomljivih mestih ne...« med drugimi kaznimi pa določal, da ne morejo sumljivci nikoli več opravljati kakšne častne službe. Kar se tiče ljudi, ki bi znova zapadli v svojo zmotu ali v tej trdovratno vztrajali, bodo obsojeni, da se sežene na blagom ali na hudem ognju, v slamnati kolibi ali privežani na kol, po sodnikovem preudarku... Njih glave se morajo za svaričen zgled nasaditi na kole. Ovdanikom pa gre polovico vsega kar so mrtvi imeli... (Charles de Coster: Till Eulenspiegel). Nič novega v deželi flamski, pardon slovenski.

Nedelja v Rogu je za nami. Nihče ni prešteval človeških kosti v roških jamah in drugod, saj so se zapisi »izgubili«, pričevanja so redka, spomini bledijo, junaki in žrtve so pomrli. Najbrže se gospod nadškof ljubljanski in drugi gospodje škofje zavedajo, da svete črne maše nad pozabljenimi grobovi ne bi dobro razumeli vsi tisti drugi padli, ubiti in pomorjeni, člani Nedićeve srbske straže, ruskega zaščitnega korpusa, ljudje pravoslavne, jehovske, evangeliščne in še kakšne druge vere. Lepo bi bilo, ko bi k maši povabili tudi varuhe teh ver in veroizpovedi. Lepo bi bilo, ko bi kakšen škof maševal in se poklonil tudi grobovom talcev v Gramozni jami, v Begunjah ali neznanim grobovom, ki jih skrivajo savske struge pri Jasenovcu, Padinski skeli...

V Parizu so pobijali po vojni tudi prostitutke, na Poljskem so nacisti preganjali katoliško cerkev, ki je bila zaščitnica naroda, v Jugoslaviji pa je Morana odpeljala vsaj poldrug milijon nedolžnih ljudi. Ja — in slovenske domobrance, ki so jih vrnili zavezniki z bega v domovino nacizma.

Ivan Vidic

Srećko Puntarić

rdečem vzorcu polmeseca zlato in da orlu na glavo postavijo zlato cesarsko krono. Mislim, da je to čast, ki se je noben narod ne bi sramoval, še manj pa lahkomišelnost odločeval ali zavrgel. V heraldiki je mnogo orlov, a zelo malo okronanih s cesarsko krono.

Piscu sem hvaležen, da mi je v dolgem članku dokončno odprl oči. Spoznal sem namreč zgodovinsko pomembno dejstvo, da sem potomec in s tem seveda naslednik kranjskih deželnih stanov (odslej bom politkomisar plemeniti Sime). Dolej sem živel v krivi veri, da sem čistokrvni potomec slovenskih kmetov-tlačanov, ki so se celo s krvavimi panti borili za golo preživetje. Do objave Zajčevih ugotovitev sem namreč užival v notranjem zadovoljstvu, da sem kot star partizan prispeval k dokončni zmagi slovenskih kmečkih puntarjev v njihovem večstoletnem boju — tudi z najemniškimi četami kranjskih deželnih stanov!

Naj odkrito zapisem, da so mi vsi predlagani grbi s kro-

hunki dosežek demokracije in priporočati njen izvoz v severozahodni del Jugoslavije. Tako je zlasti Slovenija zaradi odločnega zavarovanja »dogajanja naroda« in vsiljevanja Miloševićevega modela demokracije postala stalna tarča Duge. Ta pri tem ni prav nič izbirala sredstev, pri čemer se ni ustavila niti pred objavljanim laži. Zato sem Dugo (slovensko — mavrica) nekajkrat v svojih komentarjih imenoval »mavrico laži«. Duga na to ni reagirala...

Vendar se v Miloševićevi Srbiji marsikaj premika. Tako so bralci Duge z velikim presenečenjem ugotovili, da se je močno spremenila in da spet postaja stara Duga. Eden od člankov se na primer pritenja: »Nekdo je naredil veliko kariero, ker je dejal: Nihče ne sme tepsti tega naroda, razen miličnikov!« Gre za očitno, zlobno in do kraja sovražno zasmehovanje vožda Miloševića, ki je pred tremi leti rekel, da miličniki ne smejo tepsti Srbov in Črnogorcev na Kosovu, pred dnevi pa je ukazal, da so v Belemgradu surovo pretepli srb-

predlagal, da naj povabijo Hrvate iz Romunije in s Kosova, da se naselijo na skoro opustelih otokih. Na Visu, Mljetu, Lastovu, Olibu in še nekaterih otokih je na stotine praznih hiš.

Od tega bi imeli kar trojno korist: Romunija bi se rešila nekaj desetstisoč lačnih, Kosovo pa bi se znebilo 12 tisoč nezaposlenih in lačnih, z oživitvijo otokov pa bi pridobila vsa Hrvaška.

Denar, ki ga sedaj Hrvaška namenja v zvezi sklad za nerazvite (največ od vseh republik), naj bi namenili za oživitve otokov s priseljenimi Hrvati iz Romunije in s Kosova, novim otočanom pa bi omogočili dostojnejše življenje.

Sabor šeni razpravljal o zanimivem predlogu.

Dušanova vila

Eden glavnih pobornikov »dogajanja naroda« in »protibirokratske revoucije« je tudi Dušan Čkrebić, dolgoletni visoki funkcionar razpadle ZKJ. Kot se danes v Srbiji spodobi, je tudi Dušan Čkrebić dvignil svoj glas proti pri-

Spomin na soborce Bajta, Hrovatina, Lojka in padlega Janka Hkavca

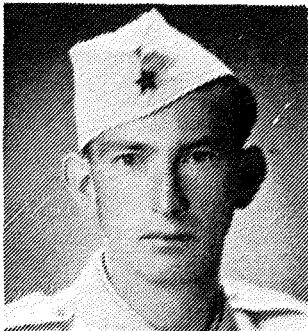
Pozabljeni junaki dveh blestečih zmag

3. bataljona Gradnikove brigade

V začetku marca leta 1945 sem se vrnil na položaje iz Pokretne bolnice 31. divizije, kjer sem se nekaj časa zdravil, kajti bil sem ranjen kot komisar 3. bataljona Gradnikove, ko je Kosovelova napadala in zavzela Trnovo. Kot nalašč sem se najprej srečal s takratnim komandantom 3. bataljona Gradnikove Matijom Bajtom, ki pa je zdaj nosil na rokavu oznake komandirja čete, kar me je začudilo, saj smo v bolnici izvedeli za blestečo zmago, ki jo je 3. bataljon Gradnikove pod njegovim vodstvom dosegel na Krasu – na Gorjanskem, ko je napadel kolono Italijanov, jih 6 ubil, 8 ranil 19 pa ujel, poleg tega pa je zaplenil precej pušk in streliva.

»Matija, pričakoval sem, da boš po tem uspehu napredoval, zdaj pa te vidim na nižjem položaju?« sem mu dejal.

Zardel je in dejal: »Da, to je bilo prav hitro vse pozabljeno. Poleg Nemcev se je v začetku februarja letos razporedilo po Krasu tudi okrog 1.200 srbskih četnikov, ki so postavili še 2 novi postojanki v Kostanjevici in Opatjem selu. Naša brigada jih je napadala in preganjala, naš 3. bataljon pa je presenetil 6. februarja ob 4. zjutraj italijansko kolono na Gorjanskem, ko smo šli v smeri proti Vojšči in Kostanjevici v napad na četnike. Bili smo ponosni na uspeh, akcija na Kostanjevico pa ni uspela, ker so četniki med napadom pobegnili. Potem smo bili z brigado v Renčah, kjer pa nismo imeli miru, kajti Nemci so jih po srditih borbah zavzeli. Naš bataljon je ostal skoraj brez streliva, ki nam ga enota, ki smo jo poslali ponj, še ni uspela dostaviti, poleg tega pa smo ostali zaradi srditih borb le z dvotretjinskim sestavom moštva, ko sem dobil od višjih štabovcev komando,

Komandant 3. bataljona Gradnikove brigade Matija Bajt

da z bataljonom napadem Nemce v Renčah in da jih zavzamem. Komandirja čete sta mi dejala, da je juriš na Renče brez municije nemogoč in pomeni gotovo smrt, zato povelje nisem mogel izvršiti. Ti si bil v bolnici, bil sem tudi brez namestnika komisarja, zato je padlo le po meni,« se je grenko zamislil Matija ter nadaljeval: »Uspeh na Gorjanskem je bil takoj pozabljen. Imel sem srečo, da me niso ustrelili, kajti štabovci so zahtevali le uspehe in zmage, ne glede na žrtve, bil pa sem poslan v 2. bataljon naše brigade za komandirja čete,« je končal Matija, ki je pozneje zopet napredoval, čeprav se nerad spominja ponižanja.

»Smo v težkem položaju,« nam je sredi marca 1945. na posvetovanju štabov brigad in bataljonov govoril Samuel Horvat-Samo, načelnik štaba 31. divizije, ki je bil pred tem nekaj časa komandant Gradnikove brigade. »Sovražniku je uspelo zapreti pot v Vipavsko dolino. Lahko se umaknemo na Cerkljansko in Gorenjsko, vendar pa smo se odločili, da očistimo Čepovansko dolino in območje Trnovskega gozda, saj moramo misliti na Primorsko in na Trst, kajti vojna gre h koncu. Dokler pa ne očistimo Čepovanske doline se moramo oskrbovati s hrano iz bohinjske

doline in doline Save. Pot je bila s padcem Železnikov sicer odprta, vendar jo je sovražnik zopet zaprl, ker je postavil 2 novi postojanki pri Sv. Križu nad Selcami in v zaseku Kališe pri Sv. Križu. Če hočemo priti do hrane, morata ti dve postojanki pasti. Odločili smo se, da jih napade Prešernova brigada!« je končal Samo.

Gradnikova brigada se je 9. marca razporedila nad Škofjo Loko, kjer je bilo okrog 1.100 sovražnikov, ki smo jih zadržali, medtem ko je Prešernova obračunala s sovražnikom v Sv. Križu in Kališah.

Po uspešni akciji smo bili z brigado na Cerkljanskem, 12. marca pa so nas hitro s kamioni prepeljali v Dolenjo Trebušo.

Štab 9. korpusa je namreč prejel nujno nalogo, naj čimprej osvoji Trnovsko planoto kot važno izhodišče za Trst. Naloga 30. divizije je bila, da osvoji postojanke na Lokvah, Predmeji in Otlici, naše 31. divizije pa, da osvoji postojanke na Laznah, Čepovanu in Lokavcu, nato pa da prodre preko Trnovskega gozda v Vipavsko dolino. Borbe naše divizije naj bi podprlo tudi letalstvo.

V Čepovanu, Lokovcu in na Laznah je bilo polno nemških vojakov. Poleg tega je imel sovražnik na Puštalah nad Čepovansko dolino kakih 50, na dominantnem hribu Kobilici nad Čepovanom pa prav toliko mož v stalni zasedi. Kobilica pa je bila najtrši oreh, če smo hoteli dominirati nad Čepovansko dolino in zasesti Čepovan, kajti Kobilica se nahaja na 929 m nadmorske višine, Čepovan pa 600 metrov, poleg tega pa je le kakšna 2 km zračne razdalje od Vrš in od Čepovana. Torej je Kobilica morala pasti, preden se lotimo Čepovana. Napad na Čepo-

povan je bil določen za 16. marec ob petih zjutraj.

Petnajste marca smo se Gradnikovci razporedili po bataljonih na položaje. Prvi bataljon je zasedel Puštale in je imel najdaljšo pot, da je zaprl cesto v dveh smereh: Gorica-Grgar in Puštale – Čepovan, druga 2. bataljona pa sta se razporedila na Vršah.

Levo krilo Vrš je zasedel naš 3. bataljon, da je nadziral cesto iz Čepovana pod Kobilico proti Dolenji Trebuši in del ceste iz smeri Čepovan-Most na Soči-Tolmin; desno od nas pa je bil razporejen 2. bataljon, ki je tudi nadzoroval desni del ceste Čepovan-Most na Soči-Tolmin. Bataljona sta bila okrepljena s PT topom kal. 47 mm, dvema težkima minometoma in avtomatskim topom kal. 20 mm.

Napad na Čepovan je bil preložen na popoldne, kajti dobili smo obvestilo, da bo šele takrat lahko sodelovalo letalstvo.

Bila je še tema, ko je novi komandant 3. bataljona Alojz Boških-Džidži poslal na Kobilico izvidniško patrolo pod vodstvom komandirja voda Stanka Hrovatina. »Previdno smo lezli med goščavo v hrib,« nam je pozneje pravil Stanko Hrovatin. »Pot je bila naporna in je trajalo nekaj ur, da smo prišli na vrh. Kobilica pa je bila prazna. Hitro smo se vrnili in sporočili Džidžiju, da gori ni Nemcev! Komandant bataljona je ukrepal hitro in odločno. Določil je operativnega oficirja Cvetka Lojka, ki je hitro z eno četo zasedel Kobilico. To je bilo okrog 7. ure zjutraj. Nemci so namreč malo pred Hrovatinovo izvidnico zapustili Kobilico, kar so naši videli po žerjavi na ognjišču.«

Cvetko je komaj odšel z naših položajev na Vršah,

Stanko Hrovatin

ko smo videli nemško kolono s predhodnico, kako gre iz Čepovana po cesti v smeri Dolenje Trebuše. V koloni s konjsko opremo so imeli 4 topove in 8 voz. Na Vršah smo se pripravili na silovit ogenj, kajti 3. bataljon je bil na glavni smeri udara, 2. pa desno od nas. Skoraj nismo mogli verjeti, da rinejo pod nami, ne da bi se pred tem prepričali, ča je na Kobilici in Vršah vse v redu. Ko je bila glavnina kolone pod nami, sta oba bataljona udarila z vsem ognjem, ustavilo pa nas ni nito to, da smo na Kobilici zaslišali močno streljanje.

Cvetko Lojk je imel izredno srečo, kajti ko se je s četo približal vrhu Kobilice, je s čepovanske strani na njo prodiral tudi sovražnik, ki se je vračal, da zaščiti glavnino kolone, saj je verjetno dojel, da se je prežgodaj umaknil iz nje. Naša četa ga je uspela z močnim ognjem pognati nazaj. Nemci so imeli precej žrtev, pa tudi naših je bilo nekaj ranjenih, vendar so nas naši iz Kobilice lahko ščitili, da smo lahko obračunali z glavnino kolone. Nemci so bili v ozki soteski nemočni in zelo presenečeni. Večina se je hotela obrniti proti Čepovanu, vendar jim to nismo dovolili, saj smo odločno jurili in so lahko zbežali le brez topov in konjske vprege. Vse

je bilo zavezano v krvavo štreno. Najbolj mi je ostal v spominu uničujoč ogenj avtomatskega topa kal. 20 mm. ki je s svojimi svetlečimi naboji paral sovražno kolono in ji prizadejal tudi največ žrtev in zmede. Odpor smo hitro onemogočili, ko smo napadali tudi z ročnimi bombami, sovražnik pa je razen padlih in ranjenih zbežal proti Čepovanu.

Hitro smo pobirali vojni plen jaz pa sem velel postaviti puškomitraljesko trojko malo nad razbito kolono, da nas ščiti v smeri Čepovana, kajti komandant bataljona Džidži je bil ranjen, Cvetko pa je bil na Kobilici. Padlo je 24 sovražnikov, 12 pa jih je bilo ranjenih, zaplenili smo 2 avtomatska topa kal. 20 mm. ruski PT top kal 45 mm., 40 pušk, nekaj puškomitraljev, precej streliva več voz nahrbtnikov in opreme ter nekaj voz in konj.

Nekaj zaslug pa sem pripisal tudi sebi, kajti ko je prejšnji dan šla pod nami nemška patrola kakih desetih mož iz Čepovana proti Mostu na Soči-Tolmin, jo nisem dovolil napasti, saj so bile pod nami na daljini 2 km vidne le pikice, pa bi bilo streljanje brez uspeha. »Samo odkrili bi se,« sem rekel komandirju čete. Akcija bi šla drugi dan seveda po zlu. Seveda pa to nismo ta dan nikomur povedali, kajti kakšen prenapeti funkcionar bi nam lahko rekel, da nismo postopali pravilno.

Do delnega uspeha je prišlo ta dan tudi na položajih drugih enot 31. divizije. Šest naših letal je napadlo Čepovan šele ob treh popoldne, ko so ga napadli tudi naši in Vojkovci, vendar je sovražnik iz njega pobegnil. Tudi iz Lazen je četa našega bataljona s Prešernovci in Vojkovci pregnala Nemce, medtem ko je Gregorčičeva zasedla Lokve, Predmejo in Otlico brez bojev, ker se je sovražnik umaknil.

Tako je postal 9. korpus spred gospodar Čepovanske doline, Banjske planote in Trnovskega gozda. Štab 31. divizije je pohvalil Gradnikovo brigado, kar pa po mnenju borcev 3. bataljona ni bilo dovolj.

Dr. Ivan Logar

Zapiski terenskega zdravnika

Zadnji obisk sem napravil ob dveh po polnoči pri 4-letnem sinku zaprtega očeta. Mati je tudi v zaporu. V zaporu je umrl njegov ded, ki je imel precej premoženja. Njegova žena, otrokova babica je prišla letos na pomlad iz ječe. Menda je bilo zdravljenje predrago. Vse stvari, kar jih je imela stara gospa, je zanesla sem in tu stanuje. Pri svojem očetu stanuje tudi hčerka z možem in še druga babica, ki ni mogla dobiti stanovanja pri svojih otrocih, ko so jo vrgli na cesto. Nekoč prostorno in udobno stanovanje je danes natrpano. V njem se je nabralo kar troje družin. Slika današnjega časa. Fantiček ima vročino, trebušček je nekoliko občutljiv. Sigurno je hudo za otroka, če ima nad seboj kar dve stari mami. Enkrat se spozabi ena, pa da nekaj sladkarij, drugič druga. In kadar je želodec v štrajku, sta obe takoj zato, da mora priti zdravnik.

Ob 4. uri zjutraj mi je padla knjiga iz rok in sem zadremal.

25. septembra 1950, ponedeljek. Nočna dežurna služba.

Zahod je žarel v ognju, ko se je polna luna dvigala iznad Golovca in bahato rinila v višave. Obrisi temnega drevesca so pokrivali

njeno napihnjeno telo in žareli v vijolični svetlobi. Topel veter je prihajal od morskega juga in dolge sence mračnih ljubljanskih palač so pokrivalo od velikega prometa razrita cestišča. Zivljenje je polagoma tonilo v večer in se izgubljalo skozi razpoke v notranjost. Bil je nekam osladen, mehkužen večer. Ni bilo ravno toplo, vendar so v višjih nadstropjih zaprta okna pričala, da je prijetnejša notranja toplota zatohlih stanovanj.

Na Miklošičevi cesti je bilo dnevnega življenja konec. Hodniki, sicer polni prerivajočih se in krehajočih bolnikov, so postali tihi, pusti in dolgočasni. Leno je odmeval korak nočnega čuvaja, ko je drsel s šopom ključev v rokah proti kurilnici. Zateglo hupanje luk-suznih avtomobilov iz prometnih križišč je kovinsko odmevalo v ordinacijski sobi, kjer je dežurna sestra pisala imena bolnikov, potrebnih zdravniške pomoči. Svetle pramene pobarvanih las si je z nervozno kretnjo urejala za tilnik in med zdehanjem ponavljala ulice oddaljenih četrti. Telefon je v kratkih presledkih brnel in plašil tihoto v močno razsvetljeni sobi. Šofer je sedel na zofi za preiskovanje bolnikov in bingljal z nogami, v enakomernem taktu.

V roki sem imel šop receptov in precejš

3

seznam bolnikov, ko sem zapašal sobo.

Prvi bolnik je ležal v Gledališki ulici. 43-letna samska učiteljica je bila hudo bolna. Vse jo je bolelo, najbolj pa srce. Nemirno se je presedala po postelji in mi razlagala svoje strašne težave. Že celo kopo zdravnikov je obhodila in nihče je noče poslušati. Pri natančnem pregledu sem ugotovil isto, kot drugi. Srčna nevroza, klimakterične težave. In vsa je bila vesela, ko sem ji svečano zatrdil, da bo prestala noč in da se mirno lahko zdravi še naprej.

Na nekdanji Aleksandrovi, sedaj Cankarjevi cesti, promenadi ljubljanskih levov, je bilo že precej prazno, ko sem potrkal na vrata poštna palače. Vrtar me vodi po dolgem hodniku do skrajne sobice kletnega stanovanja. Precej zajetna 19-letna deklica leži v postelji ob svojem bratcu. Osmošolka. Kuha jo vročina je težko požira. Ugotovil sem davico in jo poslal v bolnišnico.

Ura se je že nagibala proti polnoči in veke so postajale težke, ko sem se ustavil v Jernovi ulici. Tovarniški obrisi so bili jasni v luninem svitu, le barake so se nekako zlovesče stiskale k tlom. Okna so bila temna in votla, le tu pa tam je kak svetlobni trak, tenak in trepetajoč, pričal, da nekdo še bedi na lese-nem pogradu. Neki starejši delavec me pelje do zadnje barake, kjer so bila vrata odprta in medlo razsvetljeno. Nizke lesene stene so pokrite s ceneniimi reklamnimi letaki. Majava, na hitro zbita miza je pokrita z ostanki suhega kruha, v kotu se med cunjami valjajo gumijasti škornji. Iz sobe se sliši neko stoka-nje. Pogradi v drugi etaži, sami pogradi. Duh po suhem lesu se meša z izparinami teles mladih deklet, nagnetenih iz vseh kra-

jev šiirne domovine. Nič udobnosti, nič domaćnosti. Vse je nekam tuje, mrzlo. Nekaj pogradov nezasedenih. Prazna lesena korita še neprijetneje poudarjajo to stanovanjsko revščino.

Obstopijo me mlada, nerazvita dekleta. »Gotovo ima slepič,« mi zatrjuje poškodovana blondinka s pozlačeno zaponko na zašiti, staromodni bluzi. »Jaz vem, kaj je slepič. Mene je tudi tako bolelo.«

»Čakaj punčka, da pogledam!« ji odvrnem in se prerinem do spodnjega pograda. Na odaji sive barve, smrdeči po znoju in prahu, se je zvijalo mlado dekle, noge pritegnjena k telesu in kričaje stokalo. Iz cene-nega blaga prikrojeno modropikčasto krilo se je tesno prilagalo lepo grajenemu telesu. Imel sem vtis, da je dekle lepo, kar so potrjevala tudi gola stegna in mehko oblikovana glava. In zopet se oglašajo dekleta v zboru:

»Saj nič ne je, živi samo ob suhih skorjah in sadju. Menzo je treba plačati naprej, 1300 din mesečno, pa tako slaba košta!«

Na vprašanje, od kje je doma mi zopet odgovore vse vprek. Počasi zvem, da je iz okolice Ptujja, da je oče delavec s kopico otrok, ona 17-letna, dela pri darjarjih, stanuje v teh barakah stavbne družbe. Zasluži mesečno 2300, na uro 11,50 dinarja.

»Saj ni oblečena, saj mora stradati!« se zopet oglasi njena tovarišica. »Kmalu bo zima, treba bo čevljev, obleke. Zato pa ima krče v trebuhu, od sadja, pa še vodo je pila.«

Ordiniral sem zdravnika in naročil, če ne bo boljše, naj kličejo rešilni avto.

Ko odhajam, me obstopi vrsta mladih, zvedavih fantov z vprašanji, kaj ji je. Obsto-

»Prav, naj le pohvalijo brigado, kaj pa Gorjansko, Kobilica in kolona pod Vršami, kjer je krvavel in dosegel velike uspehe prav naš bataljon. Namesto nas pa so priznanje dobili štabovci brigade. Našega bivšega komandanta bataljona Matija Bajta so po uspehu na Gornjanskem dali na nižji položaj, ker brez municije ni mogel jurišati na Renče. Novi komandant bataljona je ranjen v tej zmagi nad nemško kolono in pozabljen. Pozabili so tudi na Cvetka Lojka, ki je zavzel in držal Kobilico. Prav tako ni nikjer mene, čeprav sem s svojim voddom prvi prišel na Kobilico in potem pod Lojkovim vodstvom zopet jurišal nanjo. Tudi naš padli borec na Kobilici se nikjer ne omenja!« je zagrenjeno govoril vodnik Stanko Hrovatin, soborci pa so mu pritrdjevali. Hrovatin se je že v borbah za Koritnico posebej odlikoval, a je bil tudi takrat pozabljen.

Meni pa je bilo posebno žal za mladim fantom, ki je padel na Kobilici. »Tovariš, ali grem lahko z vami v partizane?« me je vprašal enkrat konec maja 1944, ko smo bili z brigado v Bohinju mladi Janko Hkavec rojen 1927. 1. v Starih Fužinah ob Bistriškem jezeru. Doma je imel le mater in sestro Dragico, staro šele 15 let. »Že lani sem hotel k vam, pa me mati ne pusti,« je prosil dalje, vzel nahrbtnik z materino popotnico in odšel z nami. »Pazite nanj!« je naročala mati. Bil je pošten fant in hraber borec, zato je postal kmalu politični delegat. Ko je jurišal na Kobilico je bil težko ranjen in je ranam nato podlegel.

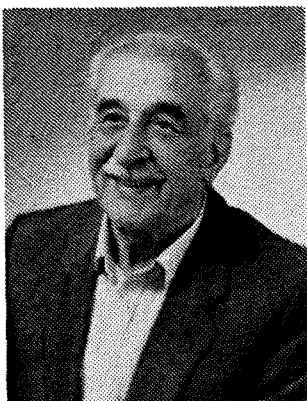
Ko sva po veliki nemški ofenzivi s Cvetkom Lojkom zbirala razhajkance po Bohinju, sem se srečal tudi z Jan-kovo materjo in sestrico Dragico. V velikem pričakovanju matere o sinu in sestrice o bratu pa nisem imel toliko moči, da jima povem, da je padel. Menil sem namreč, da je bolje, da ga po vojni nekaj časa čakata in da pozneje zvesta, da je padel. To se je tudi zgodilo, vendar pa ne vem, če je prav, da sem tako ravnal.

Miran Beretič

Vzravnan do današnjih dni

Lojze Slemnik s 70 leti iz Slovenjega Gradca sodi v krog posameznikov, ki se od mladih nog niso izogibali delu. Takšen je ostal do danes, se pravi pošten in vzravn. Še kako ga je brusilo življenje, kdaj pa kdaj mu je tudi obračalo hrbet, vendar je ostal korenjak na pravem mestu.

Poznajo ga na Pohorju, Koroškem pa tudi na oni strani Karavank. Kjerkoli je deloval, si je zaradi svoje neposrednosti, močnatosti in poštenosti pridobil veliko prijateljev. Za razvoj gospodarstva, ohranjanja in prenašanja tradicij NOB in še česa v slovenjegraški občini ima veliko zaslug. Njegov delež pri tem je tesno povezan z uspehi in problemi, ki so jih s skupnimi močmi kar uspešno reševali. Marsikdo bi se ob tem, kaj je

Lojze Slemnik

storil, še kako postavljaj. Lojze Slemnik pa tega ne zna, tako je skromen, pa tudi njegov značaj je takšen.

Rojen v Vrheh pri Slovenj Gradcu narodnozavednim staršem, je kot fant v najlepših letih že prvega februarja

1942 postal sodelavec NOB, julija 1943 pa je med borci prve čete koroškega bataljona. Kdo bi se spomnil v katerih bojih vse je sodeloval. Svobodo je doživel kot prekaljen partizanski oficir na položaju brigadnega intendanta. V narodnoosvobodilnem boju se je izoblikoval v enega izmed partizanskih borcev, ki so svoje osebne interese podrejali onim splošnim in temu je Lojze ostal zvest do današnjih dni. Sedaj je že več kot osem let na čelu občinske borčevske organizacije in je po tem stažu tudi eden izmed najstarejših tovrstnih predsednikov v koroški pokrajini.

Ko je žbolel, saj je 80-odstotni vojaški vojni invalid in bil 1951 demobiliziran kot kapetan JLA se ni umaknil. Namesto tega se je že naslednje

leto z vso zavzetostjo vključil v dejavnost številnih organizacij pa tudi sam je opravljal številne odgovorne dolžnosti.

Kakor da bi bilo včeraj se spominja, kako je zaščitil svoje starše. Ko je dobil poziv naj se javi v nemško vojsko, je to z vednostjo svojih sodelavcev tudi storil. Toda že po treh tednih je skrivnostno pobegnil. Pri tem mu je pomagal aktivist Slavko Gamsbranko. Precej časa sta vsak v svojem vagonu (Lojze je bil oblečen v železničarja z oznakami) potovala v glavnem ponoči, čez dan pa sta se skrivala. Po tako uspešnem pobegu se je zopet priključil borcem narodnoosvobodilnega boja.

Lojzeta poznajo starejši pohorski in koroški partizani. Me drugim se še posebno spominja Toneta Britovška-

Propagando, Poldeta Eberla-Jamskega takratnega sekretarja okrožnega komiteja KPS za Mežiško dolino s katerim sta že prve dni julija 1943 tvorno sodelovala. Njegovih spominov lepih in žalostnih je veliko. Lojze je ohranil vedrino, hkrati pa odgovornost do dela in nena-zadnje tudi zavzetost.

Kdaj pa kdaj se razjezi, ko hočejo nekateri izničiti veličino narodnoosvobodilnega boja in povojno izgradnjo. Pri tem misli na tisto, veliko medvojno in povojno pripravljenost posameznikov. Huduje se tudi nad tem, kakor da smo za vse tisto kar v tem času ni bilo prav, res vsi krivi. Izogibajmo se splošnih in neargumentiranih ocen. Tako pravi Lojze Slemnik in prav ima.

Ob njegovem jubileju mu njegovi soborci in sodelavci izrekajo vse najboljše in seveda še na mnoga leta.

Drago Miklavc

Zgodbe, ki jih piše življenje

Franc Štricelj, po rodu Kovečar, se je priženil v Semiču kmalu po I. svetovni vojni. Poleg hiše si je zgradil hladilnico, bil je namreč mesar. Živo se še spominjam, kako je vsako leto pozimi vozil led iz Blatnika, tako da je imel vedno mrzlo hladilnico. Imel je štiri sinove. Prišla je II. svetovna vojna, Semič so najprej zasedli Nemci. Kmalu za njimi pa so prišli Italijani.

Osemindvajsetega aprila 1942 so Italijani zaprli njega in njegovega starejšega sina Franca ter ju odpeljali v Italijo. Po nekaj mesecih so ju pripeljali v ljubljanske zapore na Miklošičevi. V tem času je VOS ustrelil bana Marka Natlačena in določenih je bilo 24 talcev. Poklicali so tudi Franca Štriclja, mlajšega. Povelje »con tutta la roba« je bil zanesljiv znak, da

jih peljejo na streljanje. Na hodniku so jih še enkrat klicali. »Štrucelj Francesco«, je poklical karabinjer. Franc Štricelj je bil že toliko časa v Italiji, da se je naučil nekaj po italijansko, zato se je oglasil: »Io non sono Štrucelj, mio name e Štricelj!« Karabinjer je ugotovil napako in ga odvedel nazaj v celico. Odpeljali so nekoga drugega. Franc Štricelj mlajši je bil nato kmalu obsojen na pet let konfinacije; poslali so ga na otok Tremiti. Do kapitulacije Italije je bil kar v 21 zaporih v Italiji! Po padcu fašizma so Italijani poostriili nadzor nad zaporniki, ko pa so se v Pantelleriji izkrcali angloamerikanci, je zapornik Vogelnek iz Ljubljane skočil skoz okno zavora – znal je namreč angleško – poiskal je angloameričane in povedal oficirju, da imajo Italijani v zaporu veliko Slovencev, ki

bi se radi vključili v boj proti okupatorju.

Angloameričani so kmalu osnovali tankovske in letalske šole. Vprašali so jih, kdo želi v kraljevo in kdo v Titovo vojsko. Večina se je odločila za Tita. Po končanem šolanju so Franca Štriclja poslali v Kairo, kjer je opravil izpit za voznika tanka, ter bil kmalu dodeljen v I. Prekomorsko brigado VIII. korpusa, ki je bil podrejen generalu Drapšinu. Iz Trama-Napolija so šli na Vis, nato v Knin, prek Gospiča v Trst, Ljubljano in Beograd.

Po demobilizaciji se je Franc Štricelj mlajši vrnil v Semič in kmalu opazil, da so mu domači aktivisti zelo nenaklonjeni; nagajali so mu, kjer so le mogli.

Franca Štriclja starejšega so fašisti zaradi starosti in invalidnosti spustili na svobodo. Zatekel se je pod zaščito

novomeške kandijske bolnišnice in dobil zaščito pri dr. Kirnu. Ko so pa zopet vozili vlaki, se je napotil v Semič. Revez ni vedel, da je šel medtem sin Lojzek v partizane in da so ga Italijani ujeli ter ustrelili na semiškem pokopališču pri Sv. Duhu, vso družino odpeljali na Rab, njihovo hišo pa preuredili v bunker. Vsa okna so spremenili v strelne line, ob hiši pa postavili blok za vse, ki so prihajali iz smeri Kašče in Vrtače. Brž ko se je Štricelj pojavil v Semiču, so ga spet aretirali in ga odvedli na Rab, kjer je bila že žena s sinovoma Ivanom in Poldetom.

Na Rabu je umrlo zelo veliko ljudi: Belokranjcev, Čabrancev, Dolenjcev in Suho-kranjčanov. Nekega dne decembra 1942 so uvrstili med mrtve, pripravljene za pokop, tudi Ivana Štriclja mlaj-

šega. K sreči je bila interniranka-bolničarka (sedaj žena Ivana Pezdircica-Slava, komandirja kleške čete), toliko vestna in humana, da je malega Ivana ločila od drugih mrtvecev in ga začela oživljati. Kmalu je pokazal znake življenja. Slavkova žena je poskrbela, da je Ivan dobil boljšo hrano. Tako se je deček kmalu okrepil in prišel srečno v Semič. Po vojni se je poročil in imel dve hčerki.

Ivan si je z ženo Marico v šestdesetih letih zgradil hišo, imel gostilno, toda vedno se je bal, da mu jo bodo zaplenili, saj so bile takrat v Beli Krajini zelo hude razmere in oblast zelo naperjena proti privatnim obrtnikom in »kulakom«. Umril je leta 1969.

Naše podeželje je med vojno zelo trpelo, zato ni nobene opravičila za dejanja, ki so jih počeli po osvoboditvi nekateri rdeče lakirani lizuni in se tako izživljali nad ljudmi!

Franci Derganc

jim ob avtu. Nekje zategel pisk nočnega vlaka. Fant se zapodi v sobo k mladi deklici. Pomešajo se med ostala dekleta in sočustvujejo z bolnim dekletom, ki ima lepe boke in gola stegna.

22. 10. 1950. Nočna dežurna. Nedelja zvečer.

Prvi obisk pri 59-letni ženi upokojenega sodnika. V sobi vse polno knjig juridične vsebine, last zagrenjenega jurista. Izbuljene oči bolnice pričajo, da ima žena Basedow. Padla je po stopnicah, ker se ji je stemnilo pred očmi. Ne nadoma nezavest. Svetoval sem bolnico.

Drugi obisk v bližini Save. Po lepo asfaltirani cesti prispem z avtom do samotne vile. Podzemno stanovanje, precej vlažno. 78-letna kmečka žena stanuje pri svoji hčerki. Je mati pravilničnega junaka iz partizanskih bojev. Žena je krepka, suha starka trdih potez, zdelanih rok. Muči je žolčni napad. V stanovanju ni nikakega izobilja. Zemljevid s sliko domačega kraja čez pol stene. Junak jo včasih obišče.

Naslednja pot v Pokopališko, Baragovo semenišče na prostoru nekdanjega Sv. Krištofa. Pot vodi mimo groba Reslja, še so vidne vzbokline pozabljenih grobov. Vhod zadaj. Neizdelana stavba, stopnice široke, brez ograje. Brez centralne kurjave, radiatorji raztreseni po hodnikih. Neko dekle me vodi po ozkih, vijugastih hodnikih do malih sobic v 3. nadstropju. Sobica nabasana s starimi omarami, slabe postelje, zbita miza. Kuharske pomočnice. Troje kmečkih deklet na dveh posteljah 18-letno dekle ima vročino. Kuha jo.

Napišem zdravila.

V neizdelani stavbi je nastanjen tudi »Akademijski kolegij«, ki ima prostora za 500 visokošolcev. Sobe so mrzle, pohištvo zbrano od vseh vetrov, počutje tuje, nedomače. Ob 9. zvečer morajo biti vsi dijaki doma, drugače se morajo zagovarjati pri upravniku. Prava akademska svoboda! Čut za lepoto in domačnost je našim ljudem neznan.

Naslednji obisk v Savski, stanovanjski blok nasproti tovarne za klej. Stavbe so bile zidane po letu 1945. Nekak samostan za samce. Vseposod samske sobe. Srednja stavba mišljena kot jedilnica. Zaradi strahotne stanovanjske mizerije so sobe zasedene s številnimi družinami. V taki sobi se stiska 32-letni uslužbenec – ekonom z ženo in dojenčkom. V sobi je majhna železna ognjišče, kjer se kuha hrana in plenice, 2 postelji, omare, zaboji, kovčki, kurivo itd. Dojenček spi v košari ob materini postelji. Pustila je službo, ker nima varstva za dojenčka. Mož ima angino in gripo. Za stanovanje prosijo že dolgo časa, a brez izgleda. Takih družin z otroki se v teh sobah gnete vse polno, sploh ni nobenega samca.

Zadnji obisk v Šiški. Toda vse zaprto in zvonjenje je brez haska. Pri ljudeh, ki so zahtevali zdravnika, se nihče ne oglasi. Visoka duševna kultura.

31. 10. 1950. Torek.

Nujen obisk pred škofijo. V 1. nadstropju se ustavim. Tu je nekoč stanoval moj daljnji sorodnik, jurist z ženo Nemko, ki je ni zapustil, ko so jo nekoč noč izgnali čez mejo. Kultiviran par – on je z informacijami, ki jih je dobavljal iz sodnih aktov, večkrat tvegaj

glavo. A njeno ime je bilo na spisku Kulturbunda še iz predvojnih časov. Kaže, da je stanovanje samo zamenjalo lastnika in etiketo z imenom na vratih. Jaz moram v 4. nadstropje. Mala podstrešna sobica, do katere prideš po zatonem, temnem hodniku. 10-mesečen otrok je dobil vročino. Opazil nisem ničesar posebnega. Otrok je sicer slaboten in močno nahoden, toda o kaki pljučnici ni govora. Očeta je strah nagnal po zdravnika. Mož je suh, slaboten, nervozen, toda krasi ga zlata rozeta borcev. Teh znakov srečaš vse polno, zlasti pri ženskah, vendar zadnje čase manj. Žena je majhna, grbasta. Stanovanje je higiensko neprimerno za družino, toda kdo se danes še zmeni za to. Imaš luknjo, pa mirna Bosna!

Lepšo sobo, pa tudi samo sobo ima uslužbenec notranje uprave. Žena je blede, toda gosposka. Soba je dobro opremljena, moderno pohištvo. Kaže, da je mož športnik. Ima dirkalni motor – avto in motor – višek ugodja za novo gospodo. Vse polno plaket in pohval po steni. Pa k stvari. Hčerka ima po telesu drobne izpuščaje, angino in vročino. Škrlatinka. Mati je to že slutila. V bolnico.

Stara, nizka hiša iz prejšnjih stoletij, nasproti dolgočasnega mestnega kopališča. Zopet stanovanjska mizerija. Majhna, slabo pobeljena soba. Medla žarnica šibkega električnega toka komaj osvetljuje dolgočasni prostor. Vhod iz veže. Nemški ujetnik, doma nekeje iz vzhodne ruske Šlezije, po poklicu mehanik, je ostal v Ljubljani in se tu poročil. Zaposlen je v tiskarni. Pri zasilni mizi dvomljivo vrednosti pili aluminijaste ključke, postranski zaslužek. Opilki padajo

vseposod. V kotu razbita omara s slamo. Na stari, počrneli kmečki postelji iz katere gleda slama, leži njegova 24-letna žena, črnolasa, drobna, zgarana Slovenka. Boli jo glava. Pred nekaj dnevi je prebolela angino. V mali leseni, za silo zbiti postelji poleg nje spi 7-letni sinček blondinček, s seslajočim palcem v ustih. V kotu stajica z dvojčkom (3 mesece star, droben, zdaj zdrav?), v vozičku predvojne robe spi drugi dvojček. Oba sta že preromala različne bolnišnice – kratka mizerija. Ženi sem predpisal zdravila.

Ura je okoli polnoči. Z-avtom, ki ima stranska okna pokrita z lepenko namesto šip, v Trubarjevo ulico. 18-letna osmošolka ima angino. Težko požira, vročina. Soba je še dovolj čedna, predvojne poduradniške kvalitete. Vsi otroci so že odrasli, ta je najmlajša. Ordinaral sem sulfamide in priporočil ponovni zdravniški pregled.

27-letni ekonomski uslužbenec stanuje v dvorišni stavbi na Novem trgu. Ozke, temne stopnice, široki hodniki. Že dopoldne ga je obiskal zdravnik-specialist in predpisal zdravila za Otitis media. Mene je klical zato, da mu napravim opravičilo za službo. Dolgin v dolgih tigrastih spodnjicah z nazalnim govorom si precej dovolj. Najraje bi ga za dolga ušesa. Naj gre k vratu s svojo sitno zakonsko družico. Kaže, da je brez otrok.

Iste norčije si včasih dovolijo tudi preobestni miličniki. Telefonski klic: nujno! Bolnik, rojen 1928. stanuje v nekdanji Krekovi gospodinjki šoli. Dopoldne se je nekoliko nategnil in sedaj ga boli v prsih. Stavba je zapuščena, le male sobe na vrhu so zasedene.

Se bo nadaljevalo

Smer proti Pulju, v prihodnjem juliju

Vsak čas ima svojo resnico. Drugačna je, če slišiš zanj, spet drugačna, če si jo lahko tudi ogledaš, kot se je zgodilo letos, na 37. jugoslovanskem festivalu celovečernih filmov v Pulju. Lahko bi rekli, da je imela svojo resnico tudi letošnja jugoslovanska filmska produkcija. Predvsem je pomenila svojevrstno **vrnitev filmske komedije**, kjer je bil najpomembnejši film »Do konca in naprej« slovenskega režiserja Jureta Pervanje, nekakšna robinhoodovska fantomastija izniansirane režije in, hvala bogu, olikanega scenarija Nabojše Pajkovića. Odločna situacijska komika.

Hrvaška kinematografija je pod geslom »Poletje za spomin« ponudila istoimensko sentimentalno reminiscenco na Matoševo temo Bruna Gamulina in delo Antuna Vrdoljaka, filmsko obdelano literaturo Ranka Marinkovića »Karneval, angel, prah« skoraj že dolgočasen film, katerega dolgočasje še poudarja pripovedovalec, ki bolj razlaga, kar je hotel povedati pisatelj, kot pa tisto, kar je hotel povedati režiser. Tam, kjer se

začenja dolgočasje, pa ni več umetnosti. Srbska kinematografija je, če jo sodimo po letošnji produkciji, precej neizenačena, razpeta je med »Začetni udarec« Darka Bajića, ki kolikortoliko nadaljuje ustvarjalno kontinuiteto tega avtorja, vpeto v problematiko mladih in njihovega zorenja, in med odo primitivizmu naših južnih krajev, ki jo je zagrešil beograjski debutant Dragan Nikolić v filmu »Cubok«. Če »Cubok« pomeni vse odpadke, ki ostanejo pri predelavi mesa, potem je tudi ta film svojevrsten »odpadek« Živojina Pavlovića, kar pa njegov avtor zanika. »Nikoli nisem videl nobenega filma Živojina Pavlovića«. Zapisali smo »odpadek«, ker gre za besedovanje brez vsakega umetniškega in družbenega pomena.

Tako se je pokazalo, da sta bila vrh letošnjega festivala (kar so za čuda potrdile tudi nagrade) dva filma iz vojnih let: »Nemi smodnik« Bate (Bahrudina) Čengića (1941) in »Meja« Zorana Masirevića (1945).

»Nemi smodnik« je bil pos-

net po romanu Branka Čopića, ki je na ekranizacijo čakal kar 18 let. Tudi film je posvečen spominu na pisatelja. Film je zbudil tiste, ki so se leta delali, da ne slišijo, še manj pa vidijo. Partizanske čistke v orlovskih prepadih Bosne leta 1941, v vasi, kamor cesta ne seže, zato pa je ne obidejo medsebojni razdori in pobijanje, vse v imenu revolucije in partije. Na tiskovni konferenci razglašen za »komunarski film«: »Vsa komunarska Jugoslavija se je združila, da bi posnela svoj zadnji film« (Tom Gotovac). Pravzaprav pa niti ni tako. Kajti, kot je na isti tiskovni konferenci razložil Branislav Lecić (v vlogi kapetana Radekića, nagrjen z zlato areno za glavno moško vlogo), se film ni postavil na nobeno stran. Ponudil je veliko več, kot to. Kot pravi Lecić, film pravzaprav pripoveduje, da je treba v vsakem obračunu s katerikoli totalitarizmom ohraniti zdravo moč opazovanja. Lahko je to sposobnost verjeti, človekova notranja vera, lahko pa skepsa, sposobnost dvomiti (v začetku

filma med drugim piše: to je film o komunistih – fanatikih. Teh ni več. Pripadajo

ki vse zabriše. Navsezadnje obstaja nek čas daljši, kot je človekovo življenje.

Iz filma Nemi smodnik Bate Čengića

zgodovini. Ta resnica o njih morda škodi, vendar je boljša od laži, ki pomaga). Zagato je namreč povzročil konec filma, ko partizana, fanatika, partijca, zaradi represalij nad ljudmi, ustrelijo v hrbet, zaradi česar postane heroj.

Vendar pa postane vse, o čemer pripoveduje film, relativno v zadnjih prizorih, ko se kamera ustavi na stečku, starodavnem spomeniku kot simboličnem znamenju časa,

Film »Meja« Zorana Masirevića pa drugače kot »Nemi smodnik«, ki je široka in monumentalno grajena zgodba, odprta za dogodke, obravnava zadeve introvertne, skozi dramo dveh družin, madžarskih in liških priseljencev neke v Vojvodini na madžarski meji kmalu po koncu vojne leta 1945. Vendar pa zemljepisno-politične meje niso tiste, ki bi nas motile, problem so meje v nas samih in

dokler jih ne bomo odstranili, ne bo mogoče naprej – pripoveduje to debutantsko, trikrat nagrajeno delo: z zlato areno za scenarij in za glavno bronasto areno za režijo. »Meja« je hkrati film o zlu, ki spi v nas vseh in ki lahko v vsakem trenutku prebudi splet dogodkov, ki se v tem filmu prepletajo od spreminjanj, začetih z uvajanjem nove ljudske oblasti, prek nasilja te iste oblasti nad vojvodinskimi kulaki do osebne drame dekleta, ki so ga poslili osvoboditelji rdečearmeji. Okoliščine, ki dečka sprejme v krvoločnega maščevalca in morilca. Se utegne to zgoditi tudi nam, danes ali jutri, v spletu dogodkov, ki nas obdajajo? Da se kaj takega ne bi ponovilo! To zadnje seveda ne velja za sam festival. Ta, takšen in četudi samo toliko jugoslovanski, kot je bil letos, mora biti tudi prihodnje leto. Zato – smer proti Pulju, v prihodnjem juliju.

Dubravka Vojvodić

Mestni muzej v Ljubljani v letu 1989

Poročilo kot se spodobi!

Mestni muzej v Ljubljani je pred kratkim izdal letno poročilo o svojem delovanju. Lično brošuro je pripravila in uredila Alenka Možina, medtem ko je strokovno delo predstavljeno po poglavjih in so posamezna poročila o svojem delu podali delavci te ustanove. Tako so predstavljene vse razstave mestnega muzeja v letu 89, evidentiranje in zbiranje gradiva, priprave za naslednje razstave, urejanje dokumentacije, pedagoško delo, raziskovalno in publicistično delo, izobraževanje, predstavljena pa je tudi problematika, ki delavce tare pri njihovem rednem delu. Natančno so popisane naloge in opravljeno delo arhe-

ološkega oddelka, pa kulturno-zgodovinskega, oddelka ljudske revolucije Ljubljane, delo restavratorskega oddelka, dokumentacijske službe, referata za premično kulturno dediščino, Kulturnoinformacijskega centra Križanke, predstavljene so vse gostujoče razstave v letu 89, njihova prireditvena dejavnost in vse je opremljeno s statističnimi podatki o obiskovalcih, o novopridobljenih muzealijah, o številu obdelanih muzejskih predmetov in o številu restavriranih del, skratka, zdi se, da smo imeli tokrat v roki **izdelek ustanove, kakršnega bi morala vsako leto izdati na Slovenskem vsaka (vsaj) republiška ustanova**, pa četudi

bi ne bilo pripravljeno gradivo tako lično natisnjeno v brošuri. Seveda pa je res, da Mestni muzej takšna poročila pripravlja že četrto leto zapored, vendar je to zadnje nekako prav vzorčno reprezentativno.

Če si ogledamo samo delček poročila oddelka ljudske revolucije Ljubljane, lahko na prostoru dveh in pol odtisnjenih strani najdemo podatke, da so v letu 1989 pripravili v tem oddelku štiri razstave, imeli eno v gosteh ter pripravljali naslednje razstave (o tobačni tovarni, o opremljanju prostorov v preteklih obdobjih, o nastanku in razvoju sedanjega Trga osvoboditve – nekdanje Zvezde). Ta oddelek je v omenjenem letu tudi evidencialni, zbiral in urejal najrazličnejše dokumentarno gradivo (69 prevzemov gradiva, pridobitev 1800 predmetov, dvanajst škatel tiskanega in pisanega gradiva družine Foerster .3. .). Nadaljevali so zbiranje podatkov za ljubljansko kronologijo po letu 1945, intervjuvali borce, pripravili ureditveni načrt foto-gradiva, opravljali pedagoško delo na Urhu, opravljali raziskovalne naloge (Tatjana Čepić o ljubljanskem delavstvu 1929–1941, Janez Kosje zbiral podatke za svojo naloge o rasti Ljubljane in njeni ureditvi od 19. stoletja dalje, pa izpisal podatke o 1260 obsojencih pred italijanskim vojaškim sodiščem 1941–1943 za dopolnjevanje podobe o preganjanju Slovencev v nekdanji Ljubljanski pokrajini . . .).

V tekstih so tudi natančno popisane vse strokovne ekskurzije, študijska potovanja in drugo.

Skratka, muzejci Mestnega muzeja ljubljanskega se zavedajo, da bo bitka za delitev sredstev za namene družbene porabe vse bolj ostra, zato postavljajo svoje delo pred najširšo javnost. In imajo kaj pokazati.

B. Ž. J.

Janez Boljka razstavlja v Kostanjevici

Pot izgubljenih v Železnem mestu

v galeriji »Božidar Jakac«

V kostanjeviški galeriji Božidar Jakac so 14. julija odprli veliko retrospektivno razstavo kiparskih in grafičnih del slovenskega aka-

demskega kiparja Janeza Boljke – tokrat retrospektivo, ki razvajanemu likovnemu občinstvu ponuja dober vpogled v ustvarjalnost

Bognedaj – tako in drugače

Znana je šala s partijskega sestanka, ko član vpraša sekretarja, ali lahko reče kihajočemu bogpomagaj, sekretar pa bognedaj!

Napočili so časi, ko tudi na teh sestankih in na ulici lahko glasno poveš kihajočemu to tolažbo.

V mestu laškega piva je bila nedavno občinski praznik. Bogvaruj, da bi v enurni proslavi kdo omenil, zakaj je bilo nekoč sklenjeno proslaviti občinski praznik. In tudi bognedaj, da bi kdo to vprašal. Bilo pa je vljudnostnega naslavljanja: gospod, gospodje, celo gosposdične in – dame! Ali morda občinski praznik spominja na okupatorja, ali na upor in partizanstvo? O tem ni nihče spregovoril niti besede. Morda je kdo le imel namen to povedati, pa mu je bilo povedano na uho: bogvaruj!

No, saj takega prilizovanja je bilo tudi v preteklosti in se ga ne bomo znebili, čeprav je to tudi v zvezi z zadnjico.

S spravo pa bo bolj težko. Bogvaruj, da bi pri maši imel roke v žepu, saj to je »vandalizem brez primere«! Le kaj bi pa rekli o fantih, ki so bili tudi pri maši – na stadionu? Kje pa so ti imeli svoje roke? Bolje bi bilo, če bi jih imeli v žepih in držali figo, namesto, da so jih stegnili proti nebu in se zaklinjali Adolfu.

Jože Jurač

Drobci poletne likovne ponudbe

Poleg tega, da so v kletnih prostorih ljubljanske Moderne galerije še dober teden na ogled likovna dela študentov Akademije za likovno umetnost iz Ljubljane, kjer je mogoče vsaj bežno pokukati v sedanje likovne pristope mlade generacije, so v **Cankarjevem domu na ogled litografije** znamenitega sanjača **Marca Chagalla**, kar nam, poleg nedavnega Picassa v MG vsaj malo blaži skomine po »velikem svetu umetnosti«.

A. J.

Izšla je 2. številka letošnjega Zgodovinskega časopisa

Francoska revolucija, delavsko gibanje, Trocki...

Tokratni zvezek Zgodovinskega časopisa spet nudi prav zanimivo zgodovinsko branje, nekaj iz bolj oddaljene in nekaj iz novejšje zgodovine. Tako Igor Gerdina piše o Gregorju Čremošniku in njegovem zanimanju za cirilsko paleografijo, Marta Verginella piše o slovenski družini v Dolini pri Trstu v devetnajstem stoletju, Janez Cvirm obravnava celjsko občinsko politiko do jezika na prelomu stoletja, medtem ko se Franc Rozman v svojem prispevku ubada z odmevi francoske revolucije v slovenskem delavskem tisku. Nadaljevanje prispeva Anka Vidovič-Miklavčič s člankom o pogledih na taisto revolucijo v liberalnem tisku med 1929 in 1940.

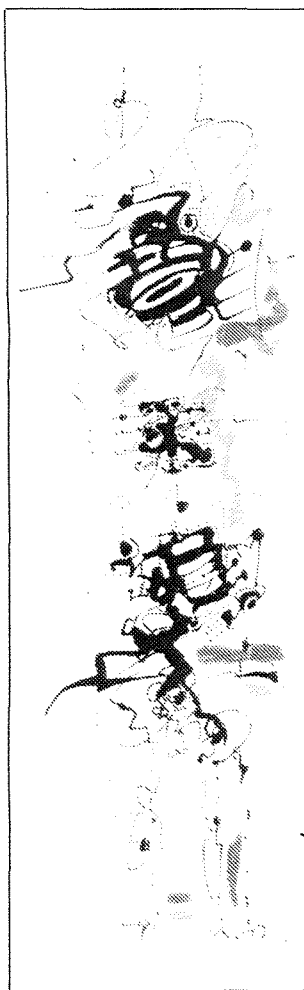
France Filipič piše o po-

menu zveze delovnega ljudstva Slovenije v obdobju 1939–41, Žarko Lazarevič pa o usodi predvojnih kmečkih dolgov po letu 1945.

Prav tako lahko tisti, ki jih to zanima, v tej številki Zgodovinskega časopisa preberejo zapise Avgusta Lešnika o Trockem in Ignacija Vojeta – spet o Gregorju Čremošniku – tokrat o njegovem deležu pri proučevanju ekonomske zgodovine srednjeveškega Dubrovnika in balkanskih držav.

Naslednje strani so odmerjene jubilejem (Jože Dular), kongresom, simpozijem in razstavam, zadnji del revije pa, kot po navadi zapolnjujejo ocene in poročila ter obvestila.

B. Ž. J.

umetnika, katerega dela so se širšemu slovenskemu občinstvu vtisnila v globji spomin zlasti s serijo Ivan Cankar.

Zakaj zgornji naslov? Zato, ker se imenuje eno od Boljkovih kiparskih del Pot izgubljenih, film, ki je bil posnet o njegovem delu, pa je za ambient poiskal jeseniško železarno ter njegove poglede na kupe starega železa.

Ob Boljkovi retrospektivi je za otvoritveno slovesnost posebej napisal dve glasbeni deli slovenski skladatelj Darian Božič, film o tem ustvarjalcu pa so posneli – ob glasbi Lojzeta Srebotnjaka, po scenariju Tarasa Kermavnerja – v produkciji Vibe že leta 1960.

B. Ž. J.

Letos polovica manj udeležencev maratona »Pohorski bataljon«

DPO iz slovenske Bistrice, Slovenskih Konjic, Vitanja, Mislinje, Slovenj Gradca, Dravograda, Radelj, Ruš, Maribora, ZTKO Maribora, kolesarska sekcija Mariborske livarne in kolesarsko društvo Kvik-Branik, so letos ob dnevu borca, na sam dan praznika organizirali (ob 47-letnici zadnjega boja Pohorskega bataljona), 12. kolesarski maraton »Pohorski bataljon«. Proga okoli Pohorja je bila dolga okoli 150 kilometrov in je vodila iz Maribora v Slovensko Bistrico, Slovenske Konjice, Vitanje, Mislinjo, Slovenj Gradec, Dravograd, Radlje, Ruše in nazaj v Maribor. Vsi ti kraji so bili prijavna, kontrolna in ciljna mesta. Iz Maribora so kolesarji krenili na 150 kilometrov dolgo pot okoli Pohorja s Trga svobode. Tukaj jih je pozdravil predsednik izvršnega sveta občine Maribor Anton Rous in jim želel srečno in varno vožnjo. Iz Maribora je šlo na pot okoli 400 udeležencev, skupaj pa je vozilo okoli 800 udeležencev, ki so se vključili v maraton v drugih krajih ob progi. To pomeni, da je bilo letos za polovico manj udeležencev kot v zadnjih letih. Vzrok je v slabem in deževnem vremenu, saj so morali start v Radljah preložiti zaradi naliva za nekaj časa. Tudi po poti je tekmovalce pralo zlasti okoli Vitanja in Mislinje. Pri Vitanju pa je bila tudi makadamska cesta v slabem stanju. Organizacija kolesarskega maratona je bila vzorna. Na cilju so izročili spominske medalje vsem tistim udeležencem, ki so progo prevozili najmanj v 10 urah.

M. K.

Mariborska županja Magda Tovornik je ob dnevu borca pripravila sprejem za mariborske borce. Čestitala jim je k prazniku in pozdravila odločitev borčevske organizacije, da v prihodnje ne bo več strankarsko naravnana. Predsednik občinskega odbora ZB Maribor Jože Berce pa je dejal, da borci nasprotujejo revanšizmu. Odločno zavračajo vse tiste sile, ki govorijo o državljanski vojni med NOB, potvarjajo in negirajo narodnosovobodilni boj. Magda Tovornik je zaslužnim borcem izročila odlikovanja, s katerimi jih je odlikovalo predsedstvo SFRJ. **Viljem Dolžan** je prejel red zaslug za narod s srebrnimi žarkii, **Bruno Gerdovič** red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem, **Anton Turšič** red dela z zlatim vencem, **Franc Žerjav**, **Dragica Jaunik** in **Avugst Čerčič** red republike z bronastim vencem, **Anton Horvat** in **Ivan Štifter** red zaslug za narod s srebrno zvezdo, **Vinko Košnjek**, **Rajko Zidanšek** (pokojni) in **Franc Cvetko** red dela s srebrnim vencem in **Stane Rožman** medaljo zaslug za narod. Predsednik OO ZB Maribor Jože Berce pa je izročil priznanja NOB Maribor za letošnje leto. Prejeli so jih: **Dragan Pejanović**, **Julka Gorenc**, **Ivan Unuk**, **Emilija Štampar**, **Borislava Vičar**, **Franc Marčič**, **Jože Korošec**, **Nikola Klos**, **Berta Javornik**, **Fanika Gruđen**, **Ivan Sredinšek** (pokojni), **Tone Bende**, **Alojz Cvetek**, **Milena Fišer**, **Alojz Kosi**, **Alojz Velišček**, **Jože Omerzo**, **Tone Sračnik** in **Minka Podgoršek**.

M. K.

Cerklje:

Praznovanje dneva borca za vzor

V sredo zvečer so v osnovni šoli Davorin Jenko v Cerkljah na Gorenjskem zaprli 24. razstavo cvetja in 1. razstavo lovstva, ribištva, čebelarstva ter obrti pod pokroviteljstvom krajevne skupnosti Cerklje, katero je vzorno pripravilo ob 4. juliju – dnevu **Turistično društvo Cerklje**, za katero zasluži vse priznanje. Razstavo si je v petih dneh ogledalo 7500 obiskovalcev!

Na otvoritvi so sodelovali godba iz Gorij, pionirska folklorna skupina Penzion Jagodic iz Vopovelj pod mentorstvom Franca Frantarja, moški komorni zbor KUD Davorin Jenko pod vodstvom Jožeta Mohorja, praporščaki, narodne noše, vozniki s konjskimi vpregami.

Na ogled je bilo več tisoč raznobarnih cvetov gospodinj iz vasi pod Kravce in zasebnih vrtnarjev, v družbenem sektorju pa so izstopali: Cvetličarne Ljubljana, Mercator – KŽK Vrtarija Zlato polje, Semesadika Mengeš, Brdo, veliko novosti so prikazali obrtniki, prava paša za oči pa so bili raznobarni metulji Iva Jugovica iz Kranja, prijetno z razstavljenimi ročnimi deli pa so presenetili tudi člani društva upokojencev Cerklje.

Zelo lepo so bili urejeni

v spodnjih prostorih osnovne šole lovski del razstave s trofejami iz revirja, kot razstava prostora Čebelarstva družine Cerklje s šolskim čebeljarikom in **Ribiške družine Domžale – pododbora Pšata**, kjer pa so dali **poudarek ekologiji**, saj zaradi zastrupljenega okolja usiha ribji zarod, obiskovalce pa so tudi želeli opozoriti na varovanje okolja in voda. Svoje izdelke je predstavila tudi Krka. Na letošnji razstavi je sodelovalo 320 razstavljalcev iz vse Slovenije.

Cerklje so bile v času razstave zelo lepo urejene, za kar je poskrbelo več delovnih organizacij, ustanov ter gospodinj. Razstavo so spremljale še druge prireditve. V soboto je bil 4. **Barletov memorial**, na katerem je nastopilo 40 ekip. Med pionirji je zmagala druga ekipa Vokla pred prvo ekipo Vokla in Gameljnam, med člani pa so bili najboljši gasilci iz Zalega Loga, pred dvema ekipama Zg. Brnika, prehodni pokal za največ načrpane vode pa je prejela ekipa Zg. Brnika.

V nedeljo si je **tekmovanje harmonikarjev** ogledalo 1500 obiskovalcev razstave, zmagal pa je Andrej Ažman iz Suhe, v ponedeljek pa je bila zanimiva modna revija, ki je požela veliko pohval.

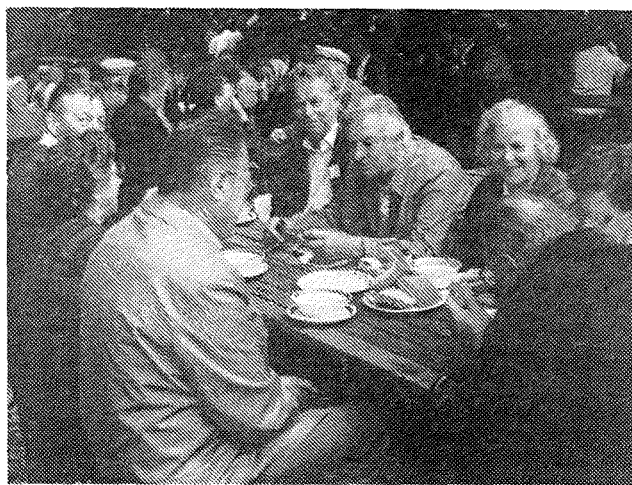
J. Kuhar

Zbor Prekmurske čete in Prekmurske brigade

Ob letošnjem borčevskem prazniku – 4. juliju – so se na svoji skupščini – po petih letih – zbrali borke in borci Prekmurske čete in Prekmurske brigade. Pred petimi leti so se zbrali pred osrednjo proslavo na Vaneči, a tokrat v beltingem parku, v Beltincih pri Murski Soboti. Zaradi dežja je zbor potekal kar tako, kot v partizanskih časih, pod prvim napuščem športne slačilnice.

Predsednica zbora, tovarišica Ela Ulrih-Atena, je pozdravila vse prisotne ter jih pozvala k enominutnemu molku v spomin na preminula člana odbora: nekdanjega političnega komisarja Prekmurske brigade Mirka Lipuša-Mišota ter Štefana Kolencu, kakor tudi vse ostale umrle v zadnjih petih letih. Nato je tovarišica Atena opozorila na sedanji čas:

... V naši ožji in širši do-

Borci ob partizanski enolončnici

Kurirska pot po Dolomitih

Junija so se zbrali kurirji Gorenjske na Katarini. Mi taborniki smo se odpeljali tja s poštnim kombijem. Med potjo smo se ustavljali na pomembnih križiščih iz partizanskih časov.

Na Prevalu smo se oglasili na kmetiji, kjer je bila med vojno kurirska javka. Ogledali smo si Mežnarjevo hišo v Cepcljah. Tu je bila v kleti med vojno partizanska tiskarna. Peljali smo se po poljski poti mimo Jakševih hiš, kjer je doma več borcev ki so bili v partizanih. Ustavili smo se pri spomeniku NH Janka Bizjaka, pri čevljarji delavnici v Gaberju. Po strmi poti smo v Žirovniku kovem grabnu zavili proti Osredku, kjer je pred leti preminil ob brezi partizanski kurir Franc Fojkar. Po njegovi zamisli pohodov po reletnjih postajah Gorenjske smo mi obiskali več postaj in si pridobili vse 4 značke.

Sredi dopoldneva smo prispeli na Katarino. Tam je bilo zbranih večje število kurirjev. Zbranim je spregovoril predsednik KS Topoli. Povedal je, kako vztrajni so bili prebivalci med vojno. Tik ob vasi je bila italijansko nemška meja. Mnogo ljudi jo je naskrivaj prestopilo, a tega ni nihče izdal sovražnikom. Tu je znana huda bitka 19. marca 1943. ko je v Belškem grabnu padlo večje število borcev z NH Ladom Dolničarjem na čelu.

Po proslavi smo se medvedki in čebelice odpravili na pohod na Grmade. Hoteli smo videti okoli in njene lepote. Hodili smo po gozdu, a zunaj drevja je bila huda vročina. Med potjo smo

z vodnico Matico opazovali rastline in drobne živalice. Mene je najbolj presenetilo drevo »moka«. Jeseni jo bom poiskal, da spoznam še njene sadeže.

Ko smo prispeli na preval izven gozda, se je začela planota. Steza se je vila strmo po pesknati poti. Srečevali smo se s planinci in pohodniki kurirji. Vsak pogled mi je našel lepo planinsko svetičo, drobno živalico od mravlje, martinčka, do plavajočega metulja. Po polurnem pohodu smo prispeli na vrh Grmade 898 m visoko. Skalnate police so zaključile vrh, poraslimi nageljčki – klinčki. Veselo smo zapeli pesem, se vpisali v knjigo. S seboj samo nosili kurirsko torbico s pošto. Tudi vanjo smo vtisnili žig Grmade iz kurirskega pohoda.

Počasi smo se vračali po strmi stezi nazaj dol. Na prevalu smo se odpočili, nabrali nekaj rastlinic za naše šolske herbarje in se po gozdni poti vračali nazaj na Katarino.

Tam se okrepili, naigrali na pobočjih pod vasico. Obiskali smo še javke Škofje-lške poti, TV 15, si vtisnili žige v pionirske izkaznice za znake OF, tudi v naše planinske cicibane in športne značke.

Veseli smo bili, da smo na Dolomitskem srečanju reletenih kurirjev Gorenjske opravili veliko število nalog, izvedeli veliko o partizanskem življenju med vojno ter si s tem pripravili zanimivo doživetje v prostem času.

Gregor Saje

Prvo srečanje krvodajalcev Slovenije

Po uspešnem prvem plesu krvodajalcev, ki ga je letos spomladini organizirala krajevna organizacija Rdečega križa Veržej v Ljutomerški občini, so se aktivisti RK odločili, da pripravijo prvo srečanje krvodajalcev Slovenije, ki bi naj potekalo v Veržeju v soboto, 18. avgusta letos.

Organizatorji so pripravili naslednji program: sprejem udeležencev bi bil v soboto, 18. avgusta 1990, od 9. do 10. ure pri Zadrženem domu v Veržeju po stari ljudski navadi: s kruhom, soljo in domačo slivovko; po 10. uri bi skozi vas Veržej udeleženci odšli do zadnjega mlina na reki Muri, ki še obratuje; tam bi si

lahko ogledali mlina ter po možnosti tudi kupili moko; nato bi se udeleženci napotili v Termalno kopališče Banovci, kjer bi se ob 12. uri pričela osrednja slovesnost: govori, kulturni program s prleškim humorjem ter ob 13. uri kosilo (po želji tudi »bograč« – prekmurski golaž); ob 15. uri pa se bo pričela skupna zabava s plesom, vmes bodo tudi številne družabne igre (ena izmed teh: izbor miss krvodajalk) ter žreb udeležencev srečanja, ki prejme 7-dnevni penzion za eno osebo v Termalnem kopališču Banovci.

Prijave sprejemajo organizatorji kar na recepcijo Termalne kopališče Banovci (štev. telefo-

movini, pa tudi po svetu, se krešejo iskre ob sodu smodnika. Nekateri dogodki so zelo podobni onim, ki so v tridesetih letih napovedovali drugo svetovno vojno. Neredko se oživljajo poražene fašistoidne organizacije. Nekateri politične skupine in stranke hočejo zabrisati razlike med narodnimi izdajalci in resničnimi borci za ohranitev in osvoboditev slovenskega življa ...

Čeprav slavimo naš praznik včasih potrti, razočarani, a tudi zaskrbljeni za jutrišnji dan, bo prav, če bomo ohranili našo pokončno držo. Veliko je razlogov za optimizem ...

Monografijo o Prekmurski četi smo pripravljali skozi vse naše mandatno obdobje,

Iz pisma Lada Ambrožiča — Novljana borcem Prekmurske brigade

... Nič dobrega se ne obeta našemu narodu, če se bo še naprej razmahovala skupina ljudi, ki želi rehabilitacijo, ker so njihova dejanja med vojno bila ne le neprimerna pač pa izdajalska. Ne gre za to, da bi pogrevali stare napake in osveževali stare zločine na področju sodelovanja z okupatorji. Gre za to, da izdajalska načela ne morejo biti vodilo za nadaljnji razvoj našega naroda ...

Izjava Društva piscev V zgodovine NOB Slovenije

Naše društvo je nastalo zaradi spoznanja, da je bilo obdobje NOB najsvetlejšje obdobje v zgodovini slovenskega naroda. V njem so se strnili vsi napredni tokovi iz preteklosti, še zlasti pa stoletne težnje vseh Slovencev po združitvi in lastni državnosti, kar vse je dobilo svoj zunanji izraz v simbolih, grbu in zastavi. Ker se zadnje čase srečujemo s predlogi, da je treba te simbole odpraviti, češ da so ideološke (komunistične) narave (predlagatelji zahtevajo predvsem odpravo rdeče peterokrake zvezde, na tihem pa tudi podobo stiliziranega Triglava), se naše društvo čuti poklicano, da te z ogromnimi žrtvami uveljavljene simbole brani, in sicer:

1. Nasprotujemo zastavi brez rdeče peterokrake zvezde, ker je bila taka slovenska zastava onečastjena, saj so se pod njo domobranci bojevali za Hitlerja in proti lastnemu narodu, na rokavu pa so nosili znak črnega kranjskega orla, ki je zelo podoben črnemu panterju. Zato zastava brez rdeče zvezde in črni panter ne moreta biti slovenska simbola.

Rdeča peterokraka zvezda je simbol svobode, čeprav izvirno ni samo slovenska. Ohraniti bi jo bilo treba predvsem kot simbol OF, za katerega so se sporazumele vse ustanovne in pridružene skupine, zavrnile pa so srp in klavdivo, ki je zares očiten komunistični simbol. Zaradi tega so bile

knjiga je napisana, izšla pa bo verjetno v začetku prihodnjega leta. Ureditev partizanske koče v Bukovniškem gozdu je še vedno nedokončano delo, smo pa v tem času obmejno stražnico v Žitkovcih poimenovali po Prekmurski četi, bo pa potebna še spominska plošča na stavbi, kjer je bila ustanovitev Prekmurske brigade.

Na predlog tovarišice Ate-ne je bil izvoljen nov odbor, ki bo dve partizanski enoti – Prekmursko četo in Prekmursko brigado – vodil v prihodnje pod predsedstvom Maksa Šiška. So pa borci z zavzetostjo poslušali tudi pismo, ki jim ga je poslal general Lado Ambrožič-Novljan, ki je pred 45 leti bil pobudnik za ustanovitev Prekmurske brigade. Sam se slovesnosti v Beltincih zaradi zdravstvenega stanja ni mogel udeležiti.

Besedilo in slike Filip Matko

na Slovenskem 11. avgusta 1942 ukinjene (prepovedane) proletarske udarne enote in proletarska zastava s srpom in klavdivom. Odtlej je bilo uveljavljeno načelo, da je zastava udarnih brigad taka slovenska zastava, kakršno so nosile druge slovenske partizanske enote, politični komisarji pa so se ločevali od komandirjev in komandantov po črkah OF na sredini rdeče zvezde, ne pa tako kakor drugod po Jugoslaviji, kjer so imeli v zvezdi srp in klavdivo. Odveč je poudarjati, da je prav narodna vojska največji izraz nacionalne suverenosti.

Vsak, ki mu je kaj do uveljavitve slovenske suverenosti, bi moral upoštevati kontinuiteto v razvoju državnosti slovenskega naroda, ki je od začetka na kočevskem zboru do dandanes povezana z rdečo peterokrako zvezdo. Slovenci druge državnosti razen te, katere simbol je zastava z rdečo zvezdo, nimamo. Samo pod tem simbolom OF smo si ustvarili lastno vojsko med NOB, si izborili svoj parlament in vlado, imeli pa smo tudi avtonomno gospodarstvo s tiskanjem lastnega denarja, da ne naštevamo še drugih državnostnih značilnosti, na primer izvirno razvitega zdravstva, partizanskega sodstva, šolstva, kulture in umetnosti. Brez dvoma bi se moral vsak pameten politik zavedati, kakšnega nepreceljivega pomena je vsa ta moralna in pravna dediščina Osvobodilne fronte, na katero bi se morali naši predstavniki sklicevati v boju za slovensko suverenost.

2. Simbol v obliki stiliziranega Triglava na valovih morja pa je tako in tako izvirno slovenski. Čeprav ga je uvedla šele OF, je bil narodni simbol že od prej, zlasti med narodnostnimi boji proti nemštvu.

S tem je zavzemanje našega društva za ohranitev dediščine Osvobodilne fronte v državnih simbolih republike Slovenije utemeljeno. Pričakujemo, da ga bo ste državni in skupščinski organi upoštevali.

Z najlepšimi pozdravi.

Namestnik predsednika: Tone Kebe
Predsednik nadzornega odbora: Lado Ambrožič-Novljan

Filip Matko

Franci Strle

S poti po Črni gori

Cetinje, mesto preteklosti

Črna gora je bila 3. in 4. julija gostiteljica 20. jubilejnega srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Tako kot na dosedanjih devetnajstih srečanjih, so delegacije republik in pokrajin obiskale posamezne črnogorske občine. Delegacije republik in pokrajin so bile različno velike, zato nekatere niso mogle obiskati samo ene občine. Po drugi strani je v Črni gori malo občin, zato so nekatere gostile več skupin delegatov iz različnih delegacij.

Delegacija ZRVS Slovenije, ki je štela 39 članov (srbska jih je imela 220), je obiskala občino Cetinje. Tam si je ogledala znamenitosti, s katerimi se tamkajšnji prebivalci lahko pohvalijo vsakemu obiskovalcu. V nekaj urnem bivanju na Cetinju so si slovenski rezervni vojaški starešine lahko ogledali le nekatere. To so bile znamenite Biljarda, Kraljevski dvor, kjer je Državni muzej, cetinjski samostan in cerkev na Cipuru z ostanki samostana Crnojevičev in v katero so lani prenesli posmrtno ostanke kralja Nikole in njegove žene Milene.

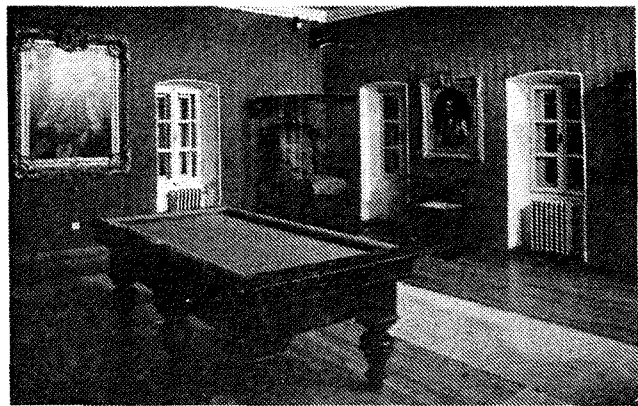
Biljarda

Zgradil jo je znameniti črnogorski vladika Petar II. Petrović Njegoš leta 1838 ob izdatni ruski denarni pomoči. Za gradnjo se je odločil zato, ker v cetinjskem samostanu ni bilo več prostora za vse državne ustanove. Ime je dobila po biljardu, ki je bil priljubljena Njegoševa igra. Z Dunaja si je naročil mizo za to igro in pravijo, da je bila to prva miza za biljard na Balkanu.

Zgradba je enonadstropna, podolgovata in kamnita z ograjenim dvoriščem in štirimi masivnimi krožnimi stolpi na vogalih. Na dvorišču so vodnjaki, tako da ima zgradba vse značilnosti utrjenega dvorca.

Biljarda je očarala številne politike, znastvenike in umetnike, ki so obiskali Njegoša. Za svoje osebne potrebe je Njegoš uporabljal samo del zgradbe, največji del prostorov pa so uporabljali senat, perjaniki (Njegoševa telesna straža) in drugi državni orga-

stem času pa je igral biljard. Biljarda je v prejšnjem in tem stoletju doživela več radikalnih prezidav. Leta 1951, ob stoletnici smrti Petra II.

Njegoševa biljardna miza

Petrovića Njegoša, so Biljardo popolnoma obnovili in ji vrnili prvotno obliko. Današnja muzejska postavitve v Biljardi pa je povsem posvečena Njegošu.

Dvorec kralja Nikole

Nedaleč stran od Biljarda je leta 1867 knez Nikola zgradil novo rezidenco, ki jo je ljudstvo imenovalo Palac. V primerjavi s temačno in neudobno Biljardo, je bil novi dvorec svetel in prostran ter prilagojen družinskemu in vladarskemu življenju.

Svojo sedanjo podobo je dobil dvorec leta 1910, ko so v Črni gori slavili petdeseto obletnico vladanja kneza Nikole. Takrat so ga razglasili tudi za kralja, Črna gora pa je postala kraljevina.

Leta 1926 so v dvorcu kralja Nikole odprli Državni muzej. Čeprav so v njegove zbirke vključili pomembne kul-

Nikole, s poudarkom na dvorcu kot politični ustanovi, ki je nastala na določeni stopnji državnega razvoja.

Med številnim muzejskim gradivom še posebej izstopa zbirka, ki obravnava črnogorsko vojaško zgodovino in je enkratna kolekcija vojnih trofejev. Poleg zbirke turškega orožja, ki so ga Črnogorci vzeli nasprotniku, je v muzeju lepo število orožja, ki so ga črnogorski vladarji in drugi

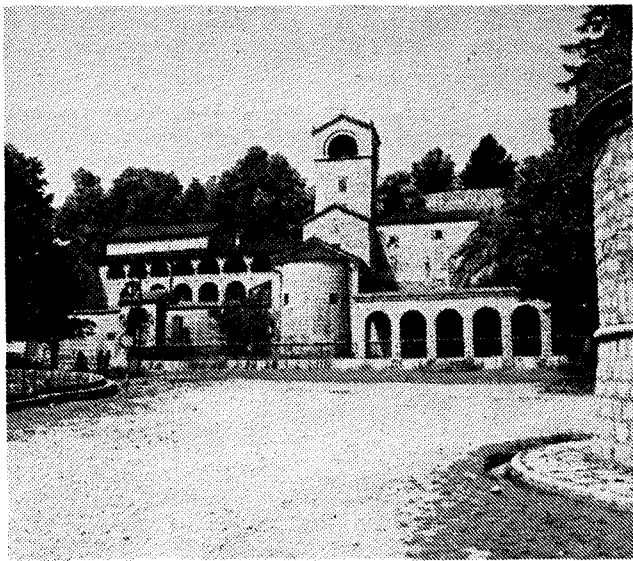
metropolitov, ampak tudi gmotno bistvo starega samostana, ki je stal na Cipuru. To je naredil tako, da je pri gradnji novega uporabljal kamnite ostanke starega samostana. Vse do leta 1838 je bil cetinjski samostan črnogorsko politično in duhovno središče.

Danes je v cetinjskem samostanu redko bogat muzej cerkvene umetnosti, v njem pa so tudi nekateri predmeti, ki imajo povsem zgodovinski pomen, kar spet govori o svojevrstni usodi Črnogorcev in njihovih vladik, ki so bili hkrati državniki, bojovníki in duhovniki.

Njegošev mavzolej na Lovčenu

Prav gotovo ne bi bil obisk na Cetinju pravi, če ne bi obiskali tudi Lovčena in Njegoševega mavzoleja na njem.

Še za življenja si je Petar II. Petrović Njegoš zgradil na Jezerskem vrhu na Lovčenu skromno kapelico za svoje večno počivališče. Tri leta po njegovi smrti leta 1854 so njegove posmrtno ostanke prenesli iz cetinjskega samostana v kapelico. Med prvo svetovno vojno so avstroogrski oku-

Cetinjski samostan

Posebno mesto pa imajo trofejne zastave iz številnih črnogorsko-turških bitk, ki imajo posebno vrednost, saj so jih zaplenili v boju za življenje in smrt. Od konca 18. stoletja ni minila nobena vojna ali večja bitka, v kateri ne bi zaplenili turških zastav. Najbolj dragocene so prinesli na Cetinje, kjer so jih hranili kot pomembne vojne trofeje. Današnja zbirka je ena najbolj bogatih te vrste v Evropi, v njej pa je 44 turških zastav.

Zanimiva je tudi numizmatična zbirka, v kateri je novejši črnogorski denar. Vse do leta 1906 so Črnogorci uporabljali avstroogrski denar, tega leta pa so začeli izdajati svojega, ki se je imenoval perper, manjša enota je bila para.

Cetinjski samostan

Vladika Danilo Petrović je leta 1701 zgradil novi cetinjski samostan. Zgradil pa ga je tam, kjer je bil dvorec Ivana Crnojevića. Vladika Danilo se je trudil, da bi novemu samostanu vdihnil, ne samo prosvetlenski duh zetskih

patorji Njegoševe kosti spet prenesli nazaj v cetinjski samostan, kralj Aleksander Karađorđević jih je dal znova prenesti na Lovčen.

Ob stoletnici Njegoševe smrti leta 1951 so sklenili, da mu bodo na Lovčenu zgradili mavzolej po ideji Ivana Meštrovića. Do njega vodi 461 stopnic in večina jih je v tunelu. Stopnice se končajo na kamniti terasi, po kateri se pride v predverje mavzoleja, kjer je vodnjak. Vhod v kapelo simbolično varujeta dve monumentalni kariatidi, ki predstavljata stilizirani Črnogorki. V kapeli je grandiozna sedeča figura Njegoša – misleca z odprto knjigo na kolenih in orlom nad glavo. Strop je obložen s pozlačenim mozaikom, za katerega so porabili 17 kg zlata in ga je podarila italijanska vlada. Po prehodu se pride do kripe z Njegoševim grobom. Na preprosti plošči sta ob imenu vklesana tudi simbola verske in posvetne oblasti – križ in črnogorski grb.

Gradnja mavzoleja je bila zahtevna, saj je samo Njego-

šev kip težak dobrih 28 ton, skupaj s podstavkom pa kar 32 ton. Na vrh Lovčena so ga potegnili po posebnih tračnicah in z zelo močnimi elektromotorji. Malokdo, razen graditeljev, je verjel v uspešnost tega dela, saj na svetu ni bilo zavarovalnice, ki bi hotela vse skupaj zavarovati.

Obisk v Košuti

Kot je že v navadi na takšnih srečanjih, so si slovenski

so namreč usmerili proti Sloveniji, kjer je dva dni prej skupščina sprejela Deklaracijo o suverenosti. Govorci pa niso dobili odmeva v zbranih ljudeh – po napovedih naj bi se jih zbralo od 30 do 40 tisoč – prišlo pa jih je manj kot 5 tisoč, zato je v nadaljevanju proslava potekala v normalnih okvirih. Povedati pa je treba tudi, da so imeli organizatorji pripravljeno izjavo proti Deklaraciji, ki naj bi jo prebrali na proslavi, vendar so jo na vztrajno naspraoto-

Kip sedečega Njegoša s knjigo na kolenih in orlom nad glavo v mavzoleju na Lovčenu.

rezervni vojaški starešine ogledali tudi eno izmed podjetij v Cetinju. To je bila tovarna obutve Košuta. Bežen ogled proizvodnih prostorov in kratek klepet z delavkami in delavci. Povedali so, da imajo približno 1900 dinarjev plače. Vprašali smo se, kako lahko živijo s takšno plačo, ki pa so cene v trgovinah skoraj tako visoke kot pri nas v Sloveniji. Kot je dejala ena izmed delavk, se ne boji, če se bo podražil benzin, sprašuje pa se, kaj bo, če se bosta podražila kruh in mleko.

V Nikšiću

Osrednja proslava ob 20. srečanju rezervnih vojaških starešin je bila v Nikšiću in je

vanje slovenskih delegatov v predsedstvu zvezne konference ZRVS, umaknili.

Delegatom iz Slovenije, pa tudi marsikomu drugemu se je vse skupaj zdelo skrajno žaljivo. Zveza rezervnih vojaških starešin se je odločila, da bo nadstrankarska organizacija in takšen naj bi bil tudi njen program dela. Toda kaže, da so besede eno, dejanja pa drugo. Upamo, da bo vodstvo ZRVS Slovenije protestirala zaradi govorov, saj je povsem jasno, da so nekateri poskušali izrabiti to srečanje za propagiranje svoje dnevne politike.

Za bivanje v Črni gori lahko torej rečemo, da je bilo prijetno in sprejem prisrčen, temno senco nanj pa je vrgla sklepna slovesnost. Seveda

Spalnica kralja Nikole v kraljevem dvorcu

ni. Najboljše sobe pa so bile rezervirane za vidnejše goste. Biljardo povezujejo predvsem z Njegoševim življenjem in delom. V njej so nastala njegova nesmrtna pesniška dela, v njej je upravljal za državo, sprejemal takratne najpomembnejše politike in najvidnejše umetnike, v pro-

turno-zgodovinske zbirke starih črnogorskih muzejev, je njegova stalne postavitev pomenila predvsem rekonstrukcijo črnogorske vladarske rezidence. V šestih desetletjih se ni bistveno odstopilo od te zasnove. Zato je v zadnjih letih dozorela ideja, da bi postal spominski muzej kralja

Cerkev na Cipuru, kjer so zdaj posmrtni ostanki kralja Nikole

pustila vsem delegatom iz Slovenije grenak priokus. Zakaj? Nekateri so jo namreč hoteli spremeniti v miting, kakršne poznamo iz obdobja »dogajanja naroda«. Svoj srd

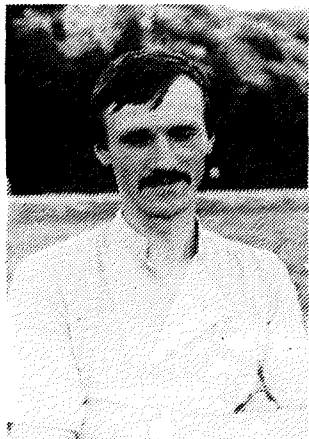
pa za to niso nič krivi gostitelji iz Cetinja, temveč tisti iz republike in zveze, ki si po svoje razlagajo sedanje stanje pri nas.

Bojan Kuntarić

Prisrčen sprejem

Po končani osrednji prireditvi, ki je bila v Nikšiću, smo nekatere člane slovenske delegacije, ki se je udeležila 20. srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije povpračali o njihovih vtisih.

»Z obiskom v Črni gori sem zelo zadovoljen,« je dejal **Zoran Vobič** iz Maribora. »Sprejem je bil zelo prisrčen,

Zoran Vobič

pogovori pa odkritosrčni. Mislim pa, da bi morali poiskati nov smisel teh srečanj, saj sam v sedanjih oblikah, ne vidim. Sem za združenje rezervnih vojaških starešin, toda z neko konkretno vsebino. Še enkrat poudarjam, da so se naši gostitelji iz Cetinja zelo potrudili in v uradnem delu srečanja nisem čutil vseh nasprotij med Slovenijo in drugimi republikami. Toda v naključnih srečanjih na ulici, ti sogovorniki dajo vedeti, kaj si mislijo o nas. Na osrednji proslavi so me določene stvari ganile, nekaj pa je bilo tudi takšnih, ki ne sodijo nanjo. Predvsem mislim s tem dnevno politiko in to me je razočaralo.«

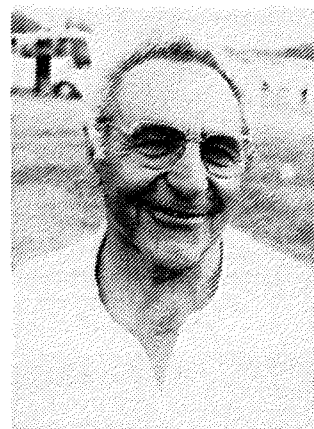
Matjaž Piškur

Marija Piškur iz Trbovelj: »Mislim, da s tem srečanjem nadaljujemo tradicijo in v okviru tega je zelo težko karkoli spreminjati. Glede na spremembe v naši družbi pa bi se seveda moralo. Zdi se mi, da bomo lahko s sprejemom na Cetinju zelo zadovoljni. Tako ne smemo enačiti uradne politike neke republike z razpoloženjem ljudi, ki tam živijo. To se je videlo tako na Cetinju, kot na sami osrednji prireditvi v Nikšiću. Eno je uradni govor, drugo pa je obnašanje navadnih ljudi. Tu je velika razlika, kar mene osebno navdaja z optimizmom, da se bodo resnične demokratične spremembe zgodile tudi na jugu in ne samo na severozahodu Jugoslavije.«

»Sprejem je bil zelo prisrčen in z obiskom v Črni gori sem zelo zadovoljen,« poudarja **Joško Bojadijevski** iz Žalca. »Ljudje so zelo gostoljubni, prizadeli pa so me ne-

kateri govori na osrednji prireditvi. Govorci so sicer veliki govorili, niso pa povedali nič novega. Pa ne samo to, ampak so nekatere zadeve predstavili povsem drugače, kot so v resnici. Nekaterim je težko priznati, da se stvari spreminjajo. Ni mi všeč, da ne povedo resnice in da se držijo neke politike, ki je že doživela poraz. Sicer pa so bili ljudje zelo prijazni z nami. Velik vtis je na mene naredil obisk na Lovčenu, kjer smo si ogledali Njegošev mavzolej. Če zdaj premišljuje o tem, ga verjetno ne bi gradil tam. Pri nas v Jugoslaviji se moramo začeti zavedati, da ne živimo za včeraj, za preteklost, ampak za jutri, za prihodnost.«

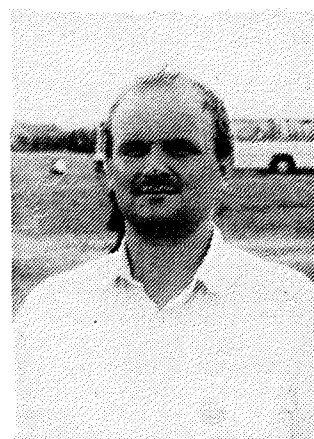
Drago Ficko iz Tržiča: »Sprejem in odnos ljudi na Cetinju je bil enkrat in primeren sedanjemu družbenemu in političnemu času. Tudi osrednja proslava v Nikšiću je bila v tehničnem smislu brez vsake pripombe. Druga stvar pa so bili nekateri govori. Predvsem tu mislim govor predsednika predsedstva Čr-

Joško Bojadijevski

ne gore in člana predsedstva Jugoslavije. Oba sta imela določen politični naboj, ki za ta trenutek ni bil primeren, še posebej zato, ker smo se odločili, da bo Zveza rezervnih vojaških starešin nadstrankarska organizacija. Na predsedstvu naše občinske organizacije ZRVS bom predlagal, da uradno protestiramo zaradi obeh govorov. Kljub temu, da so govorili politiki, menim, da takšni govori ne sodijo na takšne prireditve kot je osrednja proslava ob srečanju rezervnih stareših Jugoslavije.«

To so nam povedali naši sogovorniki. Prav gotovo se

Drago Ficko

lahko z njihovimi besedami strinjamo. Vprašanje je le, če se bodo s tem strinjali tisti, ki so jim očitki namenjeni. Dosedanje izkušnje nam govorijo, da jih bodo preprosto preslišali, toda koliko časa bodo to še lahko delali?

B. K.

Tu in tam smo – Slovenci

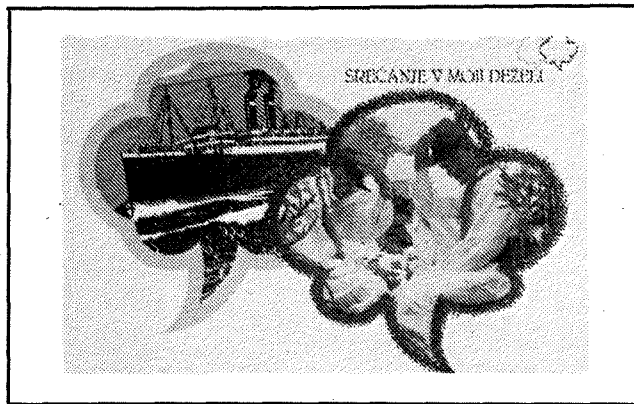
Srečanje v moji deželi – kako prijetno domače zveni ta naslov! In res je bilo prijetno. Naj opišem dogajanja. Najprej so **odprli razstavo, posvečeno 80-letnici** nedavno umrlega slovenskega glasbenega ustvarjalca in pedagoga **Antona Dermote**. Mož je kar 45 let prepeval v dunajski operi, pa ne le tam! Pel je tudi na koncertih, prepeval samospeve in različne pesmi. Bil je in ostal Slovenec, veliko je hodil na obiske v domovino, za katero je navdušen tudi svojo soprogo Avstrijko. Takoj po odprtju razstave o Dermoti, ki jo je pripravil slovenski filmski in gledališki muzej, **so se zbrali udeleženci prve likovniške kolonije za slovenske umetnike po svetu**. Kolonija je trajala teden dni, udeležili pa so se je ustvarjalci iz avstrijske Koroške, Nemčije, Švedske, Kanade, pa tudi domačin iz Dolenjskih Toplic. Ko je bilo kolonije konec, je bila v Zdraviliškem domu v Toplicah slovesnost, na katero je prišel tudi član predsedstva Socialistične federativne republike Jugoslavije, **dr. Janez Drnovšek**. Gostje slovesnosti so si lahko dela slikarjev in kiparjev ogledali. Ob tej priložnosti je vodja kolonije profesor Marijan Tršar pohvalil slikarje, češ, da so pridno delali in da so bili pripravljeni brez zavora posredovati svoja izkustva drugim sodelujočim slikarjem.

Istega dne, torej **29. junija** in z istimi gosti je bila v **Novem mestu otvoritev razstave** z naslovom **Slovenski likovni ustvarjalci po svetu**. Razstavljali so priznani starejši slovenski slikarji iz Argentine, Združenih držav Amerike, Kanade in Avstralije.

Tri dni po otvoritvi likovne kolonije so v **Ljubljani odprli razstavo slovenskih osnovnošolskih učbenikov iz prekomorskih dežel**. Kaj vse je bilo moč videti! Dela, ki jih še pred kratkim ne bi bilo mogoče uvoziti v Jugoslavijo. Zato pač, ker marsikateri učbenik obravnava to državo z neprijaznih stališč. Nič čudnega, nekateri učbeniki so nastajali v povojnih taboriščih za slovenske begunce v tujini, drugi so nastali kasneje, a tudi te so v glavnem oblikovali begunci iz Jugoslavije. Za mnoge učbenike te vrste je značilna preprostost izdelave. Nastajali so pač v izrednih razmerah in zato, kot je na primer zapisala Spomenka Hribar v ljubljanskem časopisu Delo, spominjajo na podobne učbenike, ki so nastajali v vojnem času, vendar tedaj v partizanskih založbah in tiskarnah. Bodi kakor koli, učbeniki so nadvse zanimivi, saj odražajo del slovenske nedavne in doslej širši javnosti pri nas neznane preteklosti, čeprav obravnava te tematike ni nekaj novega. O tem je že pisala revija Borec.

Tri dni po otvoritvi te razstave je bila tudi v Ljubljani, **slovenska poslovna konferenca, ki jo je organizirala Gospodarska zbornica Slovenije**. Poslovnežem slovenskega rodu iz tujine so ob tej priložnosti predstavili zakonodajo o vlaganjih tujega kapitala pa tudi nekatere projekte, ki jih slovensko gospodarstvo predlaga za sovlaganja. No ja, resnici na ljubo, kakih posebnih dogovorov si od konference še ne moremo obetati, saj še

vedno zakonodaja v Sloveniji in Jugoslaviji ni takšna, da bi privlačila tuji kapital. Kdor se je hotel med gosti Srečanja razveseliti, je prišel na **priredek, imenovano Gozdarska noč**. Videl je, kako so nekoč živeli in delali gozdarji in si privoščili dobro kapljico pa tudi kaj posebnega, gozdarskega za pod zob. Drugega julija so si lahko obiskovalci ogledali **delo in življenje znane izseljenke Ane Praček-Krasne**. Tedaj so namreč odprli razstavo, ki so jo podnaslovili **Življenje in delo**

v dveh domovinah. Ana Praček-Krasna je svojih prvih dvajset in nekaj več kot petnajst poslednjih let preživela na rodnem Primorskem. Vmes pa je bilo veliko aktivističnega dela med Slovenci v ZDA, bil je boj za preživetje in veliko pisanja v razne časopise, bilo je pisanje pesmi. Ana Praček je bila tudi radijska delavka, saj je govorila po radiu Glas Amerike Slovincem v Evropi, ko so ti ječali pod jarmom fašizma in nacizma. Bila je časopisna

urednica in tudi lastnica časopisa. Da je bila res pomembna za Slovenijo in tudi Ameriko, se vidi po tem, da je **razstavo o njej odprl minister za Slovence po svetu dr. Janez Dular**.

Svojevrstno doživetje je bil literarni večer slovenskih pisateljev, pesnikov in mislecev iz zamejstva in slovenske svetovne diaspore. Večer je bil v prostorih Društva slovenskih pisateljev, sodelovali pa so ustvarjalci iz Nemčije, Avstrije, Italije, Kanade in Av-

stralije, o Slovencih v Avstraliji, njihovi medsebojni ter povezavi z domovino, o Slovencih v Argentini, posebej o politični emigraciji, o besedni ustvarjalnosti Slovencev v zdomstvu, o ohranjanju slovenske nacionalne identitete, govorili so o Slovencih v ZDA (posebej v Clevelandu), v Kanadi, Evropi, in še o čem. Med govorci je bil slovenski minister za mednarodno sodelovanje, dr. Dimitrij Rupel. Simpozij sta pripravila Slovensko geografsko in Slovensko sociološko društvo, za tehnično izvedbo pa je poskrbela Slovenska izseljenska matica.

Proti koncu Srečanja v moji deželi, 6. julija, so v večernih urah prepevali zbori v cerkvi Sv. Ane v Dolenjskih Toplicah. Naslednji dan, 7. julija, je bila sklepna prireditev celotnega Srečanja. Najprej je ob 11. uri dopoldne maševal slovenski metropolit in ljubljanski nadškof dr. Alojz Šuštar, nato so nastopile razne kulturne skupine, tudi slovenske iz tujine, pozno popoldne pa se je začelo družabno srečanje. Trajalo je v zadnje nočne trenutke pa tudi čez. Izseljenci so si imeli pač veliko povedati, pa tudi domačini so z veseljem kramljali z njimi. Srečevali so se stari znanci, vzpostavljala nova prijateljstva. In še dobro je bilo – na razpolago so bile namreč slovenske narodne jedi in slovensko vino – cviček. No ja, kdor je hotel, je lahko dobil tudi kaj drugega.

Srečanja je bilo konec, naj živi Srečanje v letu 1991!

Jurij Holy

ČGP DELO

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p.p. 29

Telefon: (061) 315-366

Telex: 31291 yz dtlj

Predstavnštva: Beograd

Rijeka

Split

Družbeno podjetje tiskarna Delo

Družbeno podjetje Delo – Tisk časopisov in revij

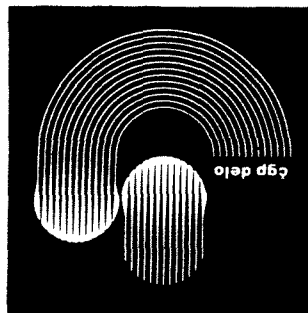
v ustanavljanju

Dejavnost:

– stavljenje, izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klisejev
– tisk časopisov in revij – eno in večbarvno
– tisk knjig, monografij, turistične in industrijske propagande,
– prospektov, katalogov, plakatov ...
– tisk merkanila
– grafična dodelava – vezava knjig
– kooperacije

Vrhunska kvaliteta, kratki roki, konkurenčne cene

Dobitniki Krilatega leva za najboljši grafični izdelek

Izredno zanimivo in poučno

Knjiga o reki Reki–Timavu

O podobi zgodovine in ekologije te kraške reke je nastala pri tržaški založbi Edizioni B&MM Fachin imenitna knjiga, ki jo je letos v prevodu izdala tudi Mladinska knjiga v Ljubljani. Slovensko izdajo je uredila Irena Trenc-Frelj, prevedel pa iz italijanske Jože Stabej. Tako si lahko slovenski bralec privoščiti zanimivo »popotovanje« po reki Reki, tej tako skrivnostni, pa tako ekološko ogroženi vodi, ki se »izpoje« v svojem zadnjem toku v morje na italijanski strani. Med desetimi avtorji so tudi slovenski: Borut Uršič, Mojca Uršič, France Habe in France Leben.

Knjiga obsega 355 strani in je opremljena s fotografijami, risbami ter grafikami. Cena zanjo je pravzaprav kar zasoljena, saj stane 620 dinarjev, vendar pa je, resnici na ljubo, tega denarja tudi vredna. Popelje nas namreč v delček Slovenije in Italije, ki je sicer znan, pa vendar nam ponudi vrsto zanimivosti, o katerih večina med nami doslej ni vedela kaj dosti.

Nočemo vam sugerirati, da jo kupite, vsekakor pa bi vas radi opozorili nanjo, da jo ob priložnosti vsaj vzamete v roke. Je pa tudi primerno darilo za različne priložnosti.

Tokrat vam za pokušino ponatiskujemo le nekaj uvodnega uvajanja v knjigo.

V bujnem sijaju mešanega listnatega gozda ob vznožju Snežnika, v prepletu stoletnih korenin in velikih gmot plastastega peščenjaka izvira na več mestih Kraška Reka, ena najbolj nenavadnih rek, kar jih lahko občudujemo na kraškem ozemlju ob jugoslovansko-italijanski meji in v tržaškem zaledju. Po kakšnih petdesetih kilometrih vodnega toka ta reka, bogatejša zaradi številnih pritokov, nepričakovano izginja, s truščem strmoglavlja v mogočne Škocjanske jame, potem pa se po desetinah kilometrov spet prikaže niže spodaj kot Timav, prav blizu morja pri Devinu, nekaj metrov od gotške apside cerkve v Štivanu, ki ni slučajno posvečena Krstniku iz Jordana. Na kraju teh ponovnih izvirov je pred več stoletji stal eden prvih benediktinskih samostanov v današnji zgornji Italiji, še prej, v rimskih časih, pa svetišče s posvetilom Spes Augusta. Res so vse to področje že v starih časih poznali po izredno lepi krajini. Tam je bilo rečno pristanišče, ki ga gotovo ni mogoče primerjati z bližnjim oglejskim, vendar je imelo dobro zvezo po trgovski poti, ki se je tam cepila na dve, da je peljala v daljno Panonijo in bolj na jug proti Istri, z vito Flavio. Nedaleč so bili termalni vrelci, ki jih omenja Plinij starejši in so jih dobro poznali sestavljalci tistega sijajnega kartografskega dokumenta, imenovanega Tabula Peutingeriana. Ko se Vergil v znanem odlomku iz Eneide spominja starega izročila o potovanju Antenora in Eneasa, ki so se po propadu Troje odpravili proti poznejši Padovi (Patavium), z nenavadno učinkovitimi verzi opisuje prizor, kako se reka v devetih peneh se ustji (toliko jih je bilo takrat) izliva v morje:

Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sinus atque intima tutus
regna Liburnorum et fontem superare Timavi,
unde per ora novem vasto cum murmure montis
it mare prorupit et pelago premit arva sonanti.
(Eneida I, 242-246)

Dejansko je imel Timav dolgo časa vlogo skrajne vzhodne meje med rimskim svetom in še ne podjarmljenimi ilirskimi plemeni, zato je razumljivo, da si ga je prilastila mitična misel in to njegovo »mejno vlogo« prelila v legende. Grk Apolonij Rodoški je na primer postavil v to okolje pripetljaj v svojem epu Argonautika, kjer pripoveduje, kako se je Jazonu in drugim junaškim tovarišem, ki so se polastili zlatega runa, spravljene v svetem gozdu, posve-

Shema izvira tretjega rokava izliva Timava. V nasprotju z domnevo o tokovih, kanaliziranih po rovu, se tukaj kaže drugačno prepričanje, in sicer o »vzpenjajoči se« vodi po razčlenjenih sistemih številnih rogov (po E. Boeganu iz 1938).

čenem Aresu, na begu iz Kolhide posrečilo oddaljiti od Crnega morja tako, da so krenili proti toku po delti Histra, današnje Donave, in prodrali vedno dlje v notranjost, dokler niso nepričakovano našli na prelivi, in sicer ravno Timav, ki jih je pripeljal na varno, na naj-severnejšo točko v Jadranu.

Vendar ni bila zgodovinska resničnost nič manj legendarna. Na bregovih te mitične reke so se dogajale pomembne vojaške reči. Tit Livij pripoveduje, da je Avlij Manli Vulsio leta 178 pred n. št. krenil s področja izvirov na bojni pohod proti Histrom in je to ljudstvo podleglo; dobrega pol tisočletja pozneje (401 n. št.) so čez to mejo vdrl Alarihovi Zahodni Goti in premagali vojskovodjo Stilaha, ki je bil potem ubit v Raveni, prodrli v Oglej in ga lo, ki je ugasnilo šele v naših dneh.

Fevdalna ureditev je zapustila na reškem področju še druge razdejalce z ognjem in mečem, s čimer so sprožili propad carstva. V srednjem veku so bile pogoste praske v dolini Reke, ki so jo imeli za prehod in prevoz, ker so uporabljali, kar je še ostalo od rimske ceste, ki je peljala iz Bazovice. Tako so nastali mogočni gradovi Gotnik, Jablanica, Bistrica, Prem, Turn–Radelseck, Ravne, Školj, močno so se razvili vodni mlini, tako da je nastalo izročil-

očitne sledove. Veliko starih cerkvic, raztresenih ob toku Reke, še danes razkriva njeno zgradbo, nekatere freske – na primer v cerkvi svete Helene v Gradišču – spominjajo nanjo z neposrednostjo svojega duha. V 19. stoletju so začeli sistematično raziskovati podzemski tok.

Pogumni možje kot Hanke, Müller, Schmidt, Svetina, Lindner in mnogi drugi, katerih imena so se izgubila, so tvegali življenje, da bi spoznali skrivnost te reke, o kateri se je zdelo, da se neskončno vije po velikanskih meandrih v Škocjanskih jamah. Tako je skrita Kraška Reka postala eden naj-jočarljivejših problemov pod-

pod visokim pokroviteljstvom Unesca.

Silovita lepota tega kraja, povezana z zgodovinsko in naravno izjemnostjo kraške reke, je resnično klicala po skrbstvu na mednarodni ravni.

Rastlinstvo in živalstvo sta se ohranili v številnih in pestrih oblikah, med katerimi prevladujejo hidrofilne in jamske vrste.

Tisoči obiskovalcev občudujejo prizore v podzemlju te kraške reke. Voda in tema, živo grgranje svežega elementa, povezano s pomanjkanjem svetlobe in mirom razsežnih podzemskih prostranstev... povrh pa še skrivnost »senčnega pasu«, tiste popkovine med Škocjanom in Štivanom: edinstveni, veličastni sistem, ki se rojeva pod Snežnikom, utripa v zdaj silovitih, zdaj neopaznih ritmičnih ob menjavanju polnih strug in sušnih obdobjih, ne nosi s sabo samo vode, ki jo vsrkava iz kraške zemlje, ampak tudi obsežno, zdaj že več kakor tisočletno zgodovino.

Ta knjiga, ki je sad povezane dela italijanskih in slovenskih strokovnjakov ter več kakor dveh let fotografiranja, želi temeljito prikazati to naravno dediščino.

V prvem delu vidimo rečno krajino, ko spremljamo Kraško Reko – Timav od izvirov pri Ilirski Bistrici po srednjem toku, skozi Škocjan in okolico do ponovnih izvirov pri Devinu; v drugem delu pa se podrobno zadržimo pri raznih zgodovinskih in naravoslovnih prikazih, ki so jih samostojno prispevali Giuseppe Cuscito, Enrico Halupca, Luigi Foscan, Borut in Mojca Uršič, Fabio Forti, France Habe, Sergio Dolce in Fabio Stoch ter France Leben.

Sledi register krajevnih imen, ki se pojavljajo v knjigi, urejenih po abecedi v italijanski in slovenščini tako da jih bomo lažje spoznali, kjer bo potrebno.

Prepričani, da smo opravili koristno delo, želimo vsem prijetno branje in priložnost, da bi osebno obiskali kraje, opisane v tej knjigi.

Nedavna odkritja spreminjajo svet

Holografija in njena raba

To je bolj podobno čarovniji

Na razstavi »Meroslovje na Slovenskem«, o kateri smo že pisali in ki je bila v kulturno-informacijskem centru Križanke, smo želeli pokazati dragocen, star rimski prstan iz tretjega stoletja, ki so ga našli na Igu pri Ljubljani. Muzejski delavci pa so ocenili, da je preveč tvegano prstan razstaviti, čeprav je bila razstava na več načinov zavarovana.

Zato smo se odločili, in napravili hologram prstana. Na ta način je bil prstan, oziroma njegova verna trodimenzionalna podoba na razstavi, original pa istočasno varno deponiran v trezorjih Narodnega muzeja.

Prstan si je bilo mogoče ogledati od strani, od zgoraj in od spodaj, pri tem je bil ustvarjena iluzija, da je prstan postavljen pred holografsko ploščo.

Kaj je pravzaprav holografija?

Beseda holografija ima izgovor v grških besedah »holos«, ki pomeni celoten, popoln, celovit in »grafos«, kar pomeni oris, opis, zapis. Holografija torej pomeni celotno, verno podobo nekega objekta ali predmeta. Moramo pa poudariti, da holografija nima prav nič skupnega s fotografijo.

In kako nastane holografski zapis nekega objekta?

Natančna fizikalna razlaga bi nas pri tem kratkem zapisu odvedla predaleč in v težko razumljivo izrazoslovje. Zato bo dovolj povedati, da je treba predmet, ki naj bo holografiran, osvetliti od več strani s posebno urejenim, koherentnim svetlobnim snopom. Ta svetlobni snop se imenuje laserski žarek. Potrebno osvetlitev predmeta dosežemo s preračunanim sistemom zrcal. Od predmeta odbito svetlobno valovanje ujamejo na stekleno ploščo, premazano s posebno emulzijo, vendar brez vsakih objektov ali drugih optičnih naprav. Plošča zabeleži svetlobno valovanje od predmeta odbitih koherentnih žarkov v prostoru, kjer se predmet nahaja.

Pri snemanju holograma mora biti prostor v celoti izoliran pred dnevno svetlobo, torej stoprocentno zatemnjen. Objekt ali predmet, ki ga holografiramo mora biti zavarovan pred vsakimi, tudi najmanjšimi vibracijami. To je povezano z lastnostmi laserskega žarka in registracijo odbite laserske svetlobe na plošči. Vibracije predmeta odpravimo največkrat tako, da postavimo predmet na po-

Zdravnikovi zapisi

Motnje v ravnesju telesne vode

Ravnovesje vode v telesu vzdržujemo s primernim vnašanjem vode v telo in z njenim izločanjem. Vodo, ne glede na to, ali smo jo popili ali použili s hrano ali pa je nastala kot produkt presnove organizma, izločamo skozi ledvice (sečevod in mehur), z blatom, skozi kožo in pljuča.

Govorili smo že o tem, da to življenjsko tekočino v telesu zadržujemo soli, medtem ko pomanjkanje ali preobilica vode v telesu povzroča določene spremembe – od volumna celičnega ter izvenskega prostora do drugih neskladij. Kot odgovor na spremembo volumna pa se pojavijo kompenzacijski mehanizmi. Glavni regulator volumna telesne vode je hormon aldosteron, pri tem je pa pomembna regulacija hitrosti pretakanja krvi skozi sistem filtrov krvi v ledvicah. Poprečna količina vode, ki jo rabi odraslo človeško telo, je od 0,8 do 1,3 litra na dan. Normalno odrasel človek, ki se normalno hrani, potrebuje 0,5 do 0,6 litra vode samo za pravilno filtriranje skozi ledvice, medtem ko se preostali del tekočine potroši pri dihanju in ob potenju – skozi kožo. Treba je vedeti, da vsi izgubljeni deli tekočine največkrat pomenijo prav zgoraj omenjeno izparelo vodo in v njej raztopljene soli. Seveda pa vse izgube vode niso vselej v enakem sorazmerju, zato moramo pri nadomeščanju tekočine poskrbeti za pravilni odstotek nadomestitve soli in vrste manjkajočih soli.

Dehidracija pomeni zmanjševanje količine vode v telesu in hkrati koncentracijo soli. To se dogaja v stanju nezvesti, ob nezmožnosti požiranja, ob očitnem pomanjkanju vode, ob prehitrem izločanju, ob bruhanju, kot spremeni pojav diareje, prav tako pa pride do izgube tekočine zaradi opeklin, obolenja ledvic, povečane propustnosti za vodo in ob krvavitvah. Vemo, da visoka telesna temperatura ali pa visoka temperatura okolja povzroča povečano izločanje vode skozi kožo in pljuča, zaradi česar postanemo hudo žejni. Poleg tega pa se pojavi nagubanoost kože, dobimo upadle oči, suha usta, znižan krvni pritisk, hitrejša bilo, in zmanjša se nam količina izločenega seča. V prav hudih primerih pride do popolne izsušitve, človek blede, doživi delirij in pade v nezavest. Zdravljenje v takšnih primerih pa pomeni – dodajanje tekočine. – vode z ali brez soli. Včasih je prav primeren rahlo osladkan čaj.

V poletnih mesecih moramo računati na vročine in tudi na morebitna znamenja, ki nam napovedujejo dehidracijo. Takšno stanje nam lahko napove že natančno opazovanje urina, ki v primeru pomanjkanja vode v telesu potemni. V takšnih primerih je uživanje alkohola še posebno neprimerno.

Dr. Danijel Brezic
(se bo nadaljevalo)

kot tvegano razstavljanje in s tem izpostavljanje originala.

Muzeji imajo dostikrat dragoceno eksponate, ki jih ni mogoče nadomestiti z nobenim denarjem. Tak eksponat pokažemo lahko publiki s hologramom brez vsakega tveganja, saj je original varno spravljene. Publika občuduje samo trodimenzionalno iluzijo, kot bi opazovala eksponat v vitrini.

V Meteorologiji je holografija neprecenljiva za precizno merjenje najmanjših deformacij. Primer take mini deformacije je na primer deformacija masivne porcelanske kavne skodelice, ko vanjo nalijemo kavo. Zaradi mase (teže) kave se bo seveda skodelica deformirala. Deformacije bodo sicer nepredstavljive majhne, vendar jih je mogoče s holografijo zaznati in tudi izmeriti vzdolž celotnega oboda kavne skodelice. Potrebno je posneti hologram skodelice pred in po nalitju kave. Če opazujemo združeno hologramo, vidimo na skodelici mrežo črt. Te črte so premo sorazmerne z deformacijo opazovanega dela skodelice.

Na enak način lahko izmerimo na primer tudi deformacijo zaradi toplotnih raztezov skodelice, če je bila nalita kava topla ali vroča.

Ni si torej težko predstavljati neprecenljive vrednosti in neslutnih praktičnih perspektiv sicer mladega, a izredno pomembnega odkritja človeškega duha, ki se imenuje holografija.

Martin Sever

Literarna uganka

Najkrajša bo. Kdo je napisal knjigo z naslovom Jelka? (Izšla je v zbirki Koroška pota, pri Delavski enotnosti leta 1988). Odgovorite lahko na (061) 327-780. Kot po navadi prvi pravilni odgovor prisluzi knjižno nagrado. **Pozdrav Bojana**

Marija Kos

Vsem koroškim partizanom sporočamo, da je umrla Ratihova mama, Marija Kos, kmetica iz Bistre pri Črni na Koroškem. S partizani je sodelovala od leta 1942, leta 1944 je postala aktivna borka. Umrla je februarja, stara komaj petinšestdeset let, pokopana je v Črni na Koroškem.

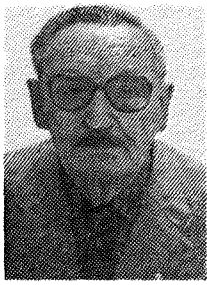
Boško Šiljegović

V začetku marca je v Beogradu umrl Boško Šiljegović, generalpolkovnik JLA v pokoju, narodni heroj in medvojni politični komisar brigade, divizije, korpusa in armade. Rojen je bil leta 1915 v Mirkovcu pri Bosanski Dubici. Pred drugo svetovno vojno je bil študent filozofije. Zaradi revolucionarnega delovanja in sodelovanja v stavki študentov je bil v drugi polovici leta 1939 izključen s fakultete v Skopju. Član KPJ je postal septembra leta 1940. V NOB se je vključil julija 1941, pred tem pa je sodeloval v pripravah na vstajo v Bosanski krajini in bil eden od organizatorjev vstaje na Kozari. Bil je prvi politični komisar 5. krajiške (kozarske) brigade, član okrožnega komiteja KPJ za Bosansko krajino, politični komisar 4. krajiške divizije in 8. korpusa (dalmatinskega) ter 4. armade JA od njene ustanovitve pa do konca vojne. Tudi po vojni je opravljal to dolžnost vse do imenovanja za načelnika Vojaško zgodovinskega inštituta JA (1947). Po opravljeni višji vojni akademiji je bil imenovan za glavnega urednika Vojne enciklopedije, načelnika politične uprave JLA, itd. Bil je tudi odposlanec na drugem zasedanju AVNOJ in zvezni ljudski poslanec. Za zasluge v predvojnem revolucionarnem gibanju, za udeležbo v številnih bojih v letih 1941–1945 ter za zasluge v povojni graditvi naše domovine je bil odlikovan s številnimi odlikovanji, med njimi z redom narodnega heroja in bil nosilec partizanske spomenice 1941.

Uršula Smole

Na Senovem smo se marca poslovili od partizanske mame Uršule Smole. Smoletova družina je živela v Grapi pod Oslico. Njihova domačija z mlinom je bila med NOB zatočišče aktivistom in borcev NOV. Uršula je bila obveščevalka.

Jože Podgoršek

Lani je umrl Jože Podgoršek, upokojenec iz Brežic. Rodil se je leta 1913 v Podgorju pri Pišcah. Vojna ga je zatekla v Sevnici. Povezal se je z rodoljubi. Ker je delal v trgovini je imel možnost, da je materialno podpiral NOG. Ko je bil izdan je pobegnil in se priključil Kozjanskemu, odredu in opravljal delo intendanta. Po vojni se je vključil v delo porušene domovine in sodeloval v vseh DPO. Prejel je več vojaških in civilnih odlikovanj.

Ciril Godec

Umrl je Ciril Godec, borec NOV, polkovnik v pokoju ter aktivist in družbenopolitični delavec. Rodil se je leta 1923 v Jevnici. Vsi njegovi so sodelovali v NOV, dva brata sta padla. Po odhodu Cirila v partizane je moral pred okupatorjem pobegniti v gozdove tudi njegova družina. Oče je umrl februarja 1943, mati pa je ostala sama s petimi otroki. Ciril je bil komandir reledne postaje TV-3, nato politkomisar specialne čete katera je imela nalogo na Dolenjsko spremljati novomobilizirance iz Stajerske, nazaj pa prinašati orožje za 4. operativno cono. Postavljen je bil za namestnika komandanta bataljona in namestnika komandanta Kamniško zasavskega odreda. Po končani oficirski šoli je bil komandant bataljona v Sercejevi brigadi. Po vojni je končal višjo vojaško akademijo. Leta 1973 se je upokojil in se preselil v Ljubljano, kjer je bil aktivni član v vseh družbenopolitičnih organizacijah. Pri okrožnem odboru aktivistov OF Litija je pomagal pri oblikovanju monografije litijskega okrožja.

Slavko Grobovšek

Lanskega septembra je v trinšestdesetem letu umrl na svojem domu v Kranju Slavko Grobovšek, borec 1. bataljona 3. brigade VDV ter aktivni družbenopolitični delavec v delovni organizaciji in na terenu.

Stane Taškar

Letos smo se poslovili od Staneta Taškara, člana ZB Rudnik. Rojen je bil leta 1921 v Rudniku. V delo NOG se je vključil leta 1941 in delal aktivno do konca vojne. Bil je izdan, zaprt in odpeljan v Dachau.

Franc Škof

Na novomeškem pokopališču smo se marca poslovili od Franca Škofa, aktivista CT od leta 1941, borca Belokranjske čete, Tomšičeve brigade, Zapadno-dolenjskega odreda, 15. brigade in intendanta 7. korpusa ter dolgoletnega sekretarja občinskega odbora ZZB NOV Novo mesto, predsednika krajevnega združenja ZB Center in znane družbenopolitičnega delavca. Za aktivno delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Jože Kavčič

Marca smo se na tolimskem pokopališču poslovili od Jožeta Kavčiča-Sentarja, iz Ljubljane, rojenega leta 1908. Že leta 1941 je začel sodelovati z NOB in februarja 1943 je bil aretiran in odpeljan v zapore v Italijo in Mauthausen, od koder se je vrnil januarja 1944 ter nadaljeval z aktivnim delom. Prejel je več odlikovanj.

Jožefa Večko

Marca smo se na Prevaljah poslovili od Jožefa Večko. Kljub mladosti je že spomladi 1943. leta začela sodelovati s partizani pod Uršljo goro. Bila je kurirka na terenu Kotelj in Uršlje gore. Odlikovana je bila z medaljo zaslug za narod.

Anton Pačnik

V devetinšestdesetem letu je zadnji dan lanskega leta umrl član borcevške organizacije Leše Anton Pačnik. Rojen je bil na Lokovici pri Soštanju. Leta 1943 je pričel organizirano sodelovati s partizani na domačem terenu kot obveščevalec in vodil partizanskih enot.

Alojzija Zalar

Na izanskem pokopališču smo se februarja poslovili od Alojzije Zalar, rojene Kranjc, po domače Suštarjeve mame iz Iške vasi. Rodila se je leta 1895 v Sevnici. Otroštvo je preživela doma na kmetiji, nato je služila po raznih krajih Slovenije. Leta 1925 sta z možem kupila v Iški vasi skromno hišo z nekaj zemlje. Mož je bil čevljar in tako sta se preživljala s svojimi petimi otroki. Leta 1942 je okupator požgal celo vas. Moža so odpeljali v internacijo na Rab od koder se ni vrnil, njeni trije sinovi pa so odšli v partizane. Marca 1944 so domobranci obkolili vas, aretirali so več družin med njimi tudi njo z dvema mladoletnima otrokoma in jih nameravali odpeljati v Kozlarjevo gošo. To so preprečili partizani, ki so napadli domobransko kolono. Po vojni si je zgradila nov dom.

Jožefa Murn

Rojena je bila leta 1923 na Raki pri Krškem. Ob okupaciji je bila preseljena v Slezijo. Domov se je vrnila avgusta 1945. leta. Od leta 1977 je živela na Kokrici pri Kranju, kjer je tudi pokopana.

Tine Mesojedec

V Kočevju smo se marca poslovili od Tineta Mesojedca, rojenega leta 1923 v Kočevju. Marca 1942 je vstopil v Kočevski odred in prvega maja je skupaj s hrvaškimi partizani sodeloval pri osvoboditvi Broda na Kolpi. Imel je čin kapetana prvega razreda. Za zasluge je prejel mnogo vojaških odlikovanj in družbenih priznanj.

Matija Žavbi

Na ljubljanskih Žalah smo se lani poslovili od Matije Žavbija, rojenega leta 1913 v Lesenu pri Kamniku. Izučil se je za čevljarja. Zaradi delovanja z OF je bil že leta 1942 aretiran in zaprt v sodnih zaporih v Ljubljani. Zaradi pomanjkanja dokazov je bil izpuščen in se ponovno vključil v organizirano delo OF do konca vojne. Po vojni je bil direktor čevljarke delavnice Trnovo v Ljubljani.

Marko Bojanič

Rojen je bil leta 1906 v Titogradu. Po končani gimnaziji se je vpisal v oficirsko šolo, katero je končal in služboval po raznih krajih Jugoslavije. Vojna vihra ga je zatekla v Mariboru. Pri Varaždinu je bil ujet in odpeljan v vojno ujetniško taborišče v Nemčijo. Povezal se je z naprednimi ljudmi in sodeloval pri sabotažah. Pobeg mu je uspel tik pred koncem vojne. Leta 1954 se je zaradi bolezni upokojil s činom podpolkovnika in živel v Brežicah.

Filip Jenko

Po hudi bolezni je januarja umrl Filip Jenko, ki se je rodil pred enainšestdesetimi leti v Pirničah. Po osnovni šoli je ostal doma in delal na kmetiji. Takoj po okupaciji se je vključil v delo OF, oktobra 1943 se je aktivno vključil v NOV. Nekaj časa je bil v Raški četi, nato v Vojkovi brigadi in nazadnje v Prekomorski brigadi.

Alojz Županc

Župančeva domačija v zaselku Ložce pod Bohorjem se je kmalu po okupaciji vključila v OF. Na tem terenu je Alojz uspešno deloval. Udeležil se je zbora aktivistov okrožja Kozje, ki je bilo avgusta 1944 v Srebrnem parku nad Ložcami, sodeloval pri gradnji bunkerja, v katerem je prežimoval okrajni odbor OF Senovo-Blanica, oskrboval člane Tehnike-France Prešeren, oskrboval bohorški bolnišnici v Traven lazu. Bil je večkrat odlikovan. Pokopan je na senovskem pokopališču.

Alojz Urbha

Prve dni januarja smo se borci in krajan na slavnem pokopališču poslovili od borca Alojza Urbha, rojenega leta 1928 v Trnju pri Pivki. Kot mladinec je sodeloval z OF na terenu, prenašal je pošto in razni material za potrebe NOG.

Nikola Pečanac

V enainšedemdesetem letu je v Ljubljani umrl nosilec partizanske spomenice 1941 Nikola Pečanac. Že julija 1941 je vstopil v III. Krajiško proletarsko brigado, kjer je bil komandir čete, kasneje pa komandant bataljona.

Iz združenja borcev NOV Črnomelj sporočajo, da so lani umrli njihovi člani:

Pavla Švajger, rojena leta 1903, Angelca Kvas, rojena leta 1915, Pepca Bastač, rojena leta 1902, Franc Zupančič, rojen leta 1921, Ana Prhne, rojena leta 1915, Janez Jakša, rojen leta 1920, Veko Fabjan, rojen leta 1920, Karel Zupančič, rojen leta 1922, Terezija Jelenič, rojena leta 1908, Matija Grguraš, rojen leta 1922, Pavle Gregorič, rojen leta 1925, Leopold Jerman, rojen leta 1914, Janko Geltar, rojen leta 1928, Janko Kobetič, rojen leta 1924, Janko Skubic, rojen leta 1913, Katarina Posedel, rojena leta 1903, Marija Belko, rojena leta 1907, Marija Kramarič, rojena leta 1901, Marija Bobič, rojena leta 1903, vsi iz Črnomlja. Stanko Weiss, rojen leta 1911 iz Vojne vasi, Jože Petrovčič, rojen leta 1901 iz Vranovičev, Terezija Zupanič, rojena leta 1899 iz Vranovičev, Jože Kure, rojen leta 1927 iz Svibnika, Anton Kapš, rojen leta 1903 iz Svibnika, Jože Petrovčič, rojen leta 1924 iz Kočevja pri Črnomlju.

Tudi krajevna organizacija ZB NOV Vodovodni stolp iz Kranja nam je poslala sporočilo o njenih umrlih članih:

Milovan Nikolič, rojen leta 1922, udeleženec NOV, Franc Lautar, rojen leta 1907, udeleženec NOV, Vinko Mali, rojen leta 1921, udeleženec NOV, Heda Zelenko, rojena leta 1911, udeleženka NOV, Stane Mršak, rojen leta 1924, udeleženec NOV, Lado Medvešček, rojen leta 1916, udeleženec NOV, Vincenc Noč, rojen leta 1929, udeleženec NOV, Jože Čufer, rojen leta 1922, udeleženec NOV, Avgust Hrvatin, rojen leta 1926, udeleženec NOV, Danilo Tičar, rojen leta 1920, taborišnik Dachaua, Matija Štenta, rojen leta 1915, udeleženec NOV, Anton Marčan, rojen leta 1921, udeleženec NOV, Franc Pavlin, rojen leta 1926, udeleženec NOV, Ivanka Kutin, rojena leta 1914, terenska sodelavka, Ivan Gabud, rojen leta 1938, vojaški invalid, Marija Kotar, rojena leta 1905, udeleženka NOV, zaprta in internirana v Dachau, Marija Levstek, rojena leta 1923, terenska sodelavka, Jožica Turšič, rojena leta 1914, terenska sodelavka, Anton Jakovac, rojen leta 1918, udeleženec NOV.

Združenje borcev NOV Jurklošter sporoča, da so lani umrli njeni člani:

Ivan Markl iz Polane, rojen leta 1911, borec Cankarjeve brigade, Ivan Šeško iz Jurkloštra, rojen leta 1926, kurir-obveščevalec Kozjanskega odreda, Jože Zemljak iz Lahov grabna, rojen leta 1903, aktivno in organizirano je deloval na področju Kozjanskega, Justina Vrečko iz Voluša, rojena leta 1902, članica preskrbovalnega odbora za preskrbo partizanskih bolnic, Angela Guček iz Jurkloštra, rojena leta 1902, članica OF in KNOO, Terezija Racman iz Marofa, rojena leta 1903, aktivistka OF, Neža Maček iz Lipnefa dola, rojena leta 1912, aktivistka OF, Jožefa Palčnik iz Polane, rojena leta 1902, aktivistka OF.

Krajevna organizacija ZB NOV Gorič pri Golniku sporoča, da so lani umrli njeni člani:

Lovrenc Debeljak, rojen leta 1899 z Golnika, Kristina Rakovec, rojena leta 1916 z Gorič, Peter Zaplotnik, rojen leta 1905 s Trstenika, Branka dr. Korac, rojen leta 1909 z Golnika, Marija Dolenc, rojena leta 1923 s Pangeršice, Marija Balantič, rojena leta 1914 z Golnika.

Iz združenja borcev NOV Duplica pri Kamniku sporočajo, da so umrli njihovi člani:

Katarina Jeran, rojena leta 1896 iz Šmarce pri Kamniku, sodelavka NOG, Alojz Romih, rojen leta 1912, borec 9. brigade 18. divizije.

V krajevni organizaciji ZB Hrušica so lani umrli člani:

Miro Zupan, rojen leta 1924, Alojz Bledič, rojen leta 1914, Stane Jug, rojen leta 1911 in Amalija Robič, rojena leta 1907.

Popravek

V 12. številki TV-15 (21. 6. 1990, drugi stolpec) je bil objavljen nekrolog za pokojnim Francem Rozmanom. Pravilno ime in priimek pa je FRANC ZORMAN. Vsem sorodnikom se iskreno opravičujemo.

Osrednja slovenska proslava Dneva borcev v Beltincih

Borci zaskrbljeni zaradi poskusov pozabe in potvarjanja resnice

Zbor Prekmurske čete in Prekmurske brigade ter aktivistov OF. Govor predsednika predsedstva Republike Slovenije Milana Kučana

Ob letošnjem dnevu borca je bila 4. julija v beltinskem parku v murskosoboški občini osrednja slovenska proslava, ki se je kot slavnostni govornik udeležil

Dolničar, predsednik RO ZZB NOV Slovenije, ki se je pred osrednjo slovesnostjo udeležil tudi zbora borcev Prekmurske čete in Prekmurske brigade.

predsednik predsedstva Republike Slovenije Milan Kučan. V njegovem spremstvu je bil tudi Ivan

V deževnem jutru so se v središču Beltincev v Prekmurju pričeli zbirati nekdanji borci Prekmur-

ske čete in Prekmurske brigade, ki so opravili svoj zbor. Zaradi dežja so se zbrali pol ure po sklicu pod streho športne slačilnice in kar po partizansko, pod vodstvom predsednice zbora dveh partizanskih enot, Ele Urih-Atene, korajžno opravili konferenco ter z enominutnim molkom počastili preminule soborce v zadnjih letih. Po razrešnici dosejanjem organom zbora so izvolili nov odbor dveh enot, ki ga bo v prihodnje vodil Maks Šiško iz

Vučje vasi v ljutomerski občini, poslušali pa so tudi pozdravno pismo, ki ga je poslal pobudnik ustanovitve Prekmurske brigade, general Lado Ambrožič-Novljan. Medtem so se razkadi deževni oblaki in ob enajstih se je pričela osrednja slovesnost na odru v beltinskem parku, kjer je vse borce pozdravil Štefan Šabjan, predsednik ZZB M. Sobota, ter pozval k mikrofonu slavnostnega govornika, rojaka iz Prekmurja, Milana Kučana, sedaj predsednika vseh Slovencev.

Govoru Milana Kučana je sledil bogat kulturni program domačih ljudskih umetnikov Beltinca in Gančana, do poznih večernih ur pa je v beltinskem parku odmevala domača in partizanska pesem na priložnostnem srečanju borcev in občanov.

Besedilo in slike: Filip Matko

Milan Kučan:

... Slovenski partizani, ki so stopili v svetovno zgodovino demokracije na strani velike antifašistične skupnosti narodov in držav, upravičeno prizadeto in zaskrbljeno doživljajo poskuse pozabe in še bolj potvarjanja in izkrivljanja tega obdobja naše in svetovne zgodovine. Razumljiva in vse podpre vredna je legitimna pravica borcev in njihove nadstrankarske organizacije, da se zoperstavljajo malicnemu in potvarjanju zgodovinskih dejstev, ki jih priznava tudi mednarodna skupnost že vseh minulih 45 let. Mimo tega in mimo borcev ali celo zoper nje ni mogoče nikakršna, tudi ne simbolna narodna umiritvev in sprava, nikakršno ravnanje, ki naj bi prispevalo k prenehanju nasprotij in odpravi posledic delitev, nastalih med vojno ter h krepitevi pogojev za življenje v miru, utemeljeno na medsebojnem razumevanju in napredku vseh državljanov republike Slovenije ne glede na njihovo nazorsko, politično ali versko opredelitev.

Odločna podpora stališčem RO ZZB NOV Slovenije o pomiritvi in spravi

Na slavnostni seji občinskega odbora ZZB NOV Radovljica, ki je bila v počastitev dneva borca in 45-letnice osvoboditve, 2. julija na Bledu, so udeleženci odločno podprli stališča izvršnega odbora RO ZZB NOV Slovenije, ki se tičejo pomiritve in sprave v Sloveniji. Že v uvodnem delu slavnostnega govora predsednika občinske organizacije NOV Slavka Staroverskega, je bilo poudarjeno, da vzlic vse bolj

opaznim poskusom razvrednotenja in izničevanja zaslug udeležencem osvobodilnega boja, ki jih je v radovljiški občini še vedno nad 2350, tudi nova oblast mora upoštevati to skupino občanov kot pomemben in tvorni družbeni dejavnik v občini. Izrekel se je za jasno in nedvoumno programsko opredelitev borčevske kot nadstrankarske organizacije, ki bo ne glede na različna nazorska prepričanja, skrbela za dosledno iz-

vajanje zakonskih določil, kar za deva pravice udeležencev NOB. Posebej je opozoril na sedanje politične razmere v Sloveniji in v Jugoslaviji in zaskrbljujoče pojave, ki močno vznemirjajo ne samo borce pač pa tudi vse dobrosrčne ljudi. Še več pa so o teh pojavih in provokacijah spregovorili udeleženci v razpravi. V imenu svojih krajevnih organizacij so izražali nezadovoljstvo sprčo očitnih žaljivih dejanj povampirjenih nasprotnikov NOB. Pri tem so navajali kršitve še vedno veljavnih zakonov o javnem izobešanju slik predsednika Tita, zastav in grbov. V občini so namreč nekateri neučakanci zahtevali takojšnje snetje Titovih slik v vseh dvorah, uradih, šolah in drugih prostorih. Državne in republiške zastave pa naj bi se sploh ne izobešale dokler je na njih zvezda? Nič se ni čuditi, če imajo takšne nestrpnosti zahteve stari nasprotniki prejšnje družbene ureditve, pač pa, če se gredo prvoborce za politične in družbene spremembe razni »spreobrnjenci«, do nedavnega še najbolj »boljševiški« zagnani politiki, ki jim je družba dala vse kar so si zaželeli. Prav ti tvorijo precejšnji del oblastnih struktur, ki utegne zaradi dovolčnosti kmalu krepko razočarati svoje volilce, so bili mnenja razpravljalci. Na seji so, kot je uvodoma zapisano, v celoti in odločno podprli javno objavljena stališča izvršnega odbora RO ZZB NOV Slovenije o narodni pomiritvi in spravi, pa tudi stališča predsednikov občinskih organizacij ZZB NOV, ki so jih podali na zadnjem srečanju v Ljubljani. Ta so se razen na spravo nanašala tudi na nadalj-

nje programske usmeritve in vlogo borčevskih organizacij v Sloveniji. Razen tega so izrazili odločen protest proti samovoljnemu javnemu nastopanju in predstavljanju posameznikov – bivših udeležencev NOB v imenu vseh borcev, ker jih za to nihče ni nikjer pooblastil! Opozorili pa so še na senzacionalistično in lažljivo pisanje o slovenskih partizanih in njihovih »zločinih«, kjer prednjačijo nekateri »vsevedni novinarji«, ki pisarijo pod psevdonimom. Upravičeno se številni borci sprašujejo, kje so poklicni zgodovinarji, ki bi z avtentičnimi podatki razkrinkovali laži in potvorbe dejanskih dogodkov v vojni in po njej?

Tudi letos ob dnevu borca je občinski odbor ZZB NOV Radovljica podelil svojim zaslužnim članom tradicionalne knjižne nagrade ob življenjskih jubilejih. Prejeli so jih za 60-letnico: Franc Mertelj z Brezje in Pavel Žerovnik iz Radovljice, za 65-letnico: Angela Dežman iz Radovljice, Jože Dežman iz Ribnega, Zdravko Ješe iz Podnarta, Jakob Pekovec iz Srednje vasi v Bohinju in Iva Poličar z Bleda; za 70-letnico: Vinko Berce iz Radovljice, Stanko Iskra iz Bohinjske Bistrice, Mirko Kovačević iz Radovljice ter Angela Podobnik z Lancovega pri Radovljici.

Priznanja – plaketo z medaljo medobčinskega sveta ZBN NOV za Gorenjsko za leto 1990 so prejeli: Jože Bufočin iz Radovljice, Ivanka Kovačič iz Bohinjske Bistrice, Julka Napast iz Radovljice, Jelica Stare iz Bohinjske Bistrice in Pavel Žerovnik iz Radovljice. Na koncu velja omeniti, da je svečanost potekala v skromnem in delovnem vzdušju, brez nekega značilnih pompoznih »parad« in praznovanj.

JR

Vabila in obvestila

Vabimo občane, posebej pa še borce in aktiviste Kozjanskega področja na tradicionalno proslavo Dneva vstaje slovenskega naroda. Proslava bo v soboto, 21. julija 1990, ob 10. uri pri spominskem znamenju na Jevši (Bohor).

Prihod na proslavo je možen tudi z motornimi vozili iz smeri Krško – Brestanica – Senovo – Srebotno – JEVŠA, oziroma Planina pri Sevnici – Stara žaga – Netopir – JEVŠA.

Obč. ZZB NOV Krško
KO ZZB NOV Senovo

Občinski odbor Zveze združenj borcev NOV in Tabor I. Štajerskega bataljona občine Zagorje ob Savi, vabita v počastitev 22. julija – dneva vstaje slovenskega naroda, na srečanje borcev NOV na Plešah pri Zasavski gori. Srečanje s slavnostnim govorom in kulturnim programom se prične ob 10. uri pred obeležjem formiranja I. Štajerskega bataljona.

Za dostop na Pleše je organiziran avtobusni prevoz do naselja Jablana z odhodom iz avtobusne postaje Zagorje ob Savi ob 7.30. Možen pa je dostop tudi preko žičnice Marelja. Vljudo vabljeni!

Vabilo na Vrhe

OO ZZB NOV Trbovlje vabi Trboveljčane na tradicionalno praznovanje 22. julija ob 11. uri na Vrhe. Organiziran je avtobusni prevoz ob 8., 9. in 10. uri izpred (rudniškega) gasilskega doma. Za prijetno počutje bodo poskrbeli gasilci iz Kleka.

Dvanajsti pohod na Snežnik

Vsakoletni pohod na Snežniško področje je namenjen vsem občanom in drugim, ki si v poletni vročini želijo osvežitev v naravi, posebej v snežniških gozdovih, se povzpeti na 1796 m visoki Veliki Snežnik ali enega od ostalih zanimivih vrhov, obiskati mesta, pomembna iz časov NOB in se razvedriti ob družabnih igrah v naravi.

Pohod na Snežnik je priporočljiv kot družinski izlet. Vabljeni so vsi, ki sodelujejo v rekreativni akciji za naziv Bistrška grča. S pohodom za Dan vstaje se vključujemo v splošno telesnokulturno akcijo »RAZGIBAJMO ŽIVLJENJE«. Odhod z avtobusne postaje v Ilirski Bistrici 22. 7. ob 8. uri. Pester program!

Vse, ki pridejo na Sviščake z lastnim prevozom prav tako vabimo, da se udeležijo rekreativno-zabavnih iger in družabnega srečanja ob harmoniki.

Pohodnikom priporočamo: športno obleko s trpežnimi čevlji, tudi kaj za primer dežja, planinske izkaznice, izkaznico »Bistrška grča«. Hrana iz nahrbtnika, idr.

ZTKO in PD Ilirska Bistrica

9. kolesarski maraton Franja vabi

V soboto, 21. 7. 1990 ob 8. uri bo start za vse kolesarske navdušence na športnem igrišču IC ONZ v Tacnu, cilj bo pa na istem mestu ob 16. uri popoldne. Proga poteka iz Ljubljane prek Vrhnike, Logatca, Idrije, Cerkna, Skofje Loke, Vodice nazaj v Tacen. Celih 151 kilometrov. Kolesarji bodo razdeljeni v sedem kategorij, prijavitelj se lahko na naslov tovarna Rog, Trubarjeva 72 ali na Rogov servis na Slomškovi 4. Prav tako se lahko prijavite še pred štartom v Tacnu.

Deveti maraton Franja je pod pokroviteljstvom RO ZZB NOV Slovenije, tovarne Rog in Nedeljskega dnevnika, glavni sponzor je Slovenijales.

Štartnina za vse maratonce je v predpripravi 100 dinarjev, ob startu pa 150, pravila »igre« veljajo za vse udeležence, to pa pomeni vožnjo v koloni do Vrhnike in pa na levi hrbtni strani pripeto štartno številko. Tisti, ki se bodo vrnili s poti pred 16. uro, prejmejo medalje Maraton Franja. Sicer pa – upoštevajte navodila organizatorja.

Sestavni del prireditve je maraton za paraplegike, dolg 10 oziroma 2 kilometra, tudi z istim startom in ciljem.

Prvič letos je uvedena za progo do Cerkna tudi kategorija gorskih koles.

Črni mazači na delu tudi v Ilirski Bistrici

Neznanci so v nočnih urah s 25. na 26. junij 1990 s črno oljnatno barvo v Ilirski Bistrici premazali spomenik 3. prekomorske udarne brigade NOV Jugoslavije. Stoji v parku ob Gregorčičevi ulici, med Domom JLA in osnovno šolo Dragotin Kette.

Takoj po obvestilu so miličniki ugotovili, da se barva še ni posušila, vendar za storilci te mazaške akcije še vedno ni sledu, tako da za njimi poizvedujejo.

Na spomenik so mazači »pristavili« dvojni S ter številko 45. I. U.

Borci nimajo reprezentančnih objektov

Predlog zakona o prenosu nepremičnin bivših družbenopolitičnih organizacij med sredstva družbenopolitičnih skupnosti, ki ga je izvršni svet skupščine Republike Slovenije predlagal skupščini Republike Slovenije, da ga sprejme po hitrem postopku, v 2. odstavku 1. člena uvršča med bivše družbenopolitične organizacije, katerim je potrebno odvzeti nepremičnine, tudi zvezo združenj borcev NOV Slovenije.

Zveza združenj borcev NOV se je na letošnji volilni skupščini opredelila, da je organizacija udeležencev NOV, ki deluje kot enotna, samostojna in nestrankarska organizacija na območju cele Slovenije. Vključuje 84.614 udeležencev NOV, od tega 5.983 vojaških vojni invalidov.

Iršrni odbor republiškega odbora ZZB NOV Slovenije je dne 9. 7. 1990 obravnaval predlog omenjenega zakona in zavzel naslednja stališča:

Zveza združenj borcev NOV Slovenije ne razpolaga z nepremičninami, reprezentančnimi ali protokolarnimi ter podobnimi objekti. Nepremičnine, s katerimi upravlja Zveza združenj borcev NOV Slovenije, kot na primer Zdravilišče vojaških invalidov in borcev NOV Slovenije v Strunjanu, Počitniški dom Banjole, so objekti, ki so namenjeni izključno za humanitarne namene, ki v skladu z zakonodajo omogočajo uresničevanje pravic udeležencev NOV. Omenjeni objekti Zveze združenj borcev NOV

so bili zgrajeni iz prispevkov delovnih organizacij, iz bančnih kreditov, ki so bili vsi odplačani ter deloma iz proračunskih namenskih sredstev. Le posamezni občinski odbori ZZB NOV upravljajo manjše rekreacijsko-spominske objekte, ki se prav tako uporabljajo izključno v rekreacijsko-humanitarne in ne za pridobitne namene.

Odvzemanje teh nepremičnin bi bilo krivično in tudi v nasprotju z programskimi usmeritvami izvršnega sveta skupščine Republike Slovenije, v katerih je rečeno, da bo izvršni svet spoštoval ustavne in zakonske določbe o posebnem družbenem varstvu borcev, vojaških in civilnih vojni invalidov ter drugih udeležencev vojne.

Iz omenjenih razlogov izvršni odbor republiškega odbora ZZB NOV Slovenije predlaga, da se v predlogu zakona o prenosu nepremičnin bivših družbenopolitičnih organizacij med sredstva družbenopolitičnih skupnosti črta Zveza združenj borcev NOV Slovenije.

V imenu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in v svojem imenu pošiljam borcem in vsem delovnim ljudem in občanom SR Črne gore iskrene čestitke ob 13. juliju – Dnevu vstaje črnogorskega naroda.

Predsednik
Ivan Dolničar

Časopis borcev NOB

Ustanovitelj in izdajatelj: RO ZZB NOV Slovenije in RK ZRVS Slovenije

Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Dvorčakova 12, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Roman Zupan (glavni in odgovorni urednik), Ziva Drole, Bojana Žokalj-Jesih, Bojan Kuntarič, Milenko Strašek (novinarji – uredniki rubrik), Iztok Tinta (lektor-redaktor), Janez Herle (tehnični urednik) in Mara Okorn (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina.
Ziro račun: 50100-678-46241 RK ZRVS Slovenije (za TV-15).
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

terme čatež

OB VSAKEM ČASU, ZA VSAKOGAR NEKAJ

TERME ČATEŽ, BREŽICE